

УНИВЕРЗИТЕТ СВ. “КИРИЛ И МЕТОДИЈ” – СКОПЈЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Институт за безбедност, одбрана и мир

Хамит Шабани

МИРОВНИТЕ АСПЕКТИ НА СРЕДНОТО ВЕРСКО ОБРАЗОВАНИЕ
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

(магистерска теза)

Скопје, Март 2013

1. Ментор:

Проф. Др. Љубомир Цуцуловски

Редовен професор

Филозофскиот Факултет – Скопје

УНИВЕРЗИТЕТ СВ. “КИРИЛ И МЕТОДИЈ” – СКОПЈЕ

2. Членови на комисија

1. Проф. Др. Билјана Ванковска

Редовен професор

Филозофскиот Факултет – Скопје

УНИВЕРЗИТЕТ СВ. “КИРИЛ И МЕТОДИЈ” – СКОПЈЕ

2. Проф. Др. Зоран Нацев

Редовен професор

Филозофски Факултет - Институт за безбедност, одбрана и мир – Скопје

УНИВЕРЗИТЕТ СВ. “КИРИЛ И МЕТОДИЈ” – СКОПЈЕ

Датум на одбраната: _____

Датум на промоцијата: _____

Наука на која што се стекнува магистеристерското звање: _____

МИРОВНИТЕ АСПЕКТИ НА СРЕДНОТО ВЕРСКО ОБРАЗОВАНИЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Абстракт

Религиите се враќаат како моќен фактор во светската политика, но, тие почесто се злоупотребуваат одколку што се користат за добри цели. Иако општо е познато дека тие се мирољубиви, толерантни и важен фактор за интеграција. Некои се обидуваат да ги претстават како фактор за дезинтеграција, а како најзагрозени се мултирелигиските општества, каде што се почесто дневната политика игра на таа карта, а и Македонија не е имуна на овие случувања.

Но, ефектите на овие политики би можело да се минимизираат доколку верските заедници и нивните кадри на терен се подготвени да ја почитуваат разликоста, да се толерантни, ненасилни, мирољубиви односно изучувањата на нивните религии да ги спроведат на дело. Ние во Р.Македонија имаме две средни верски училишта, каде што двете најголеми верски заедници обучуваат кадар за своите потреби, кадар на кој ќе падне теретот за толкување на учењата на нивните религии.

Како главни фактори за тие да бидат фактор за интеграција а не на дезинтеграција се наставната програмата, меѓусебната соработка и да ги реализират во практика верските учења. Ако ова се реализира ние како општество можеме да се надеваме на светла и здрава иднина, но, ако тие кои што се повикуваат во името на Бог играат со оган, тогаш нашата иднина и нашиот соживот се во опасност.

Клучни зборови: религии, толеранција, насилство, медреса, богословие.

PEACEKEEPING ASPECTS OF SECONDARY RELIGIOUS EDUCATION IN REPUBLIC OF MACEDONIA

Abstract

Religions are returned as a powerful factor in world of politics, but they are more often abused than used for good purposes. Although it is generally known that they are peaceful, tolerant and an important factor for integration. Some are trying to present as a factor of disintegration, and as the most threatened are multi-religious societies, where more daily politics play with this card, and Macedonia is not immune to these happenings.

However, the effects of these policies can be minimized if the religious communities and their staff in the terrain are willing to respect the difference, to be tolerant, non-violent, peaceful, that the study of their religions to enforce the act. In Macedonia we have two secondary religious schools, where the two largest religious communities train staff for their needs, staff who will fall the burden of interpretation of the teachings of their religions.

The main factors for them to be a factor for integration rather than disintegration plan program, mutual cooperation and realize them in practice of religious teachings. If this is realized we as a society can hope for a bright and healthy future, but if they who call on the name of God and playing with fire, then our future and our coexistence is in danger.

Keywords: religions, tolerance, violence, madrassa, theology.

ИЗЈАВА

Од ХАМИТ ШАБАНИ

Изјавувам дека при изработката на магистерскиот труд ги почитував позитивните законски прописи од областа на заштитата на интелектуалната сопственост и не користев реченици или делови од трудови на други автори без да ги почитувам методолошките стандарди. Изјавата ја давам под полна материјална и кривична одговорност.

изјавил:

Хамит Шабани

Абстракт.....	iii
Abstract	iv
Содржина.....	2
ВОВЕД.....	4

ДЕЛ I ТЕОРЕТСКИОТ ДЕЛ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

I. ОПШТЕСТВЕНАТА СТРУКТУРА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	11
II. РЕЛИГИИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	14
1. МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА-ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА.....	19
2. ИСЛАМСКА ВЕРСКА ЗАЕДНИЦА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	21
III. ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	23
1. БОГОСЛОВИЕТО СВ. “КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ СКОПЈЕ.....	25
1.1 Историјата на богословието во Македонија.....	25
1.2. Средно македонско православно богословие „Св. Климент Охридски“	27
2. ИСА БЕГ-ОВА МЕДРЕСА	30
2.1 Институцијата медреса во исламскиот свет	30
а) Медресите пред Отоманскиот период.....	30
б) Медресите во времето на Отоманската империја.....	31
2.2. Иса бег-овата медреса (1469-1689).....	32
2.3. Реформираната Иса Бег-ова медреса (1936-1941).....	33
2.4. Иса Бег-беговата медреса (од 1984)	33
2.4.1.Организираноста на медресата во образовно едукативен смисол	34

ДЕЛ II ЕМПИРИСКИОТ ДЕЛ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

АНАЛИЗА НА УЧЕБНИЦИТЕ	39
1. Анализа на учебниците кои се учат во богословието.....	39
2. Анализа на учебниците кои се учат во медресата	39
2.1. Учебници од трета година.....	39
2.2. Учебници од четврта година.....	45

3. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО	49
3.1. Примерок.....	49
3.1.1. Толеранцијата и насилството во религиите.....	51
3.1.2. Посета на верски објекти.....	53
3.1.3. Изградба на верски објект кој му припаѓа на другиот како и изградба на добри меѓусоседски односи.....	57
3.1.4. Меѓусебното позанавање.....	62
3.1.5. Покажувањето интерес кон другиот	66
3.1.6. Лојалноста кон верските заедници	69
3.1.7. Мултирелигиозноста во Македонија.....	70
3.1.8. Религиите и нивниот статус во државата	73
3.1.9. Учениците и наставната програма.....	77
3.1.10. Односите наставник - ученик и взаемното почитување.....	81
3.1.11. Забелешки	84

ДЕЛ III ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА И ПРИЛОЗИ

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА.....	86
ПРИЛОЗИ.....	89
Прилог 1: Прашалник.....	89
Прилог 2.: PYETËSORI	96
Прилог 3: SORU ÖNERGESİ.....	103
Прилог 4: Интервју со директорот на Иса Бег-овата Медреса.....	110
Прилог 5: Интервју со ректорот на Богословието.....	113
Прилог 6: Конкурс за прием во Медресата	114
Прилог 7: Конкурс за прием во Богословието	116
Прилог 8: Контактирање преку е-маил со Богословието	118
ИНДЕКС НА ТАБЕЛИ.....	121
БИБЛИОГРАФИЈА	122

Што е религија? Во ова насока се разивале многубројни дискусии, како од филозофски така и од социолошки аспект, но, никој не дал точна дефиниција за тоа. Но, сепак сите тие различни дефиниции имаат нешто заедничко, а тоа е дека зборот религија потекнува од латинскиот збор *religio* што значи врска, спојување. Значи религијата го спојува човекот со Апсолутното Битие.

Религијата е тесно поврзана со самиот човек. Во овој краток период што го нарекуваме човекова историја, религијата е присутна во секој момент од човековото постоење, и таа произлегува од длабочината на самиот човек.

Историски, како што вели францускиот филозоф Анри Бергсон “може да се најдат народи без наука, филозофија и уметност, но, не можат да се најдат народи без религија”. Без разлика на што и како веруваат, но во нешто веруваат.¹

Имајќи ги предвид овие факти, на 10 декември 1948 година кога беше донесена Универзална декларација на човековите права, е потенцирано дека религијата е елементарно нешто на секој човек. Во членот 18 се вели: “секој има право на слободно изразување, совест и религија, ова право ја содржи и слободата за промена на својата религија или убедување како и слободата за изјаснување на религијата или убедувањето, самостојно или во заедница со други, јавно или приватно, преку учење, практикување, богослужби и културно делување”.²

Религијата, во зависност од времето и околностите, некогаш повеќе а некогаш помалку, но, сепак имала улога во меѓународните односи, таа била користена и како главен катализатор на некои војни, како што беше триесет-годишната војна, која заврши со потпишувањето на Вестфалскиот договор во 1684 година.³

По Втората Светска Војна светот се подели на два блока, каде што Источниот блок ги забрани религиите, и истите немаа никаква улога. Се мислеше дека на религиите им дошол крајот поради неколку причини : долгата забрана што го имаа во некои држави, науката и глобализацијата. Но, се случи спротивното, религиите се враќаат како моќен актер во меѓународните односи.

¹ Izetbegović, Alija, “Islami ndërmjet Lindjes e Perëndimit”, fq. 30, Logos-a, Shkup, 2009

² http://www.dadalos.org/mzd/Menschenrechte/grundkurs_mr2/Materialien/dokument1.htm.

³ Цуцуловски, Проф. Др Љубомир „Религиозната различитост: фактор на дезинтеграција или фактор на интеграција“. Во *Crossroads, The Macedonian Foreign Policy Journal, December 2009 - May 2010, Vol. II, No. 2*, p. 101

Нема дилема дека многуте сегашни и идни политички случувања во регионите и во светот, зависат и допрва ќе зависат од религиозните премережија.

Религијата продира во сите области на нашето живеење, почнувајќи од политката и стопанството, преку културата, обичаите, заштитата на културното наследство до невладиниот сектор и хуманитарните организации. И мирот и војната, во иднина многу ќе зависат од религиите. Христијанството на Исток се наоѓа во критична ситуација. Религијата станува пресудна во предизборните кампањи во Америка.⁴ Владимир Путин во Русија започна ново покрстување на Словените, како во далечните времиња во византиското владеење кога бродовите натоварени со попови одеа низводно по Днепар за покрстување на народите.⁵ Протестантите во Америка веќе не се водечка религиозна група, Америка се прекршува помеѓу католиците и протестантите.⁶

Терористички напади во името на бог, толпа од млади луѓе, при посетите на Папата Бенедикт, бурните реакции низ целиот муслимански свет по објавувањето на карикатурите со Мухамед во западниот печат се се побројни. Економскиот развој на Кина предизвикува повторно откривање на религиозните традиции. Христијанските фундаменталисти забрануваат учење на Дарвиновата теорија за еволуцијата во јавните училишта, внатре муслиманскиот (сунитско-шиитски) конфликт на Блискиот Исток, Англичанската црква најавува претопување во Католичка црква.⁷

Религијата е се поприсутна и во спортот, гледаме се повеќе верски ритуали во различните спортови⁸, и тоа јавно пред телевизиските камери. Сите овие појави покажуваат на тоа дека религиите се враќаат силно во меѓународната сцена.

Кај нас, со низа проблеми, одложувања и поништувања веронауката стана дел од редовниот училишен образовен систем, интересот на младите во Македонија за религиозните заедници и довербата кон верските водачи е се поголема.

Во Македонија, на верските заедници им се признава правото за организирање на верска поука за своите потреби. Ова право е регулирано со Уставот на Република Македонија каде што во членот 19, се вели:

- Се обезбедува слободата на вероисповеста.
- Се обезбедува слободно, јавно, поединечно изразување на верата или во заедница со други.

⁴ <http://www.amworld.info/mk/american-religion/american-religion>

⁵ <http://star.utrinski.com.mk/?pBroj=766&stID=2579>

⁶ <http://www.usatoday.com/story/news/nation/2012/10/08/nones-protestant-religion-pew/1618445/>

⁷ Radojević, Kristina „Religija i terorizam“ во Religija i tolerancija, Vol. VIII, № 14, Jul – Decembar, 2010. str. 239.

⁸ Latinović, Boris, "Religija u sportu", во RELIGION AND TOLERANCE Journal of the Center for Empirical Researches of Religion str. 387, Number 14 Novi Sad, 2010

- Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот.

- Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се слободни во основањето на верски училишта и на социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон.⁹

Истите права се прецизирани со Законот за правната положба на црквата, верската заедница и религиозната група, глава IV членовите 21 до 26.¹⁰

Значи, со закон на верските заедници им се гарантира правото за организирање на професионална верска поука во сите нивоа освен основното образование, и истата се организира за потребите на самите верски заедници. Ова право гарантирано со закон го користат само двете најголеми верски заедници во Р. Македонија, тоа се МПЦ-ОА и ИВЗ. МПЦ-ОА почнувајќи од 1967 година има отворено средно теолошко православно богословие додека пак ИВЗ почнувајќи од 1984 година има отворено медреса.

Кадрите кои завршија во овие две средни теолошки училишта многу придонесуваа за десекуларизацијата на нашето општество.¹¹ Успехот кој го имаа во десекуларизацијата на македонското општество е евидентен, но дали тие ученици се спремни да придонесуваат за мир и толеранција во едно мултирелигисто општество какво што е нашето. Бидејќи според последните истражувања на МЦМС¹² населението најмногу доверба има во религиозните водачи. Ова прашање е на кое треба да се добиваат одговори, и воедно ова е проблемот на нашето истражување.

Бидејќи можеме да имаме злоупотреба на довербата, а злоупотребата на довербата зависи меѓу другото и од тоа каква верска поука добиваат тие ученици, како ја пропагандираат својата вера и каква контрола имаат од соодветните верски заедници. Меѓусебната соработка, размената на искуствата, на професори и организирање на заеднички средби се многу важен фактор во запознавањето и почитувањето на другиот.

Предмет на нашето истражување е влијанието на наставната програма, успехот, средината, полот, меѓусебната соработка и националноста врз учениците кои следат настава во двете средни теолошки училишта во формирањето на нивните ставови кон другите.

Оттука, во истражувањето бараме одговори на следниве прашања: како кој гледаат на другиот; дали верската поука, наставната и предметната програма им овозможува на учениците да формираат толерантни и ненасилни ставови кон другите или, пак, таа ги

⁹ Устав на Република Македонија Сл.Весник на Р.Македонија бр.52 од 22.11.1992 година

¹⁰ Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Сл. Весник на Р. Македонија бр.113/07 од 20.09.2007 год.

¹¹ Цацаноска, Ружица “Процесот на десекуларизација на македонското општество“ во http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_5/cacanovska.proces.mac.asp

¹² <http://www.mcms.org.mk/images/stories/Docs/Doverba-vo-GO-2008-tret-del.pdf>

радикализира? Понатаму дали овие училишта имаат меѓусебна соработка и колку се познаваат меѓу себе, и дали средината има свое влијание врз формирањето на ставовите?

Научната цел на ова истражување е да ја утврди поврзаноста меѓу верската поука, квалитетот на наставната и предметната програма, мировните содржини и меѓусебната соработка од овој тип на училишта и нивното влијание врз формирањето на (не)толерантни и (не)насилни ставови кај тие што следат таков тип на настава, како и на различното влијание во однос на етничката припадност, успехот, полот и средината од каде доаѓаат.

Додека пак практична цел на истражувањето е од добиените резултати од истражувањето да се докаже/негира врската помеѓу верската поука и насилството/мирот, и да се докаже/негира дека меѓусебните контакти и искуства се предуслов за толеранција, мир и меѓусебно почитување.

Задачите на истражувањето ќе се однесуваат на добивање одговори на следниве прашања:

- Колкаво е влијанието на наставата во формирањето на ставовите?
- Колкаво е влијанието на средината врз формирањето на ставовите?
- Каква е досегашната соработка помеѓу двете средни верски училишта?

Имајќи предвид дека во ова истражување се опфатени учениците од двете средни верски училишта, оттука поими за дефинирање се следниве:

Поимот **Религија** според Емил Диркем е: „општ систем на верувања и обичаи поврзани со свети предмети, т.е. различни нешта, и забранети предмети – верувања и обичаи, кои што се обединуваат во единствена морална заедница наречена црква.“¹³ Латинскиот израз “religio” од кој настанал зборот религија означува врска помеѓу Бог и човекот.¹⁴

Христијанството е монотеистичка религија базирана врз животот, учењата и делата на Исус Христос по раскажувањата во Новиот Завет.

По потекло сродна е со јудеизмот, со која дели доста религиозни текстови и својата рана историја; поточно заеднички за двете религии се Хебрејската Библија, која во Христијански контекст е позната како Стар Завет.¹⁵

Ислам е име на верата во која веруваат муслиманите. Што се однесува до самата дефиниција за Исламот, имаме разни дефиниции во зависност од појдовната точка. Оние научници, кои поаѓаат од спознанието, велат дека верата е спознание на Возвишениот

¹³ mk.wikipedia.org/wiki/Емил_Диркем

¹⁴ Sarëkçogllu, Prof. Dr. Ekrem “ Historia e feve” fq. 254, Logos-a, Shkup, 2007.

¹⁵ mk.wikipedia.org/wiki/Христијанство

Аллах. Оние кои поаѓаат од љубовта, велат дека верата е Љубов кон Возвишениот Аллах. Други сметаат дека верата е Аллахов закон, кој што ги упатува луѓето кон се што е добро и племенито, кон се што води кон спасот и среќата, како на овој, така и на идниот, вечен свет. Германскиот филозоф Кант ја дефинира верата како чувство и спознание на должностите кои се засниваат на Божјите одредби, како израз на Поголемиот Ум.¹⁶

Ставови се збир на релативно трајни и меѓусебно поврзани ориентации и тенденции на поединецот или општествена група, преку кои се изразува мислење или оценки во однос на одредена ситуација или објект. Ставовите се учат и формираат во текот на целиот животен циклус и претставуваат составен дел на личноста, односно на групата.¹⁷

Верски ставови: ставот на верата за нештата, базирајќи се во Светите книги (Коранот и Библијата), животот, учењата и делата на божјите посланици (пророците).

Толеранција е способност да се прифатат идеи и мислења различни од сопствените. Толеранција е став кој се состои во тоа на другиот да му се дозволи да мисли или да дејствува на поинаков начин од лично прифатениот.¹⁸ Толерантните ставови се изразени преку позитивни ставови во однос на разликите и почитување на разновидноста, препознавање на неправдата и превземање на чекори за надминување на разлики.

Насилство е негативно влијание врз основните човекови потреби (опстанок, здравје, идентитет и слобода), што ја ограничува потенцијалната можност за задоволување на тие потреби. Заканата за насилство е исто така насилство.¹⁹

Ненасилството не е пасивност, туку активно, конструктивно, креативно соочување со конфликтите. Ненасилното дејствување претставува умна стратегија на спротивставување на силите и водење на акција, барајќи од своите припадници дисциплина, храброст и доследност во остварувањето на поставените цели.²⁰

Верски училишта се институции каде учениците се образуваат верски, право кое им е гарантирано со закон во РМ. Инаку во тие училишта не се учат само верски предмети, туку

¹⁶ www.islamskicentar.org/web/index.php?option=com_content&view=article&id=70:whatisfaith&catid=36:veruvanje&Itemid=83

¹⁷ Rot, N. "Osnovi socijalne psihologije", str. 279, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. Beograd, 1972, old.fpn.bg.ac.rs/pages/p_id3/data/Socijalnis.doc

¹⁸ Јаковлевич, Драган. „Верске разноликости и толеранција“ стр. 135, Политикологија Религије, година II, број 2, Београд, 2008 во <http://www.politicsandreligionjournal.com/>

¹⁹ Вукосављевиќ, Ненад "Прирачник за тренинзи од ненасилна разработка на конфликти за работа со возрасни" стр. 11, Белград, 2001

²⁰ Ibid, str. 12

и предмети од друг карактер. Овој тип училишта спаѓаат во професионалните средни училишта, со позатворен карактер.

Проучувањето на соодветна научна литература преставуваат основа за поставувањето на општата и посебните хипотези во истражувањето. Воспоставените хипотези, подоцна во истражувањето ќе бидат верификувани или отфрлени.

Така што **општа хипотеза** е:

Наставната и предметната програма во верските училишта има доминантно влијание врз формирањето на поведението и ставовите на идните верски лица, особено кон лица од друга вероисповест. Поголемото присуство на мировни содржини во наставата во верските училишта е важен фактор во промовирањето на меѓуверската толеранција и разбирање, што верските лица ги прави важни чинители во промоцијата на мирот и ненасилството меѓу верниците во Република Македонија.

Од општата хипотеза произлегуваат и следниве **посебни хипотези** :

- Како се претставува другиот во тие наставни програми, како неверник, непријател или човек со право на само определување.
- Соработката на верските училишта во Република Македонија е на ниско ниво, кое не дозволува нивна позитивна и заедничка мировна функција во македонското општество.

Според предметот на предложеното истражување како **независни варијабли** се јавуваат:

- Недостатокот од средби, комуникација и размена на информации на двете средни училишта често доведува до ограничена информираност за другите религии,
- Недостатокот на средби можат да поттикнуваат на предрасуди и стереотипи,
- Местото на живеење (мешани/немешани религиски средини)

Како **зависни варијабли** се јавуваат и следниве:

- Ставови кон мир, толерантност и ненасилство.
- Ставови кои водат кон определени форми на нетолерантност и насилство
- Екстремни нетолерантни и насилни ставови.

Со употреба на повеќе методолошки приоди, стратегии и техники, прибирање и обработка на податоци, како и нивна анализа и интерпретација, ќе се добиваат сознанија кои ќе ја потврдуваат или оспоруваат поставената општа хипотеза.

За реализација на истражувањето ќе се користи **комбиниран метод**, во теорискиот дел ќе се користи **историскиот метод**, а во емпирискиот дел ќе се направи **интервју** и ќе користи најпопуларниот метод за прибирање податоци **анкетата**.

Основна претпоставка е дека за формирање на ставовите кај овие ученици клучна улога играат учебниците, па така потребно е да се направи **анализа на содржина** на учебниците по предметите кои припаѓаат на верската наука, што воедно ќе биде и материјал за анализа. Од медресата се анализирани предмети од трета и четврта година. Додека од богословието не бевме во можност да анализираме ниту еден предмет, бидејќи недостасуваше соработката од нивна страна.

Употребена е Ликертова скала со пет степени, за испитување на ставовите, со цел да се согледа степенот на согласување и несогласување на испитаникот со некое тврдење.

Имајќи предвид дека во Македонија имаме само две такви средни училишта, а тие се: **Средното Исламско Училиште медресата “Иса Бег” во Скопје** (заедно со истурените паралелки во: Скопје, Штип и Тетово). И **Македонската Православна Богословија Св. “Климент Охридски”** во Скопје. Значи во ова истражување се опфатени учениците од горе споменатите средни училишта. Во учебната 2009/10 во двете училишта наставата ја следеа вкупно **293²¹** ученици/чки, во третата, четвртата и петтата година, од кои 43 се од Богословието додека 250 се од медресата, воедно овие ученици/чки се предмет на нашето истражување.

Ставовите на овие ученици/чки околу мирот, толеранцијата, насилството, како гледаат кон другиот и соработката помеѓу овие училишта досега не биле предмет на истражување. Имајќи предвид дека тие се идни носители на верски функции, тие се иден кадар на своите верски заедници, неопходно е да се знае дали тие се наосочени кон мир, (не)толеранција и (не)насилство. Бидејќи тие можат утре да станат верски фанатици, односно да ја злоупотребат верата, но исто така тие можат да бидат оние кои ќе шират мир, толеранција и ненасилство. Претходново говори за оправданоста од едно вакво истражување.

Дека има потреба од нивно активно вклучување во јавниот живот покажуваат и последните анкетаирања на јавното мислење, каде нетолеранцијата кон другиот расте,²² а истовремено и довербата кон верските водачи е во пораст.

²¹ Државен завод за Статистика, “Основни и Средни училишта кон крајот на учебната 2009/2010 година“ стр. 64, Скопје, Јули 2011.

²² Клековски, Сашо и др. „Македонски општествени вредности“ стр.22, МЦМС, Скопје, 2010.

ДЕЛ I

ТЕОРЕТСКИОТ ДЕЛ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

I. ОПШТЕСТВЕНАТА СТРУКТУРА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Македонија е мултикултурално, мултиконфесионално и мултинационално општество. Во Република Македонија живеат 2,052 722 граѓани, од кои 1,028 815 се мажи а 1,023 907 се жени.²³

Македонија има 84 општини и 1767 населени места, а од вкупното население 57,8% живее во градовите. Република Македонија има 34 градови, при што најголема е концентрацијата во главниот град Скопје, односно 20,5%.

Голем дел од селските населени места (вкупно 1728) или целосно се депопулирани (141 населено место) или имаат изразито мал број на жители и многу скоро, поради нивната неповолна старосна структура, голема е веројатноста да останат без ниту еден жител.²⁴

Според пописот од 2002 година во Македонија живеат 1,310,184 Православни Христијани, 674,015 Муслимани и 7008 католици.²⁵

Македонското општество како дел од Југословенското општество беше опфатена со секуларизацијата, како и сите други тогашни заедници.²⁶ Но, овој процес се разликуваше од една кон друга заедница, студиите кои се направени во тоа време покажуваат дека повеќе е погодена православната верска заедница за разлика од исламската заедница.²⁷

Овој процес е особено забележливо во истражувањата на религиозноста, спроведувани во овој период. На пример во трудот на д-р Стефан Костовски, од 1972 година, насловен како "Религијата кај селското население во Долни Полог", се наведени податоците според кои јасно се нагласува поголемата застапеноста на атеисти од православната заедница и тоа со 44%, додека пак кај муслиманското население бројката изнесува 23%.²⁸

Сепак овој тренд постепено бил во опаѓање, па така во истражувањето спроведено 1997,²⁹ се нагласува десекулативниот тек на македонското религиозно живеење.

²³ Државен завод за статистика, "Македонија во бројки 2010", стр.7, Скопје, 2010.

²⁴ Ibid, стр.12,

²⁵ МЦМС, "Адресар на црквите, верските заедници и религиозните групи во Македонија", стр.31, Скопје 2008/2009.

²⁶ Blagojevič, Mirko. "Religija i crkva u transformacijama društva" str.223, Institut za filozofiju i društvenu teoriju I. P. „Filip Višnjič“ Beograd, 2005.

²⁷ Pantič, Dragomir. "Klasična i svetovna religioznost" Univerzitet u Beogradu-Institut društvenih nauka, Centar za politikoloških istraživanja, Beograd, str.45

²⁸ Цацаноска, Ружица "Процесот на десекуларизација на македонското општество" во http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_5/cacanovska.proces.mac.asp

²⁹ Јакимовски, Јорде и други, "Социо-економската структура и проблеми на населението во Република Македонија", ИСППИ, реализирано 1997/98, публикувано 2001, Скопје.

Верска припадност	Број на испитаници	%
1. Муслиманска	237	20,99%
2. Православна	881	78,03%
3. Католичка	2	0,18%
4. Протестантска	6	0,53%
5. Некоја друга	3	0,27%
Вкупно	1129	100,00%

Табела 1: Верска припадност

Од податоците дадени во табелата јасно се гледа високата стапка на позитивна верска идентификација што зборува за големото влијание на овие религии во развојот и структурирањето на македонската општествена заедница.

Во истражувањата спроведени 1998 година 74,13% од испитаниците се сметаат за религиозни, додека во истражувањето спроведено 1999 година се забележува пораст на верската припадност и тоа на 83,3 %.³⁰

Според последните испитувања³¹ 79,7% од граѓаните на Македонија се чувствуваат религиозни. Традиционалните општества се порелигиозни, во нив постојат апсолутни стандарди, со традиционални семејни односи и врски меѓу родителите и децата.

Овој наод е потврден и со истражувањата на Галуп од 2010 г., според кои големо мнозинство граѓани сметаат дека религијата е важен дел од нивниот живот, и тоа за 97 % етнички Албанци и за 70% етнички Македонци. Етничките Албанци во Македонија и придаваат најголема важност на религијата во регионот на Балканот. Кај албанската заедница се забележува пораст од 6% на религиозноста во однос на истражувањето спроведено од истиот институт во 2006 година додека пак кај македонската заедница се забележува пад од 4% на религиозноста во истото истражување.³²

Според овие анкети македонското општество се смета како религиозна, но дали ова значи дека имаме квалитетно познавање на верата.

Да се декларираме како верници никако не значи дека имаме квалитетно, односно, основно познавање на верата. Постои директна поврзаност помеѓу религијата и народот и како последица на тоа луѓето се традиционално врзани со религијата, а декларираните верници во оваа држава ја практикуваат религијата во тие обичајни норми, а не затоа што ја познаваат.³³

³⁰ Јакимовски, Јорде и други "Социјалното раслојување и квалитетот на животот во периодот на транзиција", ИСППИ, реализиран 1999/2000 година, во, Скопје.

³¹ Колевски, Сашо. "Односот кон традиционалните/секуларните/ вредности" МЦМС, стр.25, Скопје, 2009

³² Колевски, Сашо. "Македонски општествени вредности" МЦМС, стр. 25, Скопје, 2010.

³³

Но, ако овие податоци ја опишуваат реалната состојба, тоа би значело дека не би требало да постојат негативни појави, како што се: насилството, нетолеранцијата, омразата, дрогата, проституцијата, корупцијата, неправдата и ред други негативни појави кои како такви немаат место во една религиозна заедница.

Хозе Казанова (Jose Casanova) познат социолог по религиите, вели дека е општ тренд да се лаже кога е во прашање вероисповеста, бидејќи „и Американците и Европејците лажат кога е во прашање нивната религиозност. Американците преувеличуваат дека се религиозни и дека одат во црква повеќе отколку што реално одат, ова според него се должи на фактот дека испитаниците веруваат дека да бидеш модерен Американец значи да бидеш верник. Додека пак Европејците лажат дека не се религиозни бидејќи да бидеш религиозен во едно секуларно општество не е нешто позитивно.“³⁴ Ова негово тврдење се однесува и за нашето општество.

Сепак ние се соочуваме со една нова реалност, а тоа е религиозноста на нашите граѓани. На еден вид десекуларизација на македонското општество. На што се должи тоа?

Има многу различни фактори, но, несомнено, во десекуларизацијата на македонското општество најголем удел имаат верските заедници и нивните добро подготвени кадри на теренот. Најголем дел од кадрите на двете најголеми верски заедници (МПЦ-ОА и ИВЗ) се образуваат во домашните средни верски училишта.³⁵

³⁴ <http://www.e-zani.com/2011/10/05/perballe-regjistrimit-fetar/>

³⁵ Цацаноска, Ружица “Процесот на десекуларизација на македонското општество“ во http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_5/cacanovska.proces.mac.asp

II. РЕЛИГИИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Република Македонија е земја со богата и долга историја, земја која историски претставува раскрсница на повеќе култури, религии и цивилизации.

Низ долгата и богата историја на народите кои живеат во ова поднебје создадено е непроценливо културно богатство од кое и денес младите генерации црпат чувство на идентитет, љубов и почит кон своите корени и традиционални вредности. Токму културната и религиската разноликост на Македонија претставува извор на голем креативен потенцијал и мост кон заемно разбирање, почитување и соживот.

Религиите имаат универзални вредности и принципи, разновидноста на културите, религиите и цивилизациите претставува позитивен придонес и голем потенцијал за мир, толеранција е меѓусебно почитување.

Во овие простории повеќе од 300 години луѓето се почитуваа, се толерираа и живеаа во мир и спокојство, овој период во историјата е познат под името *Rax Ottomanica*!³⁶ Факт е дека ниту една империја која владеела со светот не изградила таква толеранција каква што изградила Отоманската Империја. Сите народи кои живеат во овие простории ги имаат зачувано: матичниот јазик, верата, културата и црквата. Индија на пример како официјален јазик го има англискиот, ромите пак кои живеат во некои други држави во Европа одамна го заборавиле нивниот јазик.

Недовербата и нетолеранцијата во овие простории датираат по заминувањето на Отоманската Империја, од тогаш се води една силна антиисламска пропаганда. Оваа пропаганда роди еден антиисламски стереотип а тоа е дека исламот е „ нетолерантна религија“ додека пак владеењето на Отоманската Империја се карактеризира како „ турско ропство“. Целта на ова пропаганда е да произведува и развива силен анимозитет кон муслиманската популација, се со една цел да се оправдува насилството против нив, да се оправда нивната депортација и национализација на нивните имоти.

Важна улога во заострувањето и засилувањето на омразата и нетолеранцијата врз муслиманите имаа Србите се до 1991 година. Под нивното влијание се уште е жив митот за вметнуван ислам, иако за тоа нема никакви докази, а истото е забрането во Коранот.³⁷

³⁶ Поимот *Rax Americana* го карактеризира периодот после Студената војна каде САД се промовираа како велесила и светот стана униполарен. *Rax Ottomanica* го карактеризира периодот од XVI век каде што народите од Евро-Азија под Отоманската Империја живееле во мир, благосостојба. Подетално во: <http://www.nin.co.rs/2003-03/27/28082.html>

³⁷ <http://panbosnjak.com/2012/03/24/dok-je-neislamska-europa-bila-u-krvi-u-islamskoj-europi-vladao-je-mir/>

Но, и во независна Македонија се појавија знаци на заострување на религиските идентитети и поларизација. До ова придонесе најмногу политиката која се однесува неодговорно, генерира негативни стереотипи, со лаги и фалсификации стимулира меѓунационална и меѓурелигиска омраза. Пример за ова се учебниците каде што наместо да се покажува реалноста и вистината за толеранцијата во овие простории, произведува национални митологии фаворизирајќи едни а омаложувајќи ги другите заедници и на национална и на верска основа. Додека пак на меѓурелигиски план последниве години, се промовира само православието како државна религија оставајќи го на страна Исламот на кој му припаѓаат скоро половина од населението, обвинуваат од Исламската Верска Заедница.

Која како примери ги наведува насилството на Скопското Кале која неможе поинаку да се оправда одколку еден продолжен ланец на дискриминација на Исламот од независноста на Македонија, почнувајќи од поставувањето на крстовите на исламските Саат кули, потоа со палењето и рушењето на џамиите во текот на конфликтот во 2001 година, узурпацијата на џамиите од страна на државата како што е Јени Џамија во Битола каде што државата на експресен начин во своите објавени акти ја преименува во црква Св. Ѓорѓија, продажбата на Хусамедин Паша Џамија во Штип на МПЦ, градењето на црквата Св. Климент врз остатоците на Имарет Џамија во Охрид, градење на Филхармонијата врз вакуфот Ибни Пајко, невраќањето на национализираниот вакуфски имот и после 10 години од донесувањето на Законот за денационализација така да кулминираше игнорирањето со неовозможувањето на ИВЗ да ја возобнови Бурмали Џамија. Државата не застапа тука, туку продолжи со својата институционална дискриминација објавувајќи го тендерот за изградба на Офицерскиот Дом врз темелите на Бурмали Џамија.³⁸

Од друга страна пак, Македонската Православна Црква - Охридска Архиепископија ги негира овие обвинувања и ги осудува сите форми на насилство и обидите за разговорување на верска и национална нетрпеливост. Од МПЦ апелираат на дијалог како единствен начин за решавање на отворените прашања.³⁹

Евидентно е дека помеѓу верските заедници постојат многу несогласувања. Но, наместо преку дијалог да се решаваат недоразбирањата, во Македонија односите често се сведуваат на меѓусебни расправи. Главно дијалогот се води околу тоа кој каде треба или смее да изгради црква или џамија, дали на тоа место претходно имало христијански или муслимански верски објект и колку има соодветна застапеност во градбите. Целава состојба нема верска позадина туку има политичка.

³⁸http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetail.asp?vest=21811844108&id=9&setIzdanie=22210&utm_source=daily.mkhttp

³⁹<http://www.vecer.com.mk/likeComment.asp?commentID=305294&ItemID=37AE1F2316472D4F8AE6FF263E9C1DD3>

Заострувањето на односите помеѓу верските заедници се спомнуваат и во извештајот на специјалната претставничка на ООН за верски слободи за 2009 година. Во извештајот се изразува загриженоста од поттикнување на верска омраза, непочитување на верските слободи, поседувањето на значајно политичко влијание на МПЦ и дека оваа верска заедница, како една од најголемите регистрирани верски заедници во земјата, е во состојба да направи упад во уставниот концепт на раздвојување на државата и религијата, се споменуваат и фаворизирањето на одредена верска заедница и случајот со архиепископот Јован.⁴⁰ На овие политики на дискриминација цело време предупредува и поглаварот на Исламската Верска Заедница.⁴¹

Од друга страна пак, на правен аспект Р. Македонија се соочуваше со несоодветен закон за верските заедници и религиозните групи. Неприменливоста на Законот од 1997 година⁴² се состоеше во укинувањето на осум члена од Законот од Уставниот суд во Р. Македонија во 1998 и 1999 со што тој ја изгуби својата конзистентност и стана неупотреблив и неприменлив скоро во сите свои сегменти.

Исто така потребата од нов закон се однесуваше и на потребите од неговото усогласување со уставните промени од 2001 година, како и со усогласувањето со меѓународните конвенции за човековите права и слободи, кои се приоритен критериум кон Евроатлантските интеграции на Р. Македонија.

Новиот закон за верските заедници стапи во сила на 1 Мај 2008 година, со овој закон се дефинираат начинот на регистрација, правата и обврските на верските заедници, а и начинот и регулирањето на верската поука и образовните дејности.⁴³

Со донесувањето на овој закон се отвори патот за регистрација на некои верски заедници, кои до тогаш не можеа да се регистрираат. После донесувањето на овој закон, во Р. Македонија се регистрирани следните цркви, верски заедници и религиозни групи:⁴⁴

⁴⁰ Извештај на Специјалниот известувач за слободата на вероисповед, Асма Јахангир, во www.hq.ohchr.org/vol/vi/cont.php?l=mk&r=vesti&p=04&d=&g=2010&v=20100428.html

⁴¹ IKRE, "Politika diskriminuuese ndaj BFI-së këtë shtet e dërgon në rrënim", fq.4, viti XIV, nr.28, Shkup, Мај, 2011.

⁴² Со овој закон само пет верски заедници имаат статус на "верски заедници" во Македонија. Македонската Православна Црква, Исламската Верска Заедница, Католичката Црква, Еврејската Заедница и Евангелско-методистичката Црква. Другите верски заедници едноставно имаат статус на "верски групи", бидејќи законот од 1997 признава само една официјална вера. Видете под: Закон за верски заедници и религиозни групи" Службен весник на РМ, број 35, од 23 јули 1997 година, стр. 1426-1429.

⁴³ Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, "Сл. Весник на Р. Македонија" бр.113/07 од 20.09.2007, Скопје.

⁴⁴ <http://kovz.gov.mk/?ItemID=BFF253DF95C8884785FFD6B65A39654E>, МЦМС-"Адресар на црквите, верските заедници и религиозните групи во Македонија", стр.6-7, Скопје, 2008.

Ред бр	НАЗИВ НА ЦРКВАТА, ВЕРСКАТА ЗАЕДНИЦА И РЕЛИГИОЗНАТА ГРУПА
1	Македонска Православна Црква – Охридска Архиепископија
2	Католичка Црква во Република Македонија
3	Евангелско-Методистичка Црква во Македонија
4	Христијанска Адвентистичка Црква- (Црква На Адвентистите На Седмиот Ден) во Република Македонија
5	Христијанска Адвентистичка Црква во Македонија
6	Христијанска Баптистичка Црква “Радосна Вест“
7	Евангелско – Конгрешанска Црква
8	“Новоапостолска Црква“ во Македонија
9	Евангелска Црква во Република Македонија
10	Христијански Центар во Република Македонија
11	Црква Божја во Република Македонија
12	“Христијанска Црква Божји Глас“
13	“Христијанска Црква Блага Вест во Република Македонија“
14	“Апостолска Реформирана Црква во Република Македонија”
15	Црква на Исус Христос на Светиите од Подоцнежните Дни во Македонија

ВЕРСКИ ЗАЕДНИЦИ	
16	Исламска Верска Заедница на Република Македонија
17	Еврејска Заедница во Република Македонија
18	Јеховини Сведоци – Христијанска Верска Заедница
19	“Света Столица и Круна – На Исламска Еренлерска Тарикатска Верска Заедница во Македонија“
20	Сатја Саи Центар – Скопје
21	Ваишнавска Верска Заедница Искон-Македонија
22	Прахристијанска Заедница “Универзален Живот“
РЕЛИГИОЗНИ ГРУПИ	
23	“ХРИСТИЈАНСКА ЦРКВА СЛОВО НА НАДЕЖ“
24	РЕФОРМНО ДВИЖЕЊЕ НА АДВЕНТИСТИТЕ НА СЕДМИОТ ДЕН“
25	“ХРИСТИЈАНСКО ДВИЖЕЊЕ НОВА НАДЕЖ“
26	КАДЕРИСКА РЕЛИГИОЗНА ГРУПА „ЏЕННЕТ“
27	СЛОБОДНА ЕВАНГЕЛСКА ЦРКВА “ДОБРА ВЕСТ“
28	ЕХЛИБЕЈТСКА БЕКТАШИСКА РЕЛИГИОЗНА ГРУПА НА МАКЕДОНИЈА
29	ХРИСТИЈАНСКА ЦРКВА ОАЗА ВО РМ
30	ЕХЛИ СУННЕТ ВЕЛ ЏЕМАТ

Тргувајќи од фактот дека само две верски заедници организираат верска поука за своите потреби, ќе направиме краток историјат на двете верски заедници, на Македонската Православна Црква и Исламската Верска Заедница.

1. Македонската Православна Црква-Охридска Архиепископија

Македонската Православна Црква (МПЦ) е дел од Една, Света, Соборна и Апостолска Црква. Со еден збор, таа е духовна мајка на православниот Македонски народ во својата татковина и надвор од неа, како и на сите православни христијани кои живеат во Република Македонија. МПЦ истакнува дека е првата православна автокефална Црква и е тесно поврзана со историјата на македонскиот народ. Ова врска е карактеристика на сите православни цркви, според Владимир Лоски православието е еден вид федерација на државните цркви каде што во средината стои државната црква.⁴⁵ Со ова се прави обид да се направи еден триаголник помеѓу Македонската Православна Црква, македонската нација и Македонија.⁴⁶

Ова црква според МПЦ е основана во IX век од страна на Св. Климент Охридски. Во втората половина на X век, за време на владеењето на цар Самоил била основана автокефалната Црква - Охридска Патријархија. По паѓањето на Самуиловото Царство, Охридската Патријархија била сведена на степен на Архиепископија и како таква постоела осум века, се до 1767 година по Христос кога била укината од страна на султанот Мустафа III, а нејзините епархии биле присоединети кон Цариградската Патријархија.⁴⁷ Причина за укинувањето на автокефалноста бил Истанбулскиот патријарх Самоил кој го информирал Султанот дека Охридската архиепископија работи против државните интереси.⁴⁸

Откако била укината Охридската Архиепископија, Македонскиот народ правел постојани напори за нејзино обновување. Епархиите во Македонија смениле неколку јурисдикции со соседните Православни Цркви. Оваа состојба се промени во 1958 година кога се донесе одлука за основање на Охридската Архиепископија. Додека пак во 1967 година, синодот донесе одлука за автокефалност на МПЦ, одлука која ден денеска се оспорува од СПЦ.⁴⁹

Духовните потреби на околу три милиони Македонски православни верници се задоволени од 850 свештеници од Македонската Православна Црква кои се теолошки образувани на Македонското православно богословско училиште и на Православниот богословски факултет "Св.Климент Охридски" во Скопје. Православното богословско

⁴⁵Лоски, Владимир "Мистичната теологија на Црквата од Исток", стр: 29, Табернакул, Скопје, 1991.

⁴⁶ Димевски, Славко, "Црковната историја на Македонскиот народ", МПЦ, Скопје, 1965.

⁴⁷Николовски-Катин, Славе, "МПЦ- триесет години автокефалност", Македонија (илустрирано списание на Матицата на иселениците од Македонија), бр.531/VII, 1997, стр.10.

⁴⁸ Архиепископ Охридски-Македонски Михаил, "Нашето свето православие", Матица Македонска, Скопје, 1996, стр.93, Институт за национална историја "Историја на Македонскиот народ" стр.157-158 ИНИ, Скопје, 2008.

⁴⁹ Илиевски, Доне. „Смислата на некои отпори против автокефалноста на МПЦ“, стр.120, Институт за национална Историја, Скопје, 1970.

училиште (средно теолошко училиште) е основано во 1967 година,⁵⁰ а Православниот богословски факултет ” Св.Климент Охридски” е основан во 1977 година.⁵¹ Дваесет професори предаваат на Теолошкиот факултет, а 250 студенти се образуваат да станат учители по веронаука и свештеници.

Има две хуманитарни организации: ” Милосрдие” и ”Ѓаконија”, има и неколку публикации: Службен весник на Македонската Православна Црква; Годишен зборник на ПБФ; Православен пат; Троичник и Православна светлина.⁵²

На 12.11.2009 на црковно народниот собор Црквата го допрецизира името во Македонската Православна Црква – Охридска архиепископија.⁵³

⁵⁰ Митев, Младен, “Средните училишта во Македонија”, стр.63, Скопје, 1996.

⁵¹ Гиревски, Ацо. “15 години Православен Богословски Факултет(1977-1992)”, Скопје, 1992

⁵² МЦМС-“Адресар на црквите, верските заедници и религиозните групи во Македонија”, стр.6-7, Скопје, 2008

⁵³ <http://www.vecер.com.mk/?ItemID=51BCE81D8EF6F9408664024D85198AAC>

2. Исламска Верска Заедница во Република Македонија

Многу е тешко да се прецизира првиот контакт на Балканскиот полуостров со Исламот. Според некои историчари првите контакти биле со Арапите, кои во 956 година го освоија Сицилија и имаа добри трговски и културни односи со Балканскиот полуостров, потоа добрите односи на Омајадската династија со Дубровник како и Арапските мисионери кои биле пратени во Бугарија.⁵⁴ Другото мислење кое воедно е општо прифатено од историчарите е дека првите контакти биле за време на Отоманската Империја.

Но, од појавата на Исламот на нашиве простори, муслиманите во Македонија непрекинато биле неделлива исламска духовна целина, кои ги наследиле учењата на последната објавена Книга – Коранот и традицијата на божјиот посланик (сунетот). За да ги реализираат своите верски задачи, муслиманите се поврзале со единствената Исламска заедница, независно од нивната национална или етничка припадност.⁵⁵

Организирањето на верскиот живот во текот на периодот на Османлиската Држава било под јуриздикција на Шеј-хул-Исламот во Истанбул, додека по Балканските војни, односно, по Првата Светска Војна, верскиот живот на муслиманите бил под јуриздикција на Реис Улема, со седиште во Сарајево, Босна и Херцеговина. Инаку, Исламската Заедница во Република Македонија била составен дел на Исламската Заедница на Кралството Југославија, а потоа, во Социјалистичка Федеративна Република Југославија.⁵⁶ По распадот на поранешната државна заедница и по осамостојувањето на Република Македонија, оваа верска заедница продолжува да дејствува како независна верска заедница во Република Македонија, со донесувањето на првиот устав на Исламската Верска Заедница во 1994 година.⁵⁷

Исламската заедница во Република Македонија, својата активност ја потпира врз Коранот, Сунетот, и нејзиниот Устав, како и нормативните акти што произлегуваат од него.

⁵⁴ Подетално во: Arnold, Thomas "Povijest Islama", Sarajevo, 1989; Ibrahim, Nexhat "Kontaktet e para t'ë Islamit me popujt ballkanikë në periudhën paraosmane", Logos-a, Shkup, 1997; Ташева, Марија, "Исламизацијата и нејзините современи последици", Дијалог, октомври-ноември 1994, стр.75-91..

⁵⁵ Комисија за односи со верските заедници и религиозни групи, „Верски алманах на Република Македонија“ Скопје, 2010.

⁵⁶ Подетално кај: Bečirbegović, Edah, " Organizacija Islamske Zajednice u SFRJ", Gazi Husrebegova Medresa, Sarjevo, 1981.

⁵⁷ Исеини, Башким во "Исламот и политиката на Западен Балкан" стр.38, МЦМС, Скопје, 2009.

Таа е независна во организирањето на верскиот живот, во вакуфите, во административно-финансиската дејност, како и во останатите активности што произлегуваат од овој Устав.

Цел на Исламската заедница во Република Македонија е подигање на верската свест, организирање на извршувањето на верските обреди и оживотворување на Исламот кај муслиманите.

Исламска Заедница во Република Македонија, е верска организација на сите муслимани кои живеат во просторот на Република Македонија. Таа е компетентна и одговорна институција за развојот на верскиот живот врз здрави исламски основи; го организира одржувањето на верски работи на верниците и ги одредува нивните задачи и обврски. Исламската Заедница ја штити и негува скапоцената ризница на моралните, социјалните, економските, културните, образовните и другите вредности на нејзините припадници. Таа ги претставува муслиманите од ова поднебје во земјата и во странство и ги штити нивните интереси во сите области од животот.⁵⁸

Исламската Верска Заедница во 1984 година го отвори Средното Исламско Училиште медресата „Иса Бег“, а во 1997 и Факултетот по Исламските науки.

Исламската Верска Заедница во Р. Македонија, од нејзиното постоење се соочувало со многу проблеми, некои од нив се надворешни проблеми кои им биле наметнети, но, се соочуваше и со многу внатрешни проблеми.⁵⁹

⁵⁸ ИВЗ-“Уставот на ИВЗ во Македонија”, Скопје, 2008

⁵⁹ Подетално во Исеини, Башким “Исламот и политиката на Западен Балкан“ стр.34-47, МЦМС, Скопје, 2009.

III. ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во Република Македонија постојат 110 јавни средни училишта со 7008 наставници и 94 284 ученици.⁶⁰ Исто така има и 10 приватни средни училишта со 1481 ученици и 265 наставници.⁶¹ Само 16 од овие училишта се во целост гимназијски, додека останатите се стручни училишта или пак се комбинирани, со гимназијски и стручни паралелки.

Во редот на приватните училишта спаѓаат и двете средни теолошки училишта, Македонското Православно Богословие и Медресата. Во учебната 2009/2010 година наставата во двете средни верски училишта наставата ја следеа вкупно 639 ученици. Во Богословието има 68 ученици додека во Медресата 571 ученици.⁶²

Со законот за средно образование и законот за правна положба на Црква и верски заедници, на верските заедници им се гарантира правото да организираат поука за своите потреби. Ова право во Република Македонија го користат само две верски заедници, и тоа Македонската Православна Црква и Исламската Верска Заедница. Ова право на верските заедници историски им е гарантирано и во уставот на Југословенското Кралство од 1930,⁶³ но и со уставите на СФРЈ.⁶⁴

Со Уставот Р. Македонија од 1991 година се определи правната положба на верските заедници, со тоа што се гарантира слободата на вероисповеста, се гарантира слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата. Верските заедници и религиозните групи кои постојат во државата се одвоени од државата и се еднакви пред Уставот и Законот. Понатаму се определува дека верските заедници и религиозните групи се слободни во основањето на верски училишта и на социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон.⁶⁵

Според член 21 од Законот од 2007,⁶⁶ црквите, верските заедници и религиозните групи може да изведуваат верска поука. Ова може да се спроведува во простории каде се извршуваат верски обреди и други начини на јавно изразување на верата, како и во други јавни и приватни простории и места, под услов вршењето на верското учење да не го повредува јавниот ред и мир. Црквите, верските заедници и религиозните групи исто така

⁶⁰ Државен завод за статистика, "Основни и Средни Училишта кон крајот на учебната 2009/2010", стр. 46, Скопје, 2011.

⁶¹ Ibid, стр. 56

⁶² Ibid, стр. 64

⁶³ http://www.rijaset.ba/images/stories/Ustavi/Ustav_IZ-e_iz_1930.pdf

⁶⁴ Bamja, Mr.sci. Menduh. "Pozita kushtetuese-juridike dhe faktike e bashkësive fetare në ish Jugosllavi me vështrim të posaçëm të bashkësisë islame" fq.290, Kurani, Prizren, 2011.

⁶⁵ Службен Весник на Р.Македонија, бр.52 од 22.11.1992 година

⁶⁶ Службен весник на Р. Македонија, бр.113, год LXIII, 20 септември 2007.

имаат право да основаат верски училишта од сите степени на образование, освен за основно образование, за школување на свештеници и верски службеници.

Верските училишта се еднакви со другите образовни институции и нивните ученици ги уживаат истите права и обврски. Наставниот план и програми на верските училишта не смеат да бидат во спротивност со Уставот или домашните закони. Државното управно тело надлежно за образование има право да ги проверува наставните планови и програми на верските училишта.

Иако со законот се предвидува дека се еднакви со другите училишта, верските училишта се третираат како приватни,⁶⁷ нивните дипломи не се признаени и не се преземаат никакви активности за решавање на истото⁶⁸ иако од медресата е поднесена такво барање, сепак од Министерството за образование и наука, акредитирањето го ословуваат со заедничко барање од двете средни верски училишта, нешто што богословието не го направила досега.⁶⁹

⁶⁷ Државен завод за статистика, “Основни и Средни Училишта кон крајот на учебната 2009/2010”, стр. 64, Скопје, 2011.

⁶⁸ <http://www.koha.mk/aktuale/6503.html>

⁶⁹ <http://lajmpress.com/lajme/maqedoni/11643.html?print>

1. БОГОСЛОВИЕТО СВ. “КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ” СКОПЈЕ

1.1 ИСТОРИЈАТА НА БОГОСЛОВИЕТО ВО МАКЕДОНИЈА

Историјата на богословието во Македонија, започнува со Св.Кирил и Методиј и нивните први ученици Св. Климент и Св. Наум Охридски, која е позната како Охридска школа. Уште од тоа време црковната просвета била поврзана со манастирите, каде младите се подготвувале за монашкиот и свештеничкиот позив.⁷⁰

Со создавањето на автокефалната Охридска архиепископија, биле формирани таканаречените ќелијни, каде што монасите биле учени да пишуваат и читаат на црковнословенски богослужбен јазик.

За време на бугарската династија Асеновци⁷¹ и српската династија Немањиковци⁷², во македонските манастири се среќаваат и монашки училишта со повисок ранг, главно во манастирите “Зограф”⁷³ и “Хиландар”⁷⁴ каде монасите се стекнувале со повисоко стручно теолошко образование, кои биле способни и да преведуваат нови дела, и од црковната и од световната книжевност.

Со истата традиција се продолжи и за времето на Отоманската империја. После укинувањето на Охридската архиепископија, духовната просвета на македонскиот народ била заменета со грчка, бидејќи таа била против богослужбата на словенски јазик.

За време на преродбата, ќелијните биле заменети со посовремени училишта кои работеле според ланкастерскиот метод.⁷⁵ Во овој период се забележува и големата пропаганда на соседните држави да ја насочат духовната и световната просвета на македонскиот народ во своја корист.

⁷⁰ <http://preminportal.com.mk/content/view/2390/54/>

⁷¹ Или Второто бугарско царство е средновековна бугарска држава која постоела во периодот помеѓу 1185 и 1422. mk.wikipedia.org/wiki/Второ_бугарско_царство

⁷² Српска средновековна династија, која владее со Србија од XII до XIV век. sr.wikipedia.org/.../Родослов_династије_Немањи

⁷³ Манастир Зограф е лоциран на југозападната страна на Атос, и е посветен на св. великомаченик Георгиј (Ѓорѓи). Според преданието, овој манастир е основан во десеттиот век, од страна на тројца браќа, монасите Мојсеј, Арон и Јован од Охрид. Првично, манастирот бил населен со монаси од Македонија, Бугарија, Грција и Србија, но од 1845 година, манастирот е населен само со бугарски монаси. Зограф е деветти во светогорската јерархија. mk.wikipedia.org/wiki/Манастир_Зограф

⁷⁴ Манастир Хиландар е најсеверниот манастир лоциран на североисточната страна на Атос. Манастирот е основан во 1198 година од свети Сава и Симеон (Мироточив). Манастирот е одржуван и населен со монаси со претежно српско потекло. Тој е четврти во светогорската јерархија. mk.orthodoxwiki.org > ... > Света Гора

⁷⁵ Џозеф Ланкастер (1778-1838) британски иноватор во јавното образование, ја предводеше движењето за основањето на училишта, кои ќе го користат она што тој го нарече систем на мониторирање, понекогаш се нарекува “Lancasterian” или “Lancastrian” систем, во кој повеќе напредни студенти ги учат оние кои се помалку напредни, овозможувајќи им на мал број на возрасни да едуцираат голем број на студенти по ниска цена во основните и често напредни вештини. <http://www.constitution.org/lanc/monitorial.htm>

Така што во 1874 во Крагујевачката богословија (Отворена 1836 година)⁷⁶ била отворена паралелка наречена “Странска Богословија“, каде биле испратени ученици од Македонија. Во овој период во Македонија постоеле четири ниски и едно средно православно богословие.

Понатаму грчкиот епископ Матеј во 1882 во Битола отворил тригодишно православно богословие, која со прекини работела до првата Балканска војна. Бугарите пак во 1884 отвориле во Прилеп, во 1897 во Битола и во 1904 во Скопје училишта за свештеници.⁷⁷

Додека србите пак во 1922 во Битола го отвориле средното богословско училиште Св“Јован Богослов“ со декрет од српското министерство за вера, како државно, петтокласно интернатско богословско училиште. Од учебната 1928/1929 била подигната во ранг на више училиште. Во богословијата со богословско образование се здобиле тројца поглавари на Македонската Православна Црква, архиепископите Доситеј⁷⁸, Ангелариј⁷⁹ и Михаил⁸⁰. Богословијата имала богата библиотека, работела до 1941 година.

После создавањето на НР Македонија како составен дел од СФР Југославија, Македонската Православна Црква со соочуваше со недостиг на кадар, така што некои ученици беа принудени да ја посетат богословијата во Раковица кај Белград. Овој проблем се подлабочил во 1958 поради не добрите односи со Српската Православна Црква, Македонската Православна Црква не можеше да ги ракополага дипломираните свештеници. Некако страстите се смирија и овој проблем се реши, но, Македонската Православна Црква дополнително организираше курсеви за тие што завршија во Раковица, поради нивните великосрпски хомогенистички идеи. Така што беше крајно време Македонската Православна Црква, овој проблем да го реши трајно со отворање на средно богословско училиште, акт кој се случи во 1967 година.⁸¹

⁷⁶ http://www.spc.rs/sr/deset_godina_bogoslovije_svetog_jovana_zlatoustog_u_kragujevcu

⁷⁷ Димевски, Славко “Историја на македонската православна црква“ стр.1112-1114, Македонска книга, Скопје, 1989.

⁷⁸ Од 4 октомври 1958 - 20 мај 1967

⁷⁹ Од 18 август 1981 - 15 јули 1986

⁸⁰ Од 21 декември 1993 - 6 јуни 1999

⁸¹ Димевски, Славко “Историја на македонската православна црква“ стр.1115-1117, Македонска книга, Скопје, 1989.

1.2. СРЕДНО МАКЕДОНСКО ПРАВОСЛАВНО БОГОСЛОВИЕ

„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

На 26.09.1967 година Светиот Синод на Македонската Православна Црква донесе одлука за отворање Православна Богословија, средно-образовен теолошки центар, во кој ќе се школува наставен кадар за потребите на Црквата.

Пред отворањето на ова училиште, учениците од Македонија главно заминувале на школување во српските богословии во Призрен и Раковица. На почетокот од шеесеттите, силно се чувствувала потребата од образован свештенички кадар. Речиси една третина од парохите во македонските епархии биле празни, без свештеници. Покрај тоа, и образовната структура на свештенството во Македонската Православна Црква била доста слаба. Значителен број свештеници по македонските парохии биле без какво било формално богословско образование. Средно-образовниот теолошки центар „Св. Климент Охридски“ е првата богословија во Македонија по укинувањето на битолската „Св. Јован Богослов“ во 1941 г., која е формирана од страна на Српската Православна Црква во 1922 година.⁸² Токму некогашните ученици на битолската богословија се и главните иницијатори за отворање на новата богословија во 1967 година.

Програмата за редовната настава беше утврдена на првиот наставнички совет одржан на 17.10.1967 година со благослов на тогашниот Дебарско-Кичевски Митрополит г. Методиј. На почетокот Богословијата беше сместена во манастирот „Горни Свети Илија“ во село Бањани во скопската околина.

Средното богословско училиште редовната настава ја започна на 01.11.1967 година со 68 ученици од сите пет класови. Професорскиот колегиум беше составен од тројца редовни и шестмина вонредни професори, а првиот ректор на училиштето беше професорот Борис Бошковски. Следната година училиштето е преместено во селото Драчево. Учебната година започна на 04.12.1968 година. Заради лошата состојба, зградата на училиштето е реновирана во 1973 година. Во учебната 2001/2002 година училишната настава се одвиваше во конациите на ставропигијалниот манастир „Рождество на Пресвета Богородица“, во с. Калишта, Струга. Во истиот временски период се реновираше комплексот на Богословијата во Драчево, којашто прерасна во установа од современ тип. Беше изграден и нов параклис посветен на патронот на училиштето - Свети Климент Охридски. Школувањето трае пет години во услови на интернатски живот. Во учебната година 2009/2010 во богословието во

⁸² <http://preminportal.com.mk/content/view/9109/54/>

сите пет паралелки учеа 68 ученици.⁸³ Од основањето до учебната 2009-2010 година имаат завршено вкупно 575 ученици.

Според статутот во богословијето се примаат само оние кандидати кои ги исполнуваат условите поставени од богословијето, исто така се примаат по три ученици од секоја епархија.⁸⁴

Од воннаставните активности застапени се следните секции: богословска трибина, литературна секција, училишен хор, еколошка секција, хуманитарна секција, секција на Црвениот Крст и спортска секција. Со секциите раководат професори. Богословијата има и училишна библиотека.

Од досега дипломираните богослови, значајно е да се спомене дека повеќемина се здобија со дипломи како дипломирани теолози на Богословски факултет или во странство. Има неколку магистри и доктори по теолошки науки исто така од крилото на Богословието има и двајца митрополити, Тимотеј и Стефан. Што се однесува до монаштвото во Македонија, чиешто возобновување е во тек, од учениците во Богословијата досега се замонашиле шестмина.

Во петте години колко што трае школувањето во богословието се учат следните предмети:

Р. бр.	Предмет	I год.	II год.	III год.	IV год.	V год.
1.	Свето писмо-Стар завет		•	•		
2.	Свето писмо-Нов завет				•	•
3.	Библиска Историја	•				
4.	Катихизис	•				
5.	Апологетика				•	•
6.	Догматика				•	•
7.	Христјанска етика				•	•
8.	Црковно право				•	
9.	Брачно право					•
10.	Пастирско богословие					•
11.	Омилитика				•	•
12.	Литургија			•	•	•
13.	Општа црковна историја	•	•			
14.	Македонска црковна историја				•	•

⁸³ Државен завод за статистика, "Основни и Средни Училишта кон крајот на учебната 2009/2010", стр. 64, Скопје, 2011.

⁸⁴ Од конкурсот објавен за прием на нови ученици.

15	Црковно словенски јазик	•	•	•	•	•
16	Македонски јазик со литература	•	•	•	•	•
17	Старо Грчки јазик	•	•	•		
18	Руски јазик		•	•		
19	Латински јазик		•	•		
20	Англиски јазик	•	•	•	•	•
21	Историја на филозофијата			•	•	
22	Психологија со логика			•		
23	Општа граѓанска историја		•			
24	Црковно пеење	•	•	•	•	•
25	Теорија на музиката	•				
26	Информатика	•	•	•		
27	Типик			•	•	•
28	Патрологија со Ха географија		•	•		

Табела 2: Предмети во МПБ “Св. Климент Охридски”

2. ИСА БЕГ-ова МЕДРЕСА

2.1 ИНСТИТУЦИЈАТА МЕДРЕСА ВО ИСЛАМСКИОТ СВЕТ

Во почетокот на исламот главна улога во учењето и проширувањето на сознанијата играа џамиите. Но овие објекти се наменети за обавување на дневните верски обреди кои побаруваат спокојство, мир, медитација и концентрација. Со присуството на учениците во џамиите имаше дебати и од тука обавувањето на верските обреди речиси беше оневозможено.

Имајќи ги предвид овие факти во џамијата на познатиот Азхар од 988 година од верските ритуали се обавуваше само петочната молитва, за да им се отстапи место на учениците. Од друга страна се развиваа нови научни дисциплини како што е Апологетиката, која од самиот почеток развиваше многу дебати. Природата на овие дебати беше во спротивност со природата која ја побаруваат верските ритуали кои се обавуваат во џамиите, па така дојде до преместување на учењето од џамиите во медресите.

Изградбата на медресите се развиваше на два периода:

- А) *Пред Отоманскиот период*, и за време на
- Б) *Отоманскиот период*

А) МЕДРЕСИТЕ ПРЕД ОТОМАНСКИОТ ПЕРИОД

Зборот медресе потекнува од арапскиот збор **дересе**, што значи: учење или место каде се добива знаење. Медресите како институции почетокот го имаа во времето кога Селџуците го зазедоа Багдад на 25 април 1055 година. До оваа година со Багдад владееше династијата на Бувејхитите, кои го ширеа шиизмот помеѓу населението.

Селџуците по усвојувањето на Багдад мислеа дека најдобро можат да им се спротивставуваат со ширење на знаењето, со што луѓето сами ќе можат да го разликуваат доброто од лошото, вистината од лагата. Со отворање на институции каде што луѓето ќе учат за својата вера и за нејзините принципи. Така почнаа со градење на медресите, првата медреса беше градена во градот Нисабур во 1066 година и ја носеше името медресата **НИЗАМИЈЕ**.⁸⁵

⁸⁵ Kazıcı, Dr. Ziya, "Historia e arsimit islam", fq.34, Feneri, Tiranë, 2001.

После оваа, овие институции почнаа да се шират низ целиот исламски свет, тако што на пример веќе во 1184 година имаше повеќе од 100 медреси. Во овие медреси не се учеа само теолошки предмети, туку имаше место за медицината, астрономијата, математиката и други науки.⁸⁶

Б) МЕДРЕСИТЕ ВО ВРЕМЕТО НА ОТОМАНСКАТА ИМПЕРИЈА

За време на Отоманската Империја процвета образованието на организационен и архитектонски план. За времето на оваа империја како и порано главен столб за развивањето на овие институции беше **вакуфот**. Од заземањето на Истанбул со до XIX век таму имаше повеќе од 500 медреси.⁸⁷ Децата поаѓаа во училиште уште од пет годишна возраст, а овој тип на училишта се викаше **Сибјан мектеби** (основни училишта), оние кои завршуваа сибјан мектеби продолжуваа во медресите.⁸⁸

Според објективите кои ги имаа овие медреси можеме да констатираме дека за времето на Отоманската Империја се поделуваа на две групи:

1. **Професионални медреси**, како што се: Одделот за учење на традицијата на Божјиот Посланик (дарул хадис), одделот за медицина (дарут тиб) и одделот за учење на светиот Коран (дарул курра)

2. **Општи медреси** каде што се учеше и теологијата но и други научни предмети

Според познатиот турски историчар Халил Иналџик, медресите во зависност од степенот на образованието се поделуваат на две групи:

1. Медресите хариџ (надворешни) во кои се одржувале курсеви за основните сознаниа (арапскиот јазик и интелектуалните предмети) и

2. Медресите дахил (внатрешни), во овие медреси повеќе се учеле верски предмети.⁸⁹

Што се однесува до медресите во Македонија, како прва медреса се спомнува медресата на **Јигит Бег**, која тој самиот ја спомнува во Вакуфнамата. Но, истата медреса не се спомнува во Патописот на Евлија Челеби кој ја посетил Македонија (1660 година). Евлија Челеби пак спомнува дека низ градовите што тој ги посетил постоеле овие медреси:⁹⁰

⁸⁶ Kazici, Dr. Ziya, "Historia e arsimit islam", fq.38, Feneri, Tiranë, 2001,.

⁸⁷ Ibid, fq.62.

⁸⁸ Rizaj, Dr. Skender, "Historia e përgjithshme", fq. 68, Prishtinë, 1985.

⁸⁹ Inaldžik, Halil, "Osmansko Carstvo", str. 261-262. "Utopija" Beograd, 2003.

⁹⁰ Čelebi, Evlija, "Putopis", str. 283 "Svjetlost" Sarajevo, 1967

Градот	Бројот на медресите	Имињата на позначајните медреси
Скопје	Повеќе од пет медреси и уште девет медреси за учење на Коранот	1. Медресата на Султан Мурат 2. Медресата на Исхак Бег 3. Медресата на Иса Бег 4. Медресата на Јахја Паша 5. Медресата на Мустафа Паша 6. Медресата на Карли Задех
Битола	Девет медреси	Медресата на Дулбенд Кади
Охрид	Две медреси заедно со по една медреса за учење на Коуранот и Хадисот	1. Медресата на оцата Сијавуш Паша 2. Медресата на Сулејман Хан
Струмица	Неколку медреси	
Штип	Една медреса	Медресата ел Мурадија
Дојран	Неколку медреси	
Ресен	Една медреса	
Радовиш	Една медреса	
Кавадарци	Една медреса	
Велес	Една медреса	
Прилеп	Неколку медреси	
Кратово	Една медреса	
Струга	Една медреса	
Куманово	Една медреса	

Табела 3: Медресите за време на Отоманската Империја

Според ова може да заклучиме дека во 14 градови што ги посетил Евлија Челеби постоеле повеќе од 24 медреси, но оваа бројка не е дефинитивна, бидејќи тој не ги посетил сите градови.

Али Вишко спомнува дека во Битола вкупно постоеле 9 медреси, кои го спомнува со имиња.⁹¹

Од позначајните медреси е **Иса Бег-овата медреса**, кој и ден денеска успешно работи, затоа и ќе се осврнеме на историјата на оваа медреса. Ова медреса се спомнува во три историски периоди: Од 1469-1689; 1936-1941 и од 1984- до денеска.

2.2. ИСА БЕГ-ОВАТА МЕДРЕСА (1469-1689)

Иса Беговата медреса е изградена од страна на Иса Бег во 1468 год., ова констатација може да се види и во Вакуфнамето на истиоимениот⁹². Ова медреса функционираше до 1689 година, кога Австро-Унгарските сили им го возвратија ударот на Отоманската империја и го

⁹¹ Vishko, Ali. "Fillimet e kulturës islame në trevat e Manastirit", Hëna e Re, viti.VII, nr.54-55, 5-6/1993

⁹² Елезович, Глиша. "Турски споменици у Скопљу ", стр.83, Београд : Родољуб, 1977

усвоија Скопје. Тогаш изгоре поголемиот дел на градот вклучувајќи го и Иса Беговата медреса.

На 28 април 1924 со одлука на српското министерство за вера е отворена Velika medresa kralja Aleksandra I u Skoplju,⁹³ оваа медреса функционираше се до 1941 година. Во седмунаесете години колку што работеше ова медреса завршија вкупно XVI генераци, не се знаат податоците само за последната генерација, инаку завршија вкупно 357 ученици.⁹⁴

2.3. РЕФОРМИРАНАТА ИСА БЕГ-ОВА МЕДРЕСА (1936-1941)

Во 1936 година во Скопје се отвори Централната Реформираната Иса Бег-ова медреса, имаше статус на средно училиште за подготвување имами, муал-лими, и други верски службеници, додека наставниот програм беше прилагоден со пограмата на Гази Хусрев Беговата медреса во Сарајево. Во првата учебна година беа примени вкупно 60 ученици, 45 ученици беа на товар на Исламската верска заедница додека 15 ученици со самофинансирање⁹⁵

Според статутот на медресата учењето трае четири години, и во неа се учат вкупно 27 предмети распределени низ четирите години, меѓу кои 8 се верски предмети, како и арапскиот, турскиот, францускиот и бошњачкиот јазик, како и општа и национална историја, географија, математика, физика, хемија, логика, психологија и педагогија.⁹⁶ Медресата имаше свој интернат, амбуланта и библиотека, каде што имаше вкупно 696 книги.

Покрај следењето на редовната настава, учениците следеле и слободни активности, формирани беа следните групи: литературната група, драмска групата на феријалците. Постоел и мевлудски хор кој уживал значаен углед во Скопје, а и пошироко. Сета оваа богата дејност згаснала со избувнувањето на Втората Светска Војна (1941). Во оваа медреса беа примени вкупно 240 ученици.

2.4. ИСА БЕГ-БЕГОВАТА МЕДРЕСА (ОД 1984)

По завршувањето на Втората Светска Војна, Скопје остана без својата медреса. Со поновите политички збиднувања во Југославија беше оневозможено изградба на еден нов објект од таков карактер, но, од друга страна и Исламската Верска Заедница во тоа време не

⁹³ Memić, Mustafa "Velika medresa i njeni učenici u revolucionernom pokretu", str. 22, Фонографика, Скопје, 1984.

⁹⁴ Bajrami, Mr. Musli, "Periudha historike e Medresesë së Isa Beut", fq.78, Gostivar, 2005.

⁹⁵ Државен архив на РМ, ЦР Исабегове медресе, К3.1.953.3.3.554-555

⁹⁶ Државен архив на РМ, ЦР Исабегове медресе, К3.1.995.1.15/111-172.

беше во можност да гради еден таков објект од економски причини, бидејќи организирањето на верскиот живот беше во самиот почеток. Во еден од состаноците на Исламската Заедница во 1977 год. спонтано беше спомнато идејата за медресата во Скопје. Како идеја беше примена, беше дадено зелено светло за конкретни активности, но да се чека пригодниот момент за реализирањето. Идејниот проект беше подготвен од страна на секретарот на Исламската Верска Заедница Јакуп Селимовски.⁹⁷ Со многу вложен напор, повеќе политички отколку едукативни беше ставен камен темелникот на 02. Август 1982 год. во сегашната локација, која на почетокот ја носеше името Скопска Медреса.

Во својот уведен реферат Секретарот на Исламската Верска Заедница како главни причини за реализирање на овој проект ги спомнува потребите на Исламската Верска Заедница за оспособен кадар, неисполнувањето на постоечките медреси во СФРЈ на потребите на Исламската Верска Заедница како и школувањето надвор од државата, во други светски центри, претстсвува меч со две острици.⁹⁸ Првата учебна година почна на 15. Октомври 1984 год., беа примени вкупно 74 ученици. Скопје после четири декади повторно има своја медреса.⁹⁹

2.4.1.ОРГАНИЗИРАНОСТА НА МЕДРЕСАТА ВО ОБРАЗОВНО ЕДУКАТИВЕН СМИСОЛ

Според статутот се вика: СРЕДНО ИСЛАМСКО УЧИЛИШТЕ МЕДРЕСАТА ИСА БЕГ во Скопје. Медресата има статус на средно професионално училиште, која за цел има подготвување на адекватен кадар за потребите на Исламската Верска Заедница во Македонија и пошироко. За да се реализира овој концепт, учениците задолжително стануваат во интернатот на медресата. Се примаат само тие ученици кои имаат завршено основно училиште со одличен успех, сите ученици подлежат на приемен испит, кој вклучува општи познавања за исламот, читање Коран и тест за мерење на интелигенцијата на ученикот. Учениците се рангираат според добиените бодови, само најдобро рангираните се примаат. Според членот 8, исклучок се прави само за учениците кои доаѓаат од градовите: Штип, Прилеп, Велес, Ресен, Битола, Охрид и тие места каде што Исламската Верска Заедница има дефицит на кадар.¹⁰⁰

⁹⁷ "Glasnik" vrhovnog Islamskog starješinstva u SFRJ, str.527, god.XLVII, broj 5, Sarajevo, 1984.

⁹⁸ Ibid, str.531

⁹⁹ Ibid., str.523

¹⁰⁰ Член 49 алинеа 2 од статутот на СИУ Медресата Иса Бег подетално во: Bajrami, Mr. Musli, "Periodha historike e Medresesë së Isa Beut", fq.128, Gostivar, 2005.

Според статутот на медресата и одлуката на наставничкиот кадар, во четирите години колку што трае школувањето, од отварањето се до учебната 2010/2011 во медресата се учеле¹⁰¹ следните предмети:

Ред. број	Предмети	I година	II година	III година	VI година
		Бр. часови	Бр. часови	Бр. часови	Бр. часови
1.	Кирает	5	5	5	5
2.	Акаид	2	2	2	2
3.	Фикх	2	2	2	2
4.	Тефсир			2	2
5.	Хадис			2	2
6.	Усули Фикх				2
7.	Ахлак	2	2		
8.	Имамат/Даве		2		
9.	Историја на Исламот	2	2	2	2
10.	Исл. Култ. И цивили.				2
11.	Калиграфија	2			
12.	Албански јазик	3	3	3	3
13.	Турски јазик	3	3	3	3
14.	Македонски јазик	3	3	3	3
15.	Арапски јазик	5	5	4	3
16.	Англиски јазик	2	2	2	2
17.	Историја	2	2		
18.	Географија	2	2		
19.	Биологија	2	2		
20.	Психологија			2	
21.	Логика			1	
22.	Социологија			2	
23.	Педагогија				2
24.	Исламска Филозофија				2
25.	Општа Филозофија			2	
26.	Основи на ОНО		2		
27.	Конверзација-Арапски			1	2
28.	Математика	2	2		
29.	Информатика	2	2		
30.	Организација на ИВЗ				
31.	Физичко воспитание	1			

Табела 4: Предмети кои се учат во Медресата

¹⁰¹ Некои од овие предмети се заменети со други во текот на учебните години, како што се предметите ОНО, Конверзација, Калиграфија,....

За реализација на оваа програма се ангажирани 29 редовни професори. Наставниците се дипломирани теолози во разни исламски центри низ светот.

Со оваа програма се работеше се до учебната 2010/2011 година. Со почеток од учебната 2011/2012 година, медресата одговарајќи на предизвиците направи измени во својата програма, комисијата задолжена за промени на 3 јуни 2010 ја донесе конечната одлука за новата програма. Според одлуката на комисијата во четирите години колку што трае школувањето ќе се учат следните предмети.¹⁰²

Ред бр.	Предмети	се учи	Нед. фонд	Мес. фонд
1	Кирает	I, II, III, IV	4	16
2	Акаид	I, II, III, IV	2	8
3	Фикх	I, II, III, IV	2	8
4	Тефсир	IV	2	8
5	Хадис	IV	2	8
6	Корански науки	III	2	8
7	Хадиски науки	III	2	8
8	Усули Фикх	IV	2	8
9	Ахлак	I, II	2	8
10	Исламска Историја	I, II	2	8
11	Сира	III	2	8
12	Исламска Култура и цивилизација	IV	2	8
13	Дава-Реторика	III	2	8
14	Албански јазик	I, II, III, IV	4	16
15	Турски јазик	I, II, III, IV	2	8
16	Македонски јазик	I, II, III, IV	2	8
17	Арапски јазик	I, II, III, IV	2	8
18	Англиски јазик	I, II, III, IV	2	8
19	Историја	I, II	2	8
20	Географија	I	2	8
21	Биологија	I, II	2	8
22	Филозофија	IV	2	8
23	Информатика	I	2	8
24	Математика	I, II	2	8
25	Социологија	IV	2	8
26	Психологија-Логика	III	2	8
27	Педагогија-Дидактика	IV	2	8

¹⁰² IKRE, “Ndryshimet e planprogramit te medresesë”, fq.8-9, viti XIV, nr.28, Shkup, Maj 2011.

28	Хемија	II, III	2	8
29	Физика	II, III	2	8
30	Физичко воспитание	I, II, III, IV	1	4

Табела 5: Новата план програма

Медресантите имаат низа активности, како задолжителна активност е ангажирањето за време на светиот месец Рамазан низ џамиите во државата, секој ученик од трета и четврта година задолжително ја врши оваа активност. Целта на оваа активност е стекнување на пракса, запознавање со верниците, запознавање со проблемите на теренот, ...

Како слободни активности се :

1. Учество во хорот на медресата,
2. Учество во драмската група,
3. Издавање на списанието ИКРЕ, која излегува до четири броја годишно,
4. Учество во литературната секција- за талентираните-,
5. Учество во разни спортови: фудбал, тенис, кошарка,...

Иса Беговата медреса од своето отварање во 1984 година прерасна во едно регионално средно теолошко училиште, каде што се школуваа и многу ученици од соседните држави, како што можеме да видиме и од табелата:¹⁰³

Бр.	Држава	Запишани	Дипломирани	Не дипломирале
1	СРЈ	19	13	6
2	Албанија	13	8	5
3	Бугарија	15	11	4
Вкупно		47	32	15

Табела 6: Ученици од соседните држави до 1998 година

Бројот на запишаните редовни ученици од учебната 84/85 год. до учебната 03/04 год. достигна до 1638 ученици,¹⁰⁴ до учебната 08/09 год се запишани вкупно 3232 ученици. Од вкупниот број на запишани ученици, заклучно со учебната 08/09 год. дипломирале 1209 ученици.¹⁰⁵

Имајќи предвид дека од година во година растеше бројот на заинтересирани ученици, условите во Кондово не дозволуваа примање на повеќе ученици, Исламската Верска

¹⁰³ Bajrami, Mr. Musli, "Periudha historike e Medresesë së Isa Beut", fq.149, Gostivar, 2005.

¹⁰⁴ Подетално види: Bajrami, Mr. Musli "Periudha historike e Medresesë së Isa Beut", fq.150-182, Gostivar, 2005.

¹⁰⁵ IKRE, "SHMI Medreseja Isa Beu ndër vite", Nga drejtori i medresesë Ibrahim Idrizi, fq.4, viti XVII, nr.26, Shkup, Maj 2009.

Заедница се одлучи за истурени паралелки низ неколку градови во државата, за да одговара на предизвикот.

Со одлука на Исламската Верска Заедница во учебната 2004/05 се отвори истурената паралелка во Тетово за женскиот пол. Во учебната 2005/06 се отвори истурената паралелка за машкиот пол во Штип. Во учебната 2007/08 се отвори истурената паралелка за женскиот пол во Скопје. Во учебната 2008/09 се отвори истурената паралелка за женскиот пол во Гостивар.¹⁰⁶

Во учебната 2009/2010 има 561 ученици во централната медреса и во истурените паралелки.¹⁰⁷

¹⁰⁶ IKRE, "SHMI Medreseja Isa Beu ndër vite", Nga drejtori i medresesë Ibrahim Idrizi, fq.7, viti XVII, nr.26, Shkup, Maj 2009

¹⁰⁷ Државен завод за статистика, "Основни и Средни Училишта кон крајот на учебната 2009/2010", стр. 64, Скопје, 2011.

ДЕЛ II

ЕМПИРИСКИОТ ДЕЛ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

АНАЛИЗА НА УЧЕБНИЦИТЕ

1. АНАЛИЗА НА УЧЕБНИЦИТЕ КОИ СЕ УЧАТ ВО БОГОСЛОВИЕТО

Од богословието не бевме во можност да анализираме ниту еден учебник, бидејќи недостигаше соработката од нивна страна.

2. АНАЛИЗА НА УЧЕБНИЦИТЕ КОИ СЕ УЧАТ ВО МЕДРЕСАТА

Во овој дел се анализираани само оние учебници кои одговараа на потребите на овој тип на истражување. Анализирани се учебниците од трета и четврта година бидејќи тие ученици/ки беа предмет на нашето истражување и наша претпоставка е дека тие ученици имаат појасни ставови отколку тие што се во прва и втора година.

Од медресата се анализираани следните учебници: од III година: Акаид, Тефсир, Исламска Историја и од IV година: Хадис, Исламско Право, Исламска Историја и Исламска Филозофија.

2.1. УЧЕБНИЦИ ОД ТРЕТА ГОДИНА

- **Догматика /Акаид / Скрипта, 103 стр, 1993, автор:Проф. Шакир Фетаху**

1. Иса а.с. (стр. 40)

Во оваа скрипта поопширно се зборува за Божјите објави, каде се спомнуваат и сите Божји посланици, а меѓу нив и Иса а.с. (Исус). Тој се споменува само со добри зборови, така како што стои и во самиот Коран. [Коран, 3:2]

Иса а.с. е Божји посланик, нему му е објавен Инџилот (Библијата), негова мајка е Мерјем (Марија), но, тој нема татко што е едно своеврсно чудо. [Коран, 3:48]

Христијанството, различно од овие исламски учења го претставува Иса а.с (Исус), според познатиот професор по Христијанство С.Ј Садоух, кое е многу тешко и во самата Библија да се разграничуваат и класификуваат вистинските историски настани од легендите.

2. Тројството (тринитетот) стр. 42

Библијата зборува за Бог Таткото, Бог Синот (Исус Христос) и Бог Светиот Дух, а сепак дека постои само еден Бог. На тој начин се признава тоа што Библијата ни го открива за Бог, дека Бог е претставен преку три „Личности“, кои ја имаат истата доза на божественост.

Но, ако ова догма се анализира ќе се види дека нема врска со реалноста, бидејќи:

- Самиот Исус никогаш не го спомнал тројството, туку тој рекол: „**Нема друг Бог освен Единиот.**“ [1 Кор. 8:4]

- Тројството за прв пат се спомнува 300 години после Исус, тоа го потврдува и самата Нова Христијанска Енциклопедија каде што се спомнува дека тројството било непознато кај привите Христијани, и се појавило кон крајот на четвртиот век.

3. Првиот грев и искупителната мисија на Исус (стр. 65)

Според Христијанството Адам погрешил пред Бога после искушението од сатаната, тој и жената беа протерани од Рајската градина и оттогаш настана разделба помеѓу Бог и луѓето. Откако ние луѓето, поради непослушноста на првиот човек, бевме разделени од Бога, Неговиот Син Исус Христос дојде и не спаси од сите гревови кои што нас не разделуваа од Бога.

Ова Христијанска догма се судрува самата со Библијата каде што се вели: “**Синот нема да го сноси татковиот грев, ни таткото синовиот грев. Врз праведникот ќе биде неговата правда, а врз безбожникот неговата безбожност.**” [20 Езекиел, Глава 18]

4. Мухамед а.с. во Тората и Библијата (стр. 45-48)

Во хебрејската верзија на Тората сеуште се користи името “Мухаммед” без било каква двосмисленост. Во песна над песните, [поглавје 5, стих 16], пишува : „ **Неговиот говор е најпријатен. Тој е голем / славен Мухаммед, мој миленик и мој пријател.** “ Хебрејскиот збор јасно укажува на името Мухаммед, но евреите и христијаните тоа одбиваат да го признаат и инсистираат на тоа дека не се работи за сопствено име, туку епитет кој го опишува Пратеникот, тврдејќи дека тоа име значи “најсакан“. Неговата уста е најслатка (најпријатна) да, тој е најсакан. Тој е мој миленик и мој пријател.“ Овој опис одговара на особините на Мухаммед, Аллаховиот најдраг и најсакан Пратеник?

Во Новиот завет се спомнува на неколку места. Во Евангелието, ги наоѓаме Исусовите зборови упатени на неговите ученици: „ **Сепак, Јас ви ја кажувам вистината: подобро е за вас, Јас да си отидам; зашто ако не си отидам, Утешителот (periclytos на грчки) нема да дојде при вас; ако пак заминам, ќе ви Го испратам** “. [Јован, 16:7]

Истото се споменува и во Евангелието на Барнаби кое што црквата го исфрлила во 492 година од н.е. по наредба на Геласиус. Таму пишува [220:4]: „ **И таа лага ќе трае се додека не дојде Мухаммед, Божјиот пратеник, кој кога ќе дојде ќе им ја открие измамата на оние кои веруваат во Божјиот закон.**“

5. Судниот ден и враќањето на Исус (стр. 67-69)

Во оваа поглавје се зборува за знаците на судниот ден, меѓу друго се споменува дека враќањето на Исус е еден од предзнаците на тој ден.

Тоа се поткрепува со цитати од Куранот, и тоа **“И никој од Следбениците на Книгата нема сигурно да не поверува во тоа пред смртта своја; на Денот суден ќе биде сведок против нив”**. [Куран, 4:159], и со неколку реченици од божјиот посланик каде што тој вели: ќе се врати меѓу вас Иса синот на Мерјем како праведен владател,...

Се вели дека тој ќе живее четриесет години, ќе го убие антихристот и ќе умре како секој човек.

Но, има и мислења кои влеат дека со неговото враќање не се мисли дека ќе биде физичко, туку неговите учења ќе се обновуваат. Ова е мислење на Мухамед Абдуху и Махмуд Шелтут.

- **Коментирање на Куранот / Тефсир / Скрипта, 75 страници, 1995, коавтори: Проф. Муса Бајрами и Проф. Шакир Фетаху**

1. Коментирање на Куранот за време на втората и третата генерација на муслиманите (стр. 56-57)

За време на втората и третата генерација многу луѓе преминаа во ислам, некои беа и образовани луѓе во своите претходни религии. Кога тие се конвертираа во ислам и го коментираа Куранот, честопати се случуваше да искористат претходни сознанија во коментирањето, но тие сознанија немаа никаква врска со исламот. Меѓу нив имаше со хебрејско и христијанство потекло.

Ставот кон тие информации е :

- Ако истите се наоѓаат во Куранот и традицијата на божјиот посланик, тие се непотребни,
- Ако тие не се совпаѓаат со исламските учења, тие се непотребни, и
- Ако тие се совпаѓаат со исламските учења можат да се користат.

1. Причини и Историја (стр. 75-80)

Крстоносните војни се викале така бидејќи имале верски карактер, ги организирал Христијанскиот свет за да ја сочува Христијанската вера во Блискиот Исток. Но, не биле само верски разлози за оваа војна, туку имало и економски.

Според Филип Хити крстоносните војни се само една алка во долгата историја на несогласувања помеѓу Западот и Исток, која историја на крајот заврши со колонизацијата на тие земји.

Исламот веќе беше присутен во Европа, Европејците се чувствуваа загрозувани од тој факт, па така тие со сите расположливи средства се бореа против Исламот.

Запаадната црква сакаше да ги користи верниците за усвојување на тие свети места во времето кога се случи и расколот, и се поделија на Западна и Источна црква. Папата сметаше дека тие земји се Христијански бидејќи таму проповедал Исус Христос, од тие земји доаѓаат крадци, хулигани и други кои ја загрозуваат Европа. Воедно сакаше да ги покори Европските водачи и да ги има под своја команда.

2. Повикот на Папата за војни (стр. 84-88)

Ватикан добива на динамика со смената на латеранската престолнина /столица/ во 1088 та. Новиот Папа Урбан втори ќе постане новиот вистински идеен двигател и творец на крстоносното движење. Во францускиот град Клермон 1095 е донесена конечна одлука за поход кон светата земја. Не може, а да не се нагласи, цитира и комментира говорот на папата пред насобраните толпи. Ветувањата за блаженство, спасение и секакви форми на возвишеност на походот се веќе познати но она што го сочинува битот на овој говор и што го прави до толку значаен е една пресудна мисла на **Урбан втори** - „Оние кои овдека се кутри и бедни, таму ќе бидат радосни и богати. Со оваа изјава папата удира кон својата целна група т.е. широките народни маси со цел да постигне што поголема бројност. Ова ветување во облик на покана од страна на папата кај населените ширум Европа ќе најде на поддршка и восхит. Уште веднаш се мобилизираат одреди, дивизии, па и цели армии на чело со моќни европски кралеви.

Клермонскиот собор уште еднаш јас го покажува карактерот на крстоносните походи и составот на војските кои ќе го придружуваат папскиот легат(пратеник) на својот возвишен пат кон Ерусалим. Потоа ги споменува по ред Крстоносните војни и случувањата во тие војни.

3. Придобивките од крстоносните војни (стр. 147-150)

Во обидите да ги колонизираат Блиско-источните земји, крстоносните војски доживеа тежок пораз на воен план. Но од тие војни западниот свет имаше корист на културниот, верскиот и социјалниот план.

Според Кирк европејците имаа многу корист од овие војни бидејќи исламската цивилизација беше многу понапредна од Европската.

Ефраим Емертон (Ephraim Emerton), пак мисли дека со контактите што ги имале европејците со муслиманите им помогнаа да направат чекор напред кон цивилизираниот свет.

Според Филип Хити европскиот здравствен систем, се среди со методите донесени од исламскиот свет. Заклучокот на Ханз Прутзе (Hans Prutze) е дека крстоносните војни биле единствениот фактор за унапредување на Европа како и поминувањето од една во друга ера.

Од горенаведеното можеме да заклучиме дека во Поглавјата: Исус, Тројството, Првиот грев, Мухамед во Тората и Библијата и судниот ден кои се учат во трета година се користат многу термини кои покажуваат на другиот. Со самото третирање на овие теми и начинот на кои се третираат се покажува толеранција и почит кон другиот. На учениците им се става до знаење дека постојат и други религии и ставови освен исламот и исламскиот став кои како такви треба да се почитуваат. Овој предмет е многу важен, бидејќи преку тој се формираат ставовите кон другите. Како можеме и самите да забележиме, авторот преку овие теми се обидел, најпрвин да го претстави ставот на самото Христијанство кон овие прашања, при тоа користејќи Христијанска литература и историски факти. Потоа со анализа и компарација да дојде до неколку заклучоци, кои се и ставот на исламот околу тие прашања. Овие наставни единици го имаат своето влијание во формирањето на ставовите на медресантите.

Понатаму Исламот како последна Божја објава, ги почитува другите објави и истите ги третира како една неразделива алка во човековата историја. Во овие учебници често пати се споменуваат следбениците на книгата (Ехлул Китаб), под

овој поим се подразбират Христијаните и Евреите со кои Муслиманите делат исти книги, Стариот и Новиот завет. Исто така тоа што ги зближува сите се истите Пророци и верувањето во судниот ден.

Иако на прв поглед причина за крстоносните војни била верска, сепак муслиманските автори мислат дека причините повеќе биле економски одшто верски. Исламот сите божји посланици ги третира исто, нема разлика помеѓу Мухамед а.с. и Иса а.с., притоа намерата на крстоносните војни околу усвојувањето и чувањето на Исусовиот гроб од рацете на неверниците не е вистинита. Христијанската вера била злоупотребена за други цели и таа нема никава врска со целата таа приказна.

2.2. УЧЕБНИЦИ ОД ЧЕТВРТА ГОДИНА

1. Исламско кривично право - Фикх- Скрипта, 111 страници, 1998 Автор: Проф. Јусуф Зимери

1.Убиство со намера (стр.14-15)

Животот на муслиманите и не муслиманите во исламската држава е гарантиран со закон.

2.Проституцијата (стр.31-32)

Проституцијата во исламот, евреизмот и во христијанството е кривично дело кое е казниво со верскиот закон.

3.Колењето според исламските правила (стр.81-83)

Оној што коли да биде муслиман, но дозволено е да се јадат и оние животињи кои ги колел евреин или христијан. “Денес ви се дозволуваат добрата; дозволена ви е храната на оние на кои им е дадена Книгата, а и храната ваша е дозволена за нив”. [Куран, 5:5],

2. Традиција на божјиот посланик /Хадис/ IV- год скрипта, 124 стр, 1998 коавтори: Проф. Рецеп Османи и Мр. Насер Рамадани

1.Почитување на родителите (стр.80-81)

Почитувањето на родителите е задолжително без разлика дали тие се муслимани или не муслимани. “И на човекот Ние му одредивме да се однесува добро кон родителите свои.... А ако родителите се трудат да те наговорат да Ми припишуваш здруженик за што, всушност, не знаеш ништо, немој да им бидеш послушен, но примерно однесувај се кон нив на овој свет.” [Коран, 31:14-15]

2.Историја на езанот (стр.118-119)

На почетокот на исламот, муслиманите имаа проблем како да се организираат за обавување на намазот. Имаше предлози да се користат христијанските камбани, но се решија за езанот.

3. Исламска филозофија, книга 147 стр, автор: Проф. Наим Трнава

1.Логичното мислење во почетокот на Исламот (стр.20-21)

Коранот повикува во верување во еден Бог, што инаку е традиција на сите Божји посланици.(Куран, 3:64).

Дојде редот на последното објавување да му покаже на човекот како треба да се регулираат односите човек-човек. Да му покаже дека тие се браќа, да се почитуваат, да соработуваат, да се сакаат.(Куран, 5:2).

Значи Исламот го повикува човекот на меѓусебно разбирање и единство, ставајќи им до знаење дека сите се од Адам а Адам е од земја и дека најблагородниот кај Бога е оној кој е најбогобојазлив.

2.Разликата помеѓу верските и филозофските сознанија (стр.40-45)

Не исламските научници кога зборуваат за исламот кажуваат дека исламот се базира на должности, при тоа без да се искористува разумот за да се мисли логично и праведно. Кога го кажуваат ова сигурно мислат на негативното влијание на Христијанството во средновековието врз науката и научните достигнувања.

За жал зборот вера во Европа секогаш е разберено како теорија против слободното мислење. Историјата е сведок и за улогата на црквата кон науката, истата регистрира многу насилство, терор, убиства врз научниците кои не мислеа како црквата.

4. Исламска Историја, книга 230 страници, Скопје 1994, Автор:Др. Сејјид Мухаммед Дикен

1.Султан Мурат I-ви (стр.29-31)

После усвојувањето на Едирне од страна на Отоманската империја, Папата Урбан 5 ги повика Христијаните на света војна против муслиманите. На оваа барање му одговорија Босанските, Унгарските и Српските владатели, но тие беа катастрофално поразени во 1363 година. Во 1389 на Косово Поле Отоманската Империја ги порази крстоносните војски.

2.Султан Пајазит I-ви (стр.31-33)

Европските држави потпомогнати од Папата Бонивас девети, предводени од Унгарскиот цар Сигмунд се сретнаа на местотто Никовополе со една цел, да ја запрат отоманската инвазија во Европа, но беа тешко поразени. После овој настан се случи мировен договор помеѓу Отоманската Империја и Емануел Втори Византискиот цар, со кој договор се предвидува во внатрешноста на Консатнтинопол да се градат џамии, месциди и судови за потребите на муслиманите.

После поразот кој го доживеа Отоманската Империја од Тимурленк, Византинскиот цар даде наредба за рушење на веќе изградените џамии.

3.Влијанието на верскиот фактор во ослободувањето на Консантинопол (стр.44-45)

Нема никакво сомнение дека верскиот фактор имаше големо влијание, бидејќи Отоманска Империја, од нејзиното основање била Исламска а цихадот главен фактор за нивниот продор во Европа.

Исто така групирањето на Европејците имаше верски карактер, бидејќи таму беше тронот на Источната црква.

4.Новиот главен град на империјата (стр.45-46)

Најголемата катедрала Аја Софија како и некои други цркви се претворени во џамии. На Христијаните им се гарантираа сите права, од верски па се до граѓански. Во нивни раце се оставени судовите и регулирањето на цивилните права. Одржани се избори за Патријарх во кои победил Џорџ Сколариус (Генадиус) кој е именуван за патријарх на Источната црква.

Од горе наведеното можеме да заклучиме дека се потврдуваат некои значајни елементи за соживот, меѓусебна доверба и толеранција. На муслиманите им се става до знаење дека животот на другите е свет исто како и нивниот, некои појави како што е проституцијата е забрането и во другите религии исто како што е и во исламот и дека за градење на добри меѓу- човекови и меѓурелигиски односи им е дозволено храната што ја произведуваат другите (Ехлул Китаб).

Понатаму муслиманот е должен да ги почитува своите родители без разлика на нивната вера, со што го почитува правото на самоопределување и различноста на луѓето во верувањето.

Исламот ги почитува другите и нивните обичаи, притоа несакајќи да користи нешто што другите го користат заштитиувајќи го така нивниот идентитет и традиција. Сите луѓе имаат исто порекло, и тоа е голем предуслов за почитување, толеранција и разбирање.

Исто така се потврдуваат некои настани кои се ширум познати, како што се претворањето на цркви во џамии и обратно. Овие настани повеќе имаат политичка позадина отколку верска, бидејќи храмовите во секоја религија се свети места и како такви треба да се почитуваат.

3. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

3.1. ПРИМЕРОК

Во оваа истражување се опфатени учениците кои ја следеа наставата во учебната 2009/2010 во двете средни верски училишта во Република Македонија, тоа се СИУ Медресата „Иса Бег“ со седиште во Скопје и нејзините истурени паралелки во: Скопје, Тетово и Штип, како и учениците од МПБ Св. „Климент Охридски“ со седиште во Драчево-Скопје.

За потребите на истражувањето се анкетирани учениците од третата и четвртата година од медресата односно третата, четвртата и петтата година од Богословието.

Вкупно се поделени 310 прашалници, пополнети се вратени 270, другите односно 40 се вратени празни.

- 227 од испитаниците односно 84,1 % од нив се од медресата, додека 43 од испитаниците односно 15,9% се од Богословијата.

- 129 од испитаниците односно 47,8 % се од машкиот пол, и тоа 86 испитанци односно 31,9% се од медресата и 43 испитанци односно 15,9% се од богословието. 141 од испитаниците односно 52,2% се од женскиот пол и сите учат во медресата.

- 136 од испитаниците односно 50,4% се во третата година, од кои 124 испитанци односно 45,9% се од медресата а 12 испитанци односно 4,4% од богословието. 120 од испитаниците односно 44,4% се во четвртата година и тоа 103 испитанци односно 38,1% од медресата и 17 испитанци односно 6,3% од богословието. 14 испитанци односно 14,2% се во петтата година и сите се од богословието.

- Што се однесува пак до местото на живеење, 18 од испитаниците, односно 6,7% не се изјаснети.

103 ученици од медресата, односно 38,1% од нив живеат во урбани средини, а 111 ученици од нив, односно 41,1% живеат во рурални средини.

Додека пак 32 ученици од богословието односно 11,9% од нив живеат во урбани средини додека 6 ученици односно 2,2% доаѓаат од рурални средини

- Успехот во минатата учебна година е следниот:

						Вкупно
	Н. Одг	Одличен	Мн. Дobar	Дobar	Доволен	
Медреса	3 1,1%	82 30,4%	77 28,5%	62 23,0%	3 1,1%	227 84,1%
Богословие	1 0,4%	25 9,3%	14 5,2%	3 1,1%	0 0,0%	43 15,9%
Вкупно	4 1,5%	107 39,6%	91 33,7%	65 24,1%	3 1,1%	270 100,0%

Табела 7: Учениците според успехот

- Што се однесува до етничката припадност, испитаниците се изјаснети како:

	Испитаници	Вкупно
Албанец/ка	189	69,9%
Македонец/ка	43	15,9%
Турчин/ка	31	11,5%
Ром/ка	5	1,9%
Босанац/ка	0	0%
Други	2	0,7%

Табела 8: Учениците според националноста

- Што се однесува до тоа во каква средина живеат, 5 од испитаниците, односно 1,9% немаат одговорено.

Во мешани религиски средини живеат 138 ученици од медресата односно 51,1% од нив и 17 ученици од богословието, односно 6,3%.

Во чисти религиски средини живеат 84 ученици од медресата односно 31,1% од нив и 26 ученици од богословието, односно 9,6% од нив.

3.1.1. ТОЛЕРАНЦИЈАТА И НАСИЛСТВОТО ВО РЕЛИГИИТЕ

Сите религии во принцип се толерантни, миротворни и за соработка, иако помеѓу нив постојат разлики околу нивните “вистини” тие се почитуваат. Но “верниците” се оние кои за свои одредени цели ги користат религиите, и ги прават тие насилни, нехумани и воинствени.¹⁰⁸

Исламот повикува на толеранција, мир, почит кон другите, признавајќи ја различноста на верска, национална и јазична основа во Коранот, 49:13, 30:22 и 11:117-118.¹⁰⁹ На иста линија се и другите религии, Јудеизмот и Христијанството повикуваат на мир, толеранција, ненасилство, братство на човечката раса и светост на животот и слободата.¹¹⁰

Ставот на учениците од двете средни верски училишта за толеранцијата и насилството во нивните религии го меревме со прашањата 8 и 9.

А)Твојата религијата учи за толеранција?

	Медреса & Богословие					Вкупно
	1 ¹¹¹	2	3	4	5	
Медресата	215 94,7%	5 2,2%	2 0,9%	1 0,4%	4 1,8%	227 100,0%
Богословието	31 74,4%	10 23,3%	1 2,3%	0 0,0%	0 0,0%	43 100,0%
Вкупно	246 91,5%	15 5,6%	3 1,1%	1 0,4%	4 1,5%	270 100,0%

Табела 9: Според училиштата за толеранцијата

На прашањето околу тоа дали нивната вера учи за толеранција, 91,5 % од испитаниците одговориле позитивно. Односот по училиштата е : 96,9% од медресантите одговориле позитивно и 95,8% од богословите. Што се однесува пак до оваа прашање на полова основа, 95,3% од машкиот пол и 98,5% од женскиот пол мислат дека нивната религија повикува на толеранција.

¹⁰⁸ Подетално во: Esposito, John L “Islamska prijetnja-mit ili stvarnost” str.23, Selsebil, Živinica, 2001., Митревски, Драшко “Филозофија” год.2, број 5, стр.83-89, Скопје 2003

¹⁰⁹ Kardavi, Dr. Jusuf “Thekafetut tesamuhu indel muslimine” str. 12, Doha 2008, Ammare, Dr. Muhamed “El Islamu vel Aharu” str.21-30, Ashshuruk, Kajro

¹¹⁰ Беседи на свети Јован Златоуст за борбата со страстите, “Зошто не бива да му посакуваме зло на другиот” стр.21, Списание Православен Пат, Скопје, 2008, Г.Г. Стефан, Архиепископ Охридски и Македонски, “Сите треба да сме миротворци” стр.65 во Политичка мисла, година 6, бр.21, Скопје, 2008.

¹¹¹

(1) мошне многу се согласувам

(2) воглавно се согласувам

(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам

(4) не се согласувам

(5) воопшто не се согласувам

Б)Твојата религијата е против насилството?

	Медреса & Богословие					Вкупно
	1	2	3	4	5	
Медресата	195 85,9%	13 5,7%	0 0,0%	9 4%	10 4,4%	227 100,0%
Богословието	34 79,1%	4 9,3%	0 0,0%	4 9,3%	1 2,3%	43 100,0%
Вкупно	229 84,8%	17 6,3%	0 0,0%	13 4,8%	11 4,1%	270 100,0%

Табела 10: Според училиштата за насилството

На прашањето: твојата религија е против насилството, 84,8% од испитаниците одговориле дека нивната религија е против насилството, односно 8,9% % од нив одговориле дека нивната религија поттикнува насилство.

По училишта, 91,6% од медресантите мислат дека нивната религија е против насилството односно 88,4% од богословите го имат истото мислење. 8,4% од медресантите мислат дека нивната религија поттикнува насилство, односно (11,6%) од богословите.

Што се однесува пак до оваа прашање на полова основа, (86,8%) од машкиот пол одговориле дека религијата е против насилството, додека 13,2 % мислат дека религијата поттикнува насилство. Додека пак 95% од женскиот пол мислат дека религијата е против насилството, односно 5% од нив мислат дека религијата поттикнува насилство.

Врз основа на претходните одговори дадени во табелите може да се заклучи дека теоретскиот дел за толеранцијата и насилството, учениците од двете средни верски училишта многу добро ја разбрале наставаната програма, во која и суштински поттикнуваат и повикуваат сите религии, а тоа е пацифизмот.

При тоа може да се забележи дека е многу мал е бројот на оние ученици кои не се целосно убедени во пацифизмот на своите религии. Се забележува дека односот е 8,4% од медресата, додека 11,6% се од богословието.

Што се однесува пак на полова основа се забележува дека само 5% од женскиот пол мислат дека религијата поттикнува насилство (се мисли на Исламот бидејќи сите испитанички се од Медресата), додека 13,2% од машкиот пол мислат дека религијата поттикнува насилство.

3.1.2. ПОСЕТА НА ВЕРСКИ ОБЈЕКТИ

Посетата на верските објекти покажува на степенот на религиозноста на одредена верска заедница, взаемното почитувањето на тие објекти покажува колку се почитуваме меѓусебно. Взаемното почитување е на највисоко ниво доколку ние сме запознаени подобро со другите верски објекти, која придонесува во создавање свест кај верниците за религиска толеранција и прифаќање на различното религиско убедување, исто така придонесува за демократскиот процес во промоција на слободното изразување, меѓурелигиски дијалог и религиски плурализам.

Ставот на средношколците од верските училишта кон верските објекти, нивната посета и почитувањето на тие објекти го меревме со прашањата 10,11 и 12.

А) Дали си посетил верски објект кој не му припаѓа на твојата религија?

Анализирано според живеалиштето, 57,8% од испитаниците кои живеат во урбана средина посетиле друг верски објект, наспроти 41,5% кои не посетиле. 59,0% од оние кои живеат во рурални средини посетиле, додека 41,0% не посетиле.

Што се однесува пак до тоа од какви средини доаѓаат и дали посетиле верски објекти што припаѓаат на други религии, 65,8% од испитаниците кои живеат во мешани религиски средини одговориле позитивно додека 34,2% негативно. 45,2% од оние кои живеат во чисти средини посетиле друг верски објект додека 54,5% од нив не посетиле.

	Медреса & Богословие			Вкупно
	Нема одг.	Да	Не	
Медреса	1 0,4%	135 59,1%	92 40,4%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	20 46,7%	22 53,3%	43 100,0%
Вкупно	1 0,4%	155 57,0%	114 42,6%	270 100,0%

Табела 11: Според училишта за верските објекти

59,1% од медресантите посетиле друг верски објект наспроти 40,4% кои не посетиле. Додека 46,7% од богословите посетиле наспроти 53,3% кои не посетиле.

Анализирано на полова основа, 61,2% од машкиот пол посетиле додека 38,8% не посетиле друг верски објект. Кај женскиот пол, 53,2% посетиле додека 46,1% не посетиле.

Што се однесува пак по националноста, 55,3% од Албанците посетиле наспроти 44,1% кои не посетиле. 45,5% од Македонците посетиле наспроти 54,5% кои не посетиле.

77,4% од Турците посетиле наспроти 22,6% кои не посетиле. 80% од Ромите посетиле наспроти 20% кои не посетиле.

Б) Ако имаш можност ќе посетиш друг верски објект?

68,1% од учениците кои живеат во урбани средини покажуваат интерес да посетат други верски објекти наспроти 73,3% од оние кои живеат во рурални средини.

Според местото на живеење, 72,9% од оние кои живеат во мешани религиски средини сакаат да посетат други верски објекти наспроти 67,3% од оние кои живеат во чисти средини.

	Медреса & Богословие				Вкупно
	Н. Одг.	Да	Не	Не знам	
Медреса	1 0,4%	160 70,7%	10 4,0%	56 24,9%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	31 71,1%	2 6,7%	10 22,2%	43 100,0%
Вкупно	1 0,4%	191 70,7%	12 4,4%	66 24,4%	270 100,0%

Табела 12: Според училишта за посета на верските објекти

Ист е процентот од двете училишта кои сакаат да посетат друг верски објект, 70,7% од медресата наспроти 71,1% од Богословието. 24,9% од медресата и 22,2% од богословието не знаат дали би посетиле друг верски објект.

Анализирано на полова основа, 76,7% од машкиот пол би посетиле друг верски објект додека 17,1% се не одлучени. Кај женскиот пол 65,2% би посетиле додека 31,2% не се одлучени.

Врз национална основа најмногу интерес покажуваат Турците со 83,9%, потоа Македонците со 70,5%, потоа Албанците 68,6% и на крајот Ромите со 60%.

В)Твојата религија ти забранува да влезеш во други верски објекти?

87,6% од медресантите мислат дека нивната религија не им забранува да посетат други верски објекти наспроти 88,9% од богословијата.

	Медреса & Богословие						Вкупно
	0 ¹¹²	1	2	3	4	5	
Медреса	3 1,3%	16 7,1%	2 0,9%	7 3,1%	95 41,8%	104 45,8%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	3 6,7%	0 0,0%	2 4,4%	13 31,1%	25 57,8%	43 100,0%
Вкупно	3 1,1%	19 7,0%	2 0,7%	9 3,3%	108 40,0%	129 47,8%	270 100,0%

Табела 13: Според училиштата за посета на верските објекти

Учениците од трета година, со 82,4% мислат дека нивната религија не забранува да посетуваат други верски објекти. 92,5% од четврта година го имаат истото мислење додека кај петата година е по изразена со 100% од испитаниците.

Врз полова основа, 86,9% од машкиот пол мислат дека нивната религија не им забранува да посетат друг верски објект, наспроти 88,7% од женскиот пол.

Анализирано на национална основа, 90,9% од Македонците мислат дека нивната религија не им забранува да посетат друг верски објект, 88,2% од Албанците, 83,9% од Турците и 80% од Ромите го имаат истото мислење.

Врз основа на претходните одговори може да се заклучи дека посетеноста на верските објекти кои припаѓаат на другиот, процентите во однос урбано/рурално, медреса / богословие, машки / женски и по националноста се речиси исти.

Притоа учениците кои доаѓаат од мешани религиски средини 65,8% од нив посетиле и сакаат да посетат други верски објекти, додека 45,2% од учениците кои доаѓаат од чисти религиски средини посетувале друг верски објект. Најверојатно оваа се должи на почестите контакти едни со други и желбата што подобро да го познаваат соседот.

Понатаму припадниците на машкиот пол со 61,2% се позаинтересирани за посетата на друг верски објект отколку женскиот пол со 53,2%. Иако мислат дека нивната религија не им забранува да посетат друг верски објект, сепак тие не сакаат да посетуваат друг верски објект. Веројатно е дека традицијата, стереотипите и предрасудите го прават своето.

Забележливо е дека учениците кои доаѓаат од рурални средини повеќе посетувале и повеќе сакаат да посетуваат други верски објекти од оние кои живеат во урбани средини.

¹¹² (0) Нема одговор
 (1) мошне многу се согласувам
 (2) воглавно се согласувам
 (3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
 (4) не се согласувам
 (5) воопшто не се согласувам

Немаат сомнение во тоа дека нивната религија не им забранува да посетат други верски објекти. Веројатно е дека ова се должи на предметната настава во двете училишта, каде што учениците се запознаени со ставот на нивната религија.

Конечно 82,4% од учениците во трета година, 92,5% од четврта година и 100% од петта година се сложуваат со констатацијата дека нивната религија не им забранува да посетат друг верски објект. Со ова се потврдува хипотезата дека колку подолго се присутни во училишните клупи, имаат се појасни ставови.

3.1.3. ИЗГРАДБА НА ВЕРСКИ ОБЈЕКТ КОЈ МУ ПРИПАЌА НА ДРУГИОТ КАКО И ИЗГРАДБА НА ДОБРИ МЕЃУСОСЕДСКИ ОДНОСИ

Досега учениците од двете средни верски училишта покажаа дека многу добро го разбрале ставот на нивната религија кон другиот. Во овој дел ќе се обидеме од теорија да преминеме во практика. Ставот го меревме со прашањата 13, 14, 15 и 16.

А)Ако имаш можност и се побарува од тебе да помогнеш во изградба на верски објект, кој не му припаѓа на твојата религија, ќе помогнеш?

	Медреса & Богословие						Вкупно
	0 ¹¹³	1	2	3	4	5	
Медреса	1 0,4%	34 15,1%	23 10,2%	28 12,4%	81 35,6%	60 26,2%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	5 11,1%	7 15,6%	15 33,3%	9 22,2%	7 17,8%	43 100,0%
Вкупно	1 0,4%	39 14,4%	30 11,1%	43 15,9%	90 33,3%	67 24,8%	270 100,0%

Табела 14: Според училишта за изградба на верските објекти

25,3% од медресантите се изјасниле дека ќе помогнат наспроти 61,8% од кои нема да помогнат. 26,7% од богословите ќе помогнат наспроти 40% кои нема да помогнат. Во богословието се забележува и голем процент на неодлучени, дури 33,3%.

Анализирано на полова основа, 38,7% од машкиот пол ќе помогнат наспроти само 13,5% од женскиот пол. Дури 73,8% од женскиот пол нема да помогнат наспроти 41,1% од машкиот пол. Тука се забележува потолерантен став од страна на машкиот пол во однос на женскиот пол.

Анализирано врз национална основа, 16% од Албанците, 25% од Македонците, 74,2% од Турците и 60% од Ромите ќе помогнат. Нема да помогнат 71,3% од Албанците, 40,9% од Македонците, 13% од Турците и 20% од Ромите. Најтолерантни во овој сегмент се Турците и Ромите додека Албанците и Македонците се најнетолерантни.

¹¹³

(0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

Б)Вака ќе постапиш бидејќи така те учи твојата религија?

	Медреса&Богословие						Вкупно
	0 ¹¹⁴	1	2	3	4	5	
Медреса	4 1,8%	80 35,6%	20 8,9%	15 6,7%	54 23,6%	54 23,6%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	10 22,2%	5 11,1%	7 15,6%	9 22,2%	12 28,9%	43 100,0%
Вкупно	4 1,5%	90 33,3%	25 9,3%	22 8,1%	63 23,3%	66 24,4%	270 100,0%

Табела 15: Според училишта за верските објекти

Според училиштата, 44,5% од медресантите ќе помогнат мислејќи дека така се побарувањата од нив нивната вера, истото мислење го имаат и 33,3% од богословите. 47,2% од медресантите мислат дека верски им е забрането да помогнат, тоа мислење го имаат и 51,1% од богословите.

Анализирано врз полова основа, 59,7% од машкиот пол ќе постапат позитивно мислејќи дека така ги учи нивната религија, додека женскиот пол со 26,9% се помалку сензитивни кон овој проблем. 28,7% од машкиот пол мислат дека верата им забранува да помогнат наспроти високата стапка 65,2% од женскиот пол.

Според националноста, 31,8% од Македонците, 38,3% од Албанците, 60% од Ромите и 77,4% од Турците ќе помогнат бидејќи така ги учи нивната вера. Додека 53,2% од Албанците, 52,2% од Македонците, 19,3% од Турците и 0% од Ромите нема да помогнат почитувајќи ја својата вера која им забранува да помогнат.

В) Ми пречат верските објекти во близина на моето живеалиште, ако не се од мојата религија?

На 41,3% од испитаниците кои доаѓаат од мешани религиски средини им пречат другите верските објекти додека на 50,3% не им пречат. На 43,6% од оние кои доаѓаат од чисти средини им пречат додека на 46,4% не им пречат.

¹¹⁴

- (0) Нема одговор
- (1) мошне многу се согласувам
- (2) воглавно се согласувам
- (3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
- (4) не се согласувам
- (5) воопшто не се согласувам

	Мешани & Чисти						Вкупно
	0 ¹¹⁵	1	2	3	4	5	
Нема одговор	1 20,0%	3 60,0%	0 0,0%	1 20,0%	0 0,0%	0 0,0%	5 100,0%
Мешани	3 1,9%	50 32,3%	14 9,0%	10 6,5%	45 29,0%	33 21,3%	155 100,0%
Чисти	0 0,0%	37 33,6%	11 10,0%	11 10,0%	18 16,4%	33 30,0%	110 100,0%
Вкупно	4 1,5%	90 33,3%	25 9,3%	22 8,1%	63 23,3%	66 24,4%	270 100,0%

Табела 16: Според место на живеење за почитување на друг верски објект

Анализирано според училишта, на 44,5% од медресантите и 33,3% од богословите им пречи друг верски објект во нивна близина. На 47,2% од медресантите и 51,1% од богословите не им пречат други верски објекти во близина на нивното живеалиште.

На полова основа дури 59,7% од машкиот пол не сакаат да имаат други верски објекти во нивна близина, наспроти 26,9% од женскиот пол. 65,2% од женскиот пол го немаат проблем да имаат во близина друг верски објект наспроти скромните 25,7% од машкиот пол.

На национална основа на 38,3% од Албанците, 31,8% од Македонците, на 77,4% од Турците и на 60% од Ромите им пречи друг верски објект во нивна близина. Додека на 53,2% од Албанците, 52,2% од Македонците, 19,4% од Турците и 0% од Ромите не им пречи тоа што во соседството имаат други верски објекти.

Г) Ми пречи ако соседот е од друга вероисповест?

На 21,3% од учениците кои доаѓаат од мешани средини им пречи соседот од друга вероисповед додека на 69,7% тоа не им пречи. На 10% од оние ученици кои доаѓаат од чисти средини би им пречело ако соседот е од друга вероисповед додека на високи 74,6% од нив не би им пречело да живеат во соседство со другите.

¹¹⁵

- (0) Нема одговор
- (1) мошне многу се согласувам
- (2) воглавно се согласувам
- (3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
- (4) не се согласувам
- (5) воопшто не се согласувам

	Верски Училишта						Вкупно
	0 ¹¹⁶	1	2	3	4	5	
Медреса	2 0,9%	33 14,7%	6 2,7%	20 8,9%	82 36,0%	84 36,9%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	3 6,7%	3 6,7%	9 20,0%	17 40,0%	11 26,7%	43 100,0%
Вкупно	2 0,7%	36 13,3%	9 3,3%	29 10,7%	99 36,7%	95 35,2%	270 100,0%

Табела 17: Според училишта за почитување на соседот од друга вероисповест

17,4% од медресантите не сакаат други во нивното соседство додека на 72,9% од нив не би им пречело да живеат во соседство со другите. На 13,4% од богословите би им пречело додека на 66,7% не би им пречело да живеат во соседство со другите.

На половина основа резултатите се идентични. На 18,6% од машките и 14,9% од женските им пречи сосед од друга вероисповед. Додека 69,8% од машките и 73,8% од женските не имаат ништо против соседот да им биде од другата вероисповед.

Најмногу сосед од друга вероисповед би им пречело на 25,9% Турците, на 20% Ромите, на 16,5% Албанците и на 9,1% Македонците. Најмалку би им пречело на 80% Ромите, на 74,2% Турците, на 71,8% Албанците и на 71,4% Македонците.

Во овој дел се покажува колку се навистина толерантни и едните и другите, бидејќи досега само декларативно се изјаснуваа како толерантни. Толеранцијата е потребна да се покажува во секојдневието кога се сретнуваме со различни проблеми од овој карактер. Од добиените одговори можеме да заклучиме:

И едните и другите не се спремни да помогнат да се гради друг верски објект (подготвени да помогнат се 25,3% од медресата и 26,7% од богословието), голем број од учениците го поткрепуваат своето мислење дека таков е ставот на нивната религија околу тоа 44,5% од медресата и 33,3% од богословието. Се забележува дека женскиот пол повеќе се противат на оваа идеја со високи 73,8%, имајќи предвид дека тие се од медресата, и најверојатно клучен фактор е традицијата отколку религијата.

Негативниот тренд продолжува и понатаму, бидејќи и едните и другите не се толерираат кога живеат во близина, им пречат и црквите и џамиите. Сакаат да ги слушаат само камбаните/езанот. Во овој дел се покажува реалната појава во нашето општество. Интересен е фактот дека тие кои живеат во мешани средини 21,3% повеќе им пречат

¹¹⁶

(0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

соседите од друга религија во однос на тие кои доаѓаат од чисти средини 10%. Веројатно до ова доведеле лошите меѓусоседски односи, нетолеранцијата и непочитувањето.

Најверојатно ова се должи не нерешените проблеми во меѓурелигиски план во некои населени места, која после се рефлектира во глобалните односи помеѓу заедниците, иако постојат некои извонредни примери за соживот.

3.1.4. МЕЃУСЕБНОТО ПОЗНАВАЊЕ

Средношколците од двете средни верски училишта како идни свештеници би требало да ги осознаат и другите религии, да ги негуваат релациите со свештениците од другите религии и да ги претставуваат дијалогот и соживотот помеѓу граѓаните со различно етничко и верско потекло како единствениот начин за едно одржливо и конструктивно општество.

Соработката, дијалогот и разбирањето помеѓу верските заедници се неопходни компоненти при градењето на едно здраво демократско општество. Членовите на верските заедници, свештениците можат да играат значајна улога во промоцијата на мирот и почитувањето на разликите, особено затоа што овие вредности треба да ги поседуваат и да ги пренесуваат на нивните верници.

Нивното меѓусебно познавање се обидовме да го мериме со прашањата 17.1, 17.2, 17.3, 17.4 и 17.5.

А)Дали ја/го имаш Библијата / Коранот?

Верски училишта	Нема одговор	Библијата		Коранот		Вкупно
	Н. Одг.	Да	Не	Да	Не	
Медреса	1 0,4%	30 13,4%	196 86,2%	0 0,0%	0 0,0%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	3 6,7%	40 93,3%	43 100,0%
Вкупно	1 0,4%	30 11,1%	196 71,7%	3 1,2%	40 15,6%	270 100,0%

Табела 18: Според училишта за Библијата / Куранот

Според училишта, 13,4% од медресантите ја имаат Библијата односно 6,7% од Богословието го имаат Коранот. 86,2% од медресантите ја немаат Библијата и 93,3% од богословите го немаат Коранот.

8,1% од медресантите и 0,7% од богословите кои се во трета година ја имаат Библијата / Коранот. Додека 15,8% од медресантите и 0,8% од богословите кои се во четврта година ја имаат Библијата / Коранот. Додека пак 0% од учениците кои се во петата година во богословието го имаат Коранот.

Според успехот од минатата учебна година, 17,7% од учениците со одличен успех, 2,2% со многу добар, 16,9% со добар и 0% со доволен, го имаат Библијата / Коранот.

На половина основа 17,1% од машкиот пол одговориле позитивно односно 82,2% од нив негативно. Додека 7,1% од женскиот пол одговориле позитивно а 92,9% од нив негативно.

Б) Ако ти се подарува таа книга ќе ја примиш?

Верски училишта	Библијата				Коранот			Вкупно
	Н. Одг.	Да	Не	Не знам	Да	Не	Не знам	
Медреса	1 0,4%	121 53,3%	54 23,6%	51 22,7%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	28 68,8%	6 13,3%	9 17,8%	43 100,0%
Вкупно	1 0,4%	121 43,7%	54 19,6%	51 18,9%	28 11,1%	6 3,3%	9 3,0%	270 100,0%

Табела 19: Според училишта ако за подарок е Библијата / Коранот

53,3% од медресантите би ја примиле Библијата како подарок наспроти 23,6% кои не би ја примиле. Односно 68,8% од богословите би го примиле Коранот како подарок наспроти 13,3% кои не би го примиле.

Според учебната година, 45,6% од учениците кои се во третата година, 61,7% од оние кои се во четврта година и 85,7% од оние кои се во петта година би ја примиле светата книга (Библијата / Коранот) како подарок. Додека 28,7% од третата година, 18,4% од четврта и 0% од петта година не би ги примиле светите книги како подарок.

Според успехот, 66,7% со успех доволен, 60,7 со успех одличен, 55,4% со успех добар и 48,4% со успех многу добар би ги примиле светите книги како подарок. Додека пак 0% од оние со успех доволен, 21,5% со успех одличен, 23,1% со успех добар и 24,2% со успех многу добар не би ги примиле како подароци.

На 66,7% од машкиот пол и 44% од женскиот пол би ги примиле како подарок наспроти 15,5% од машкиот пол и 26,2% од женскиот пол кои не би ги примиле.

В) Твојата религија ти забранува да читаш други книги освен Библијата / Коранот?

92,5% од медресантите не се согласуваат со ова констатација наспроти 4,9% кои се согласуваат. 91,1% од богословијата не се согласуваат со ова констатација наспроти 4,4% кои се согласуваат.

	0 ¹¹⁷	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Вкупно
Мед	2 0,9%	8 3,6%	3 1,3%	3 1,3%	72 31,6%	139 60,9%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	227 100,0%
Бог	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 0,0%	1 2,2%	1 2,2%	11 26,7%	29 64,4%	43 100,0%
Вку	2 0,7%	8 3,3%	3 1,1%	3 1,1%	72 26,3%	139 51,1%	1 2,2%	1 0,4%	1 0,4%	11 4,4%	29 11,1%	270 100,0%

Табела 20: Според училишта за читање на Библијата / Коранот

Што се однесува на истото прашање, 91,2% од учениците во трета година, 94,1% од учениците во четврта година и 100% од учениците во петта година не се согласуваат со оваа констатација. 7,3% од трета година, 3,3% од четврта година и 0% од петта година се согласуваат со оваа констатација.

На истото прашање според успехот одговориле на следен начин: 92,6% со одличен успех, 91,3% со мн. добар, 95,3% со добар и 100% од оние со доволен кои не се согласуваат со оваа констатација.

Додека пак врз полова основа одоворот е следниот: 91,5% од машкиот пол и 94,3% од женскиот пол не се согласуваат со оваа констатација.

Г) Дали си читал некоја книга за Исламот/Христијанството од некој Муслимански / Христијански автор?

22,7% од медресантите/ките читале книга за Христијанството односно 76,9% не читале. 12,9% од Богословите читале, додека 84,9% не читале

	Не знам	Да	Не	Да	Не	Вкупно
Медреса	1 0,4%	51 22,7%	175 76,9%	0 0,0%	0 0,0%	227 100,0%
Богословие	1 2,2%	0 0,0%	0 0,0%	4 12,9%	38 84,9%	43 100,0%
Вкупно	2 0,7%	51 18,5%	175 64,4%	4 1,9%	38 14,5%	270 100,0%

¹¹⁷

- (0) Нема одговор
- (1) мошне многу се согласувам
- (2) воглавно се согласувам
- (3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
- (4) не се согласувам
- (5) воопшто не се согласувам

Табела 21: Според училишта за читање на некоја книга од “другите“

Според успехот, 77,6% со одличен успех, 82,4 со многу добар, 77 % со добар и 66,7 % со доволен не читале книга за другата религија.

73,6% од машкиот пол и 83% од женскиот пол не читале, односно 25,6% од машкиот пол и 15,6% од женскиот пол читале.

И) Ако си читал, напиши го насловот?

Тие што читале како наслови ги наведеле следните книги: “Мухамед и Коранот“, “Коранот“ двајца не се сеќаваат на насловите. Додека пак медресантите ги навделе следните книги: “Кралевите и Пророците“, “Библијата, Коранот и науката“ од Маурице Босиле, “Библијата“, “Верување“ , “ Историјата на религиите”, “Yazari hatirlamiarum“, “Исус Христос“, “Мојсеј, Исус и Мухамед“, “ Христијанска Доктрина“, “Lufta e Zotit me djallin“, “ Da Vinci sifresi“ Leonardo da Vinci, “Komploti ne Vatikan”, “Ludstvo hlada boha” “Cesta ktora k vedje Bohu”, “Nasha Vjera”, “Fuqia e mendimit pozitiv”, “Krim dhe ndeshkim” Frojdi.

Да се има односно да се чита светатата книга на другиот или некоја друга книга покажува заинтересирање кон другиот. Од одговорите добиени по овие прашања можеме да заклучиме дека: Многу мал е процентот на оние ученици кои ја имаат светата книга на другиот односно читале некоја книга за другиот. Иако немаат ништо против истите да ги примаат како подарок. Се забележува дека оние ученици кои се во последна година покажуваат поголем интерес кон другиот.

Понатаму висок процент од учениците се согласуваат со констатацијата дека нивната религија не им забранува да ги читаат светите книги на другите. Најверојатно ова се должи на предметната настава, каде што многу често се спомнуваат другите, така што дошле до заклучок дека нема никаква забрана.

Исто така според добиените резултати можеме да заклучиме дека колку подолго се во училишните клупи и се во образовниот систем, потолерантни и појасни ставови имаат. Општ заклучок е дека овие ученици се уште се во почетокот на религиозното образование, веројатно и за тоа е мал процентот на оние кои ја имаат светата книга на другиот, но тие покажуваат голем интерес кон другиот.

3.1.5. ПОКАЖУВАЊЕТО ИНТЕРЕС КОН ДРУГИОТ

Недостатокот од средби, комуникација и размена на информации често доведува до ограничена информираност за другите религии, неразвиеност за една религиозна култура, кои понатаму поттикнуваат на предрасуди и стереотипи едни за други. Целта на средбите и посетите е да научат да се почитуваат без оглед на разликите во сваќањата и зголемување на знаењето и разбирањето. Покажувањето интерес кон другиот го меревме со прашањата 17.6, 17.7 и 17.8.

А) Дали би ја посетил Богословијата?

	Медреса				Богословија			Вкупно
	Н. одг	Да	Не	Н.знам	Да	Не	Н.знам	
Медреса	1	148	31	47	0	0	0	227
	0,4%	65,4%	13,8%	20,4%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Богословие	0	0	0	0	32	5	6	43
	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	73,4%	13,3%	13,3%	100,0%
Вкупно	1	148	31	47	32	5	6	270
	0,4%	54,8%	11,5%	17,0%	11,9%	2,2%	2,2%	100,0%

Табела 22: Според училишта за посета на верските училишта

65,4% од медресантите би ја посетиле Богословијата додека 13,8% не сакаат да ја посетат. 73,4% од Богословието би ја посетиле Медресата додека 13,3% не би ја посетиле.

Додека 64,8% од машкиот пол и 68,1% од женскиот пол би ги посетиле истоимените училишта, додека 14,8% од машкиот пол и 12,8% од женскиот пол не сакаат да ги посетат училиштата.

Б) Што мислите за идејата професор од Медреасата / Богословијата да одржи неколку предавања за Исламот / Христијанството во вашето училиште?

Медресантите со 32,5% и богословите со 44,4% се за идеата за размена на предавачи помеѓу двете училишта. 41,8% од медресантите и 26,7% од богословите се противат на таквата идеја, додека процентот на неодлучени е ист.

	0 ¹¹⁸	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	Вкупно
Медр еса	1 0,4%	25 10,7%	50 21,8%	56 24,9%	51 22,7%	44 19,1%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	227 100,0%
Бого слов ие	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	6 11,1%	14 33,3%	11 24,4%	7 15,6%	5 11,1%	43 100,0%
Вкуп но	1 0,4%	25 9,6%	50 18,1%	56 20,7%	51 18,9%	44 15,9%	6 1,9%	14 5,6%	11 4,1%	7 2,6%	5 2,2%	270 100,0%

Табела 23: Според училишта за размена на професори

Машкиот пол со 43,9% и женскиот пол со 26,9% се согласуваат со ова идеја, додека пак 39,6% од машкиот пол и 39,7% од женскиот пол не се согласуваат со оваа идеја. Се забележува голем процент на не одлучени од женскиот пол дури 33,3%, додека пак кај машкиот пол таа бројка изнесува 15,5%.

В) Ако се организира некоја заедничка средба, односно кампинг каде ќе присуствуваат учениците од двете средни верски училишта, дали ќе присуствуваш?

	Н. одг	Да	Не	Не знам	Да	Не	Не знам	Вкупно
Медреса	1 0,4%	173 76,4%	8 3,6%	45 19,1%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	29 66,7%	5 11,1%	9 22,2%	43 100,0%
Вкупно	1 0,4%	173 63,7%	8 3,0%	45 15,9%	29 11,1%	5 1,9%	9 4,1%	270 100,0%

Табела 24: Според училишта за заеднички средби и кампинг

Медресантите со 76,4% и богословите со 66,7% ќе присуствуваат ако се организира кампинг, додека 3,6% од медресантите и 11,1% од богословите нема да присуствуваат.

¹¹⁸

- (0) Нема одговор
- (1) мошне многу се согласувам
- (2) воглавно се согласувам
- (3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
- (4) не се согласувам
- (5) воопшто не се согласувам

Машкиот пол со 73,7% женскиот пол со 75,9% се согласуваат со идејата да присуствуваат на заеднички кампинг, додека пак 5,5% од машкиот пол и 4,3% од женскиот пол не се согласуваат. Се забележува речиси ист процент на неодлучени, 20,9% од медресата наспроти 19,1% од богословието.

Според добиените резултати можеме да заклучиме дека овие ученици немале можност да се запознаат меѓу себе, иако кај самите ученици од двете средни верски училишта постои голема желба за заеднички средби за подобро запознавање. Ова е голем товар за раководните луѓе на двете средни верски училишта кои со нивната политика придонесуваат за одалечување и формирање негативни стереотипи,

Недостигот на заеднички средби и недоволното запознавање доведува до стереотипи и предрасуди, ова може да се забележи и во одговорите на второто прашање, каде што учениците на двете училишта не можат да замислат професор од другото училиште да предава во нивното училиште. Иако самите ученици посакауват подобро меѓусебно запознавање.

Општ заклучок од добиените одговори е дека учениците од двете училишта покажуваат голем интерес за другиот на сите основи, иако досега тоа го немало.

3.1.6. ЛОЈАЛНОСТА КОН ВЕРСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Лојалноста е внатрешно поврзување и изразување на истата како однесување кон индивидуите, заедницата или групата. Лојалноста значи да се бранат ставовите иако е можно да не се согласуваме секогаш со нив.

Лојалноста спрема верските заедници е посредничка, иако верската припадност не е дадена со раѓањето. Луѓето не се раѓаат како муслимани или христијани, туку стануваат. Сепак, промената на верата или напуштањето на верската заедница се доживува болно.¹¹⁹

Ставот на учениците/чките на двете верски училишта околу лојалноста кон нивните верски заедници го меревме со прашањето број 18.

А) Кон верските институции треба да бидеме лојални?¹²⁰

75,1% од медресантите и 80% од богословите мислат дека треба да се лојални кон своите верски заедници. 7,1% од медресантите и 4,4% од богословите мислат дека не треба да се лојални кон истоимените верски заедници. Додека процентот на оние кои се неодлучени е речиси ист, 15,6% наспроти 13,3%.

Анализирано врз полова основа, ги добиваме следните резултати: 81,6% од машкиот пол и 71,6% од женскиот пол се согласуваат со констатацијата дека треба да се биде лојален, додека 5,5% од машкиот пол и 7,8% од женскиот пол си мислат дека не треба да се биде лојален.

Анализирано врз национална основа ги добивме следните резултати: 71,8% од Албанците, 79,5% од Македонците, 93,6% од Турците, 80% од Ромите и 100% од другите се изјасниле како лојални кон верските институции.

Според добиените резултати можеме да заклучиме дека висок процент од учениците сметаат дека треба да се биде лојален кон својата верска заедница, имајќи ги притоа предвид и сите проблеми кои ги имаат самите верски заедници.

Учениците од двете средни верски училишта прават јасна разлика помеѓу верска заедница и раководство на верска заедница. Лојалноста и довербата во верските заедници е општ тренд во Р. Македонија, истото го покажуваат и другите истражувања бидејќи жителите на Р. Македонија се сметаат за религиозни.¹²¹

¹¹⁹ McGuire, Meredith B. "Religjioni: konteksti shoqërorë" fq.161, Logos-A, Shkup, 2007.

¹²⁰ Македонски Хелсиншки комитет за човекови права, "Средно верско училиште "лебди" во образованиот систем, никој не ја презема одговорноста за надзор" стр.115, Годишен извештај 2008.

¹²¹ <http://www.mcms.org.mk/defaultmk.asp?ItemID=564036C5A6DFEB4E8E076CC6AA47F9F6>

3.1.7. МУЛТИРЕЛИГИОЗНОСТА ВО МАКЕДОНИЈА

Религијата има конструктивна улога во едно општество, која гарантира хармонија и кохезија помеѓу луѓето.

Мултирелигиозноста и мултикултурноста, во едно општество се голема придобивка за сите оние кои се заинтересирани да знаат повеќе за другите, но едно општество со многу различности знае да биде опасна.¹²²

Недостатокот од средби, комуникација и размена на информации, често доведува до ограничена информираност за другите религии, неразвиеност за една религиозна култура, кои понатаму поттикнуваат на предрасуди и стереотипи едни за други.

Ставот на учениците/чките од двете средни верски училишта за мултирелигиозноста и нивното мислење за другите го меревме со прашањата 19 и 20.

А) Сакам да научам повеќе за верата, обичаите и традициите на другите религии што се активни во Р. Македонија ?

						Вкупно
	1 ¹²³	2	3	4	5	
Медреса	114 50,2%	67 29,3%	30 13,3%	7 3,1%	9 4,0%	227 100,0%
Богословие	13 31,1%	16 37,8%	9 20,0%	4 8,9%	1 2,2%	43 100,0%
Вкупно	127 47,0%	83 30,7%	39 14,4%	11 4,1%	10 3,7%	270 100,0%

Табела 25: Според училишта за другите религии

Медресантите со 79,5% и богословите со 68,9% се заинтересирани да учат, читаат за верата, обичаите и традициите на другите. Додека 7,1% од медресантите и 11,1% од богословите не сакаат да слушат за другите. Во овој сегмент медресантите покажуваат поголем интерес за другите.

Анализирано врз основа основна имаме приближно исти резултати, 80,7% од машкиот пол наспроти 75,2% од женскиот полпокажуваат интерес кон другиот. Се забележува ист процент на незаинтересирани, кој изнесува кај двата пола исто 7,8%, додека се забележва повисок процент на неодлучени кај женскиот пол 17%, наспроти 11,6%.

¹²² McGuire, Meredith B. “Religjioni: konteksti shoqëror“, fq.309, Logos-A, Shkup, 2007.

¹²³ (0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

Анализирано врз национална основа, 77,7% од Албанците, 68,2% од Македонците, 93,7% од Турците, 60% од Ромите и 100% од другите покажуваат интерес да знаат повеќе за другите. Додека 11,4% од Македонците, 8% од Албанците и 3,2% од Турците не покажуваат никаков интерес кон другите.

Б). Различните религии во Р. Македонија се придобивка ?

30,7% од медресантите и 8,9% од богословите сметаат дека различните религии се придобивка. Високи 52,4% од медресантите и 62,2% од богословите сметаат дека различните религии не се придобивка. Кај богословите се забележува и голем процент на неодлучност, 28,9%, додека пак кај медресантите има понизок процент 16,4%.

Се забележува дека и двете групи се зацементирани во своите религии, веројатно тоа е како резултат на меѓусебно непознавање.

Овој тренд се забележува и на полова основа, 37,2% од машкиот пол и 17,7% од женскиот пол мислат дека различноста е придобивка. 41,1% од машкиот пол и 66% од женскиот пол мислат дека различноста не е придобивка. Се забележува и висок процен на неодлучени, 20,9% наспроти 16,3%. Во овој дел се забележува дека женскиот пол има повеќе негативно мислење кон другиот.

							Вкупно
	0 ¹²⁴	1	2	3	4	5	
Албанци	1 0,5%	29 15,4%	17 9,0%	32 16,5%	63 33,5%	47 25,0%	189 100,0%
Македонци	0 0,0%	1 2,3%	3 6,8%	12 29,5%	11 25,0%	16 36,4%	43 100,0%
Турци	0 0,0%	15 48,4%	5 16,1%	4 12,9%	6 19,4%	1 3,2%	31 100,0%
Роми	0 0,0%	1 20,0%	1 20,0%	2 40,0%	1 20,0%	0 0,0%	5 100,0%
Други	0 0,0%	0 0,0%	1 50,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 50,0%	2 100,0%
Вкупно	1 0,4%	46 17,0%	27 10,0%	50 18,5%	81 30,0%	65 24,1%	270 100,0%

Табела 26: Според националноста за другите религии

¹²⁴ (0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

Овој тренд според табелава продолжува и на национална основа. Сепак учениците Турци се повеќе позитивни во овој аспект, дури 64,5% од нив мислат дека во разноличноста има придобивка, следат други со 50%, Ромите со 40%, Албанците со 24,4% и Македонците со ниските 9,1%. Негативно мислат 61,4% од Македонците, 58,5% од Албанците, 50% од други, 22,6% од Турците и 20% од Ромите. Кај Ромите и Македонците се забележува и голем процент на неодлучени, 40% наспроти 29,5%

Според добиените резултати можеме да заклучиме дека иако учениците покажуваат голем интерес да учат нешто повеќе за другиот, сепак тие сметаат дека не е добро што постојат повеќе религии во државата.

Постои голема разлика во ставовите помеѓу учениците, ниски 8,9% од богословите сметаат дека во различноста има придобивка додека пак 30,7% медресантите сметаат дека има придобивка, веројатно ова се должи на традицијата повеќе отколку на религијата, а тоа е дека ние не сме толерантни кон другиот во практика. Со ова се покажува вистинското лице за и околу толеранцијата.

Понатаму женскиот пол се најнетолерантни во овој сегмент, имајќи предвид дека тие се од медресата, каде се потврдуваат резултатите добиени и од другите истражувања за една вистинска религија.¹²⁵

Конечно во овој дел се потврдуваат констатациите дека секоја верска група има висока доверба во својата верска заедница а ниска доверба во другата. Инаку оваа е општа пракса во државата.

¹²⁵Колевски, Сашо. и други. “Македонски општествени вредности“ МЦМС, стр. 29, Скопје, 2009.

3.1.8. РЕЛИГИИТЕ И НИВНИОТ СТАТУС ВО ДРЖАВАТА

Прашањето за односот меѓу државата, црквата и верските заедници е сложено и актуелно. Одвоеноста на државата од религијата е регулирана во член 19, став 3 од Уставот на Република Македонија. Таквото начело е битно достигнување и е цивилизациска вредност во современите држави и граѓански општества, а посебно во оние држави каква што е и Македонија.

Во државите со мултирелигиско општество, е многу битно државата да биде конструктивна, да не фаворизира ниту една верска заедница, бидејќи таквиот пристап доведува до радикализација на ставовите кон другите. И според законот, сите верски заедници се еднакви пред законот и имаат исти права, но дали овој член од уставот се почитува доследно.

Ставот на учениците/чките од двете средни верски училишта околу статусот на религиите во државата, финансирањето и приматот ги меревме со прашањата 21,22 и 23.

А)Една религија мора да се фаворизира во државата?

							Вкупно
	0 ¹²⁶	1	2	3	4	5	
Медреса	9 4,0%	62 27,1%	15 6,7%	45 19,6%	51 22,7%	45 20,0%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	18 42,2%	16 35,6%	5 13,3%	0 0,0%	4 8,9%	43 100,0%
Вкупно	9 3,3%	80 29,6%	31 11,5%	50 18,5%	51 18,9%	49 18,1%	270 100,0%

Табела 27: Според училишта за фаворизирањето на религиите

Богословите со 77,8% и медресантите со 33,8% имаат мислење дека една религија треба да се фаворизира во државата. Додека пак 44,7% од медресантите и ниски 8,9% од богословите мислат дека сите религии треба да бидат изедначени.

Гледано врз полова основа, 55,1% од машкиот пол и 28,4% од женскиот пол мислат дека една религија треба да се фаворизира во државата. Спротивно мислат 28,7% ом машкиот и 44,7% од женскиот пол. Се забележуваат и висока стапка 36,7% на неодлучени.

¹²⁶ (0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

Гледано од призма на националноста, 79,7% од Македонците, 39,4% од Албанците, 20% од Ромите, ниски 3,2% од Турците и 0% од други мислат дека една религија треба да се фаворизира во државата. Спротивно мислат 100% од Други, 93,5% од Турците, 40% од Ромите, 34% од Албанците и ниски 6,8% од Македонците.

Овде се забележува дека Македонците кои се православни христијано, и мислат дека се фаворизирани сакаат тоа така и да остане, додека пак муслиманите повеќе мислат дека сите верски заедници треба да се третираат еднакво.

Б) Сите религии треба да се финансираат од државата?

Според училишта, 86,6% од медресантите и 24,4% од богословите мислат дека сите религии треба да се финансираат од државата. 53,4% од богословите и 4,4% од медресантите мислат дека религиите не треба да се финансираат од државата. Се забележува и голем процент на неодлучност кај богословите, дури 22,2%.

Се забележува истиот тренд како и во претходното прашање, учениците од богословието кои се Православни Христијани покажуваат слаба толеранција со другите религии. Помошта што ја добиваат од државата не сакаат да ја споделат со другите, наспроти медресантите кои се Муслимани, кои сакаат да имаат исти привилегии како и Православните Христијани.

Гледано од призма на полова основа, 90% од женскиот пол и 62,8% од машкиот пол мислат дека сите треба да се еднакви во државата. 20,2% од машкиот пол и 5,6% од женскиот пол мислат спротивно.

И врз етничка основа ги добиваме истите резултати, 87,6% од Албанците, 87,1% од Турците, 80% од Ромите, 50% од други и 25% од Македонците мислат дека религиите треба да се третираат поденакво.

							Вкупно
	0 ¹²⁷	1	2	3	4	5	
Албанци	4 2,1%	146 77,1%	20 10,6%	12 6,4%	4 2,1%	3 1,6%	189 100,0%
Македонци	0 0,0%	4 11,4%	6 13,6%	10 22,7%	16 36,4%	7 15,9%	43 100,0%
Турци	0 0,0%	20 64,5%	7 22,6%	1 3,2%	1 3,2%	2 6,5%	31 100,0%
Роми	0 0,0%	2 40,0%	2 40,0%	1 20,0%	0 0,0%	0 0,0%	5 100,0%
Други	0 0,0%	1 50,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 50,0%	2 100,0%
Вкупно	4 1,5%	173 64,1%	35 13,0%	24 8,9%	21 7,8%	13 4,8%	270 100,0%

Табела 28: Според националноста за финансирање на религиите

Ц). Ако државата финансира само една верска заедница, заборавајќи ги другите, овој пристап ги радикализира твоите ставови?

Медресантите со 65,4% и богословите со 42,2% би имале радикални ставови доколку се фаворизира само една верска заедница. Се забележува голем процент на неодлучени кај богословите, дури 37,8%. Додека пак 57,4% од машкиот пол и 65,3% од женскиот пол, би ги радикализирале своите ставови доколку се фаворизира само една заедница.

							Вкупно
	0	1	2	3	4	5	
Медреса	3 1,3%	115 50,7%	34 14,7%	32 14,2%	21 9,3%	22 9,8%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	5 13,3%	12 28,9%	17 37,8%	6 13,3%	3 6,7%	43 100,0%
Вкупно	3 1,1%	120 44,4%	46 17,0%	49 18,1%	27 10,0%	25 9,3%	270 100,0%

Табела 29: Според училишта за финансирање на една религија

Гледано од призма на националноста, порадикални ставови би имале Турците со 83,9%, Ромите со 80%, Албанците со 61,7%, други со 50% и Македонците со 43,1%.

¹²⁷

- (0) Нема одговор
- (1) мошне многу се согласувам
- (2) воглавно се согласувам
- (3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
- (4) не се согласувам
- (5) воопшто не се согласувам

Од добиените резултати можеме да заклучиме дека високата стапка 77,8% од Богословите се за тоа една религија да го има приоритетот во државата, наспроти 33,8% од Медресантите, овие резултати покажуваат на фактот дека мнозинството кое се фаворизира, не сака да попусти во овој дел. Додека пак оние кои го немаат тој приоритетот се за тоа сите да бидат еднакви.

Што се однесува пак околу финансирањето на верските заедници, медресантите со 86,6% посакуват сите религии да се финансираат од државата, додека пак ниска стапка 24,4% од богословите се за тоа. И овдека продолжува трендот да се чува тој примат што се има и да не се подели со другите.

Понатаму женскиот пол, кои тука ја претставуваат медресата односно исламската заедница продолжуваат со истото мислење, а тоа е дека и тие треба да имаат привилегии од државата.

Истото продолжува и понатаму, кога се анализира врз национална основа. Заедниците кои се идентификуваат како муслимани се заинтересирани за еднаков третман за сите, додека пак Македонската заедница кои го претставуваат Христијанското Православие не се заинтересирани за еднаков третман, туку тие привилегии што ги имаат ги сакаат само за себе.

Анкетираните ученици мислат дека едностран пристап на државата доведува до радикализација на нивните ставовите, и тоа кај 65,4% од медресантите и 42,2% од богословиите.

Според добиените резултати слободно можеме да заклучиме дека постои ниска толеранција во овој сегмент. Државата која со закони верските заедници ги третира исто, тоа треба да го спроведе и во практика, бидејќи припадниците на една религија (исламот) се чувствуваат дискриминирани а другите (православните христијани) пак привилигирани.

3.1.9. УЧЕНИЦИТЕ И НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Во едно општество како што е нашето мултикултурно, мултиетничко и мултирелигиско се разбира дека единствениот образовен систем не може да ги задоволи потребите на сите субјекти што живеат во него. Како што истакнува авторот Меделин „... најправеден едукативен систем е оној кој на секому му дава шанса. Во повеќекултурната, повеќерелигиската и повеќенационалната државна заедница не е можно да се дефинира модел на училиште со кој сите би биле задоволни и во кој сите ќе имаат еднакви можности“.¹²⁸

Поставувањето на образовниот систем на такви основи не е едноставен и брз процес. Секој ученик треба да се мотивира, на некој начин. Надворешната мотивација може да се предизвика со правила или придобивки на работата на некоја активност. Природната мотивација, од друга страна, се однесува на задоволството од самото учење. И двата аспекти потребно е да бидат високо продуктивни.

Ставот на учениците/чките околу поставеноста на наставната програма, стимулирањето на индивидуалниот напредок и задоволството на учениците со истата го меревме со прашањата 24,28,29 и 30.

А)Моето училиште е место каде што се учат верските вредности ?

							Вкупно
	0 ¹²⁹	1	2	3	4	5	
Медреса	4 1,8%	212 93,8%	8 3,1%	1 0,4%	1 0,4%	1 0,4%	227 100,0%
Богословие	0 0,0%	37 84,4%	4 11,1%	0 0,0%	1 2,2%	1 2,2%	43 100,0%
Вкупно	4 1,5%	249 92,2%	12 4,4%	1 0,4%	2 0,7%	2 0,7%	270 100,0%

Табела 30: Според училишта за тоа што се учи во училиштето

Медресантитте со 96,9% и богословите со 95,5% мислат дека во нивните училишта се учат верски вредности.

¹²⁸ Matijević, Prof. Dr. Milan. “Alternativne škole”, str.195, TIPEDZ, Zagreb, 2001.

¹²⁹ (0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

Според годината во која учат, 95,6% од учениците во третата година, 97,5% од оние во четврта година и 100% од оние во петта година оцениле дека во нивните училишта се учат верски вредности.

И според успехот од претходната година се добиваат истите резултати. Учениците со одличен успех со 95,3%, учениците со успех многу добар со 98,8%, учениците со успех добар со 95,4% и 100% од оние со успех доволен го споделат истото мислење, а тоа е дека во нивното училиште ги учат верски вредности.

Б) Наставата овозможува успешно учење за сите и стимулира личен напредок?

						Вкупно
	1 ¹³⁰	2	3	4	5	
Медреса	181 80,0%	39 16,9%	6 2,7%	1 0,4%	0 0,0%	227 100,0%
Богословие	32 73,3%	8 20,0%	2 4,4%	0 0,0%	1 2,2%	43 100,0%
Вкупно	213 78,9%	47 17,4%	8 3,0%	1 0,4%	1 0,4%	270 100,0%

Табела 31: Според училиште за личниот напредок

Учениците од двете средни верски училишта се задоволни од наставната програма, бидејќи таа ги стимулира и им гарантира напредок, медресантите со 96,9% и богословите со 93,3%.

Учениците од трета година со 94,9%, учениците од четврта година со 97,5% и 100% од учениците од петта година се задоволни од наставната програма, бидејќи таа ги стимулира и им гарантира личен напредок.

И според успехот се добиваат истите резултати, 96,3% со одличен успех, 96,7% со успех многу добар, 95,4% со успех добар и 100% со успех доволен, се согласуваат со констатацијата дека наставата им овозможува личен напредок.

Учениците од трета година со 91,2%, учениците од четврта година со 95% и 92,3% од учениците во петта година оценуваат дека се активни за време на часовите. Додека пак 6,6%

¹³⁰ (0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

од учениците во трета година не се задоволни од начинот на наставата, додека 7,7% од учениците од петта година се неутрални по ова прашање.

Ц). За време на часовите имаме активна улога и не сме само слушатели ?

							Вкупно
	0 ¹³¹	1	2	3	4	5	
Трета	2 1,5%	104 76,5%	20 14,7%	1 0,7%	5 3,7%	4 2,9%	136 100,0%
Четврта	0 0,0%	107 89,2%	7 5,8%	5 4,2%	1 0,8%	0 0,0%	120 100,0%
Петта	0 0,0%	11 78,6%	2 14,3%	1 7,1%	0 0,0%	0 0,0%	14 100,0%
Вкупно	2 0,7%	222 82,2%	29 10,7%	7 2,6%	6 2,2%	4 1,5%	270 100,0%

Табела 32: Според година на учење за активноста за време на часовите

Според училишта, 93,7% од медресантите и 88,9% од богословите се согласуваат со констатацијата дека се активни за време на часовите. 3,5% од медресантите и 4,4% од богословите го мислат спротивното.

Според успехот: 92,5% со одличен успех, 94,5% со многу добар, 90,8% со добар и 100% со доволен успех се согласуваат со констатацијата дека имаат активна улога за времена часовите. Се забележува дека 7,7% одучениците во трета година имаат неутрално мислење.

Д)Повеќето наставници се заинтересирани за нашето мислење по одредена тема?

Учениците од трета година со 90,4%, оние од четврта година со 95% и оние од петта година со 100% се согласуваат со констатацијата дека наставниците се заинтересирани за нивното мислење.

¹³¹ (0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

						Вкупно
	1 ¹³²	2	3	4	5	
Трета	102 75,0%	21 15,4%	7 5,1%	4 2,9%	2 1,5%	136 100,0%
Четврта	108 90,0%	6 5,0%	2 1,7%	2 1,7%	2 1,7%	120 100,0%
Петта	11 78,6%	3 21,4%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	14 100,0%
Вкупно	221 81,9%	30 11,1%	9 3,3%	6 2,2%	4 1,5%	270 100,0%

Табела 33: Заинтересираноста на наставниците за мислењето на учениците

Анализирано по училишта, 93,8% од медресантите и 88,9% од богословите мислат дека наставниците ги интересира нивното мислење по одредена тема. Стапката на незадоволни е многу мала, 3,5% кај медресантите и 4,4% кај богословите.

Според успехот, 95,3% со успех одличен, 91,2% со успех многу добар, 90,8% со успех добар и 100% со успех доволен се согласуваат со констатацијата дека наставниците се заинтересирани за нивното мислење.

Според добиените резултати можеме да констатираме дека и во едните и во другите наставната програма има влијание, што покажува и огромното задоволство на учениците од двете верски училишта за наставата која што се одвива. Тие мислат дека во нивните училишта се учат верски вредности, тоа го покажува и нивниот став (теоретскиот) околу толеранцијата/насилството во религиите.

Исто така учениците од двете верски училишта високо ги ценат своите учители, имаат доверба во нив. Исто така сметаат дека наставата е интерактивна, каде што и тие се актери.

¹³²

- (0) Нема одговор
- (1) мошне многу се согласувам
- (2) воглавно се согласувам
- (3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
- (4) не се согласувам
- (5) воопшто не се согласувам

3.1.10. ОДНОСИТЕ НАСТАВНИК - УЧЕНИК И ВЗАЕМНОТО ПОЧИТУВАЊЕ

Улогата на наставникот е клучот во парадигмата за премин од традиционални настава и учење кон модерен начин на предавање и учење. Но улогата на ученикот исто така се менува значително. Во ова често именувано „Ново учење“ контекстот на учењето се менува, учениците се повеќе активни и одговорни за нивното учење и односот меѓу нив и наставниците исто така се менува.

Односот наставник-ученик е меѓу главните фактори во едукативниот процес, секој ученик треба брзо, ефикасно, стручно и високо професионално да се "освои", да се придобие самото дете, да се стекне меѓусебна доверба и да се градат високо демократски односи. Тоа значи примена на најсовремени методи и техники во наставата.¹³³

Односите помеѓу наставниците и учениците и взаемното почитување го мериме со прашањата 25,26 и 27.

А)Имама доверба и чувствувам сигурност во наставниците ?

						Вкупно
	0 ¹³⁴	1	2	3	5	
Трета	0 0,0%	118 86,8%	13 9,6%	2 1,5%	3 2,2%	136 100,0%
Четврта	2 1,7%	107 89,2%	11 9,2%	0 0,0%	0 0,0%	120 100,0%
Петта	0 0,0%	12 85,7%	2 14,3%	0 0,0%	0 0,0%	14 100,0%
Вкупно	2 0,7%	237 87,8%	26 9,6%	2 0,7%	3 1,1%	270 100,0%

Табела 34: Според година на учење за довербата во наставниците

96,4% од учениците во трета година, 98,4% од учениците во четврта година и 100% од оние во петта година им веруваат на своите наставници.

Од направената анализа и врз основа на верските училишта се добиваат следниве резултати, 97,3% од медресантите и 97,8% од богословите им веруваат на своите наставници.

¹³³ Murati, Prof.Dr. Xheladin. "Didaktika: metodologjia e mësimdhënies", fq.60, Çabej, Tетовë, 2002.

¹³⁴ (0) Нема одговор
(1) мошне многу се согласувам
(2) воглавно се согласувам
(3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
(4) не се согласувам
(5) воопшто не се согласувам

Анализирано според успехот ги добиваме следните резултати, 97,2% со одличен успех, 95,6% со успех многу добар, 100% со успех добар и доволен имаат потполна доверба во своите наставници.

Б) Постои соработка и позитивни односи меѓу учениците и наставниците?

	0 ¹³⁵	1	2	3	4	5	Вкупно
Трета	0 0,0%	109 80,1%	22 16,2%	2 1,5%	1 0,7%	2 1,5%	136 100,0%
Четврта	1 0,8%	106 88,3%	10 8,3%	2 1,7%	1 0,8%	0 0,0%	120 100,0%
Петта	0 0,0%	12 85,7%	2 14,3%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	14 100,0%
Вкупно	1 0,4%	227 84,1%	34 12,6%	4 1,5%	2 0,7%	2 0,7%	270 100,0%

Табела 35: Според година на учење за меѓусебните односи

Соработката ученик - професор позитивно е оценета од страна на 96,3% од учениците во трета година, 96,6% од учениците во четврта година и 100% од страна на учениците во петта година.

Високи позитивни оценки се добиени анализирајќи ги и според училиштата и според успехот. 97,3% од медресантите и 93,3% од богословите ги оценуваат односите како многу позитивни.

Според успехот се добиени следните резултати: 95,3% со одличен, 97,8% со многу добар, 97% со добар и 100% со доволен успех ги оцениле односите ученик - професор.

Ц) Повеќето наставници изразуваат почит кон секој ученик?

Според 95,6% од учениците во трета година, 95,9% од учениците во четврта година и 100% од учениците во петта година наставниците ги почитуваат учениците.

¹³⁵

- (0) Нема одговор
- (1) мошне многу се согласувам
- (2) воглавно се согласувам
- (3) ниту се согласувам, ниту не се согласувам
- (4) не се согласувам
- (5) воопшто не се согласувам

						Вкупно
	1	2	3	4	5	
Трета	113 83,1%	17 12,5%	4 2,9%	1 0,7%	1 0,7%	136 100,0%
Четврта	98 81,7%	17 14,2%	3 2,5%	1 0,8%	1 0,8%	120 100,0%
Петта	14 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	14 100,0%
Вкупно	225 83,3%	34 12,6%	7 2,6%	2 0,7%	2 0,7%	270 100,0%

Табела 36: Според година на учење за почитта од наставниците

Анализирано според училиштата, 96,9% од медресантите и 91,1% од богословите мислат дека наставниците ги почитуваат.

Анализирано врз полова основа, ги имаме следниве резултати: 96,2% од машкиот пол и 95,7% од женскиот пол мислат дека наставниците ги почитуваат.

Од добиените резултати можеме да заклучиме дека учениците од двете средни верски училишта имаат висока доверба во свиоте наставници, веројатно тоа се должи на фактот дека во двете училишта се применуваат најсовремените методи за предавање.

Исто така учениците од двете средни верски училишта високо ги ценат соработката, односот и однесувањето на релација наставник - ученик, ова е уште еден факт дека наставниците успеале да ги “освојат” учениците со применување на модерните методи за предавање.

3.1.11. ЗАБЕЛЕШКИ

Во делот резервиран за забелешки учениците од двете училишта ги наведеле следниве забелешки:

Учениците од Богословието:

”На 21 прашање не одговорив бидејќи не може нешто материјално (државата) да биде над нешто духовно (црквата, исламот)”

” оваа анкета е добра, бидејќи се откриваат односите меѓу двете религии (православната - муслиманската), воедно се открива и самиот однос меѓу Македонците и Албанците кои не се во добри односи, најмногу поради политиката во која Албанците односно нивните политичари бараат права кои не можат да ги добијат, како што е пример во другите најразвиени земји. Сеуште во нашата земја владее она малограѓанско однесување кое е резултат на големата недоверба на дел од населението во Македонија”

”Во врска со прашањата немам никакви забелешки”

“Да зборувам на сите човечки јазици, па дури и на ангелски, штом љубов немам, ќе бидам бакар, што звони или кимбал што цвести”(1 Кор. 13,1)

”Времето е кратко за да мразам, а долго за да љубам” Христос помеѓу нас!

“То поздравувам уредникот на овој прашалник, бидејќи прашањата беа добри“

”А сега остануваат овие три работи: верата, надежта и љубовта; најголема меѓу нив е љубовта”(1 Кор, 13,13)

” Блажени се миротворците, зашто тие ќе се наречат синови Божји“ (Мат. 5,9)

“ Да имам пророчки дар и да ги знам сите тајни, да ги имам сите знаења за сите работи, а и така силна вера, што и планини да поместувам, ако љубов немам, ништо не сум” (1 Кор. 13,2)

” Многу прашања се поставени со цел да се испита што не учи нашата вера и претставуваат стапица за подоцна да се клевети на нашата вера, како вера што лошо не учи (прашањата со реден број 13 и 14).

”Во држава каде што нема ни меѓучовечки односи меѓу припадниците на различни верски заедници, воопшто не може да има меѓусебно почитување на религиите, а посебно меѓу младите. Токму и затоа и ваквите анкети се залудни, бидејќи откако ние Христијаните ќе одговораме на прашањата, само за да сме културни, повторно се враќаме на стариот гнев насобран со тек на времето.”

“21 прашање не е поставено добро, бидејќи државата не може да биде над црквата, и со тоа да му дава примат на истата“

Учениците од медресата:

”Јас сум муслиман и мојата вера ме учи да ги почитувам другите религии и сите луѓе”

”Нашата вера не учи за почитување на другите и да бидеме толерантни кон нив. Не учи да имаме добри односи со сите”

”Исламот е вера на толеранција и единство. Побарува од нас да бидеми обединети и силни за да не бидеме поразени”

”Овој прашалник е одличен и навистина не само ние туку и други ученици од другите средни училишта”

”Мило ми е што сте поставиле вакви прашања”

”Ми се допаѓа фактот што сте заинтересирани за нашето мислење”

”Нашата вера не учи за толеранција и е против насилството, .. нема насилство во исламот..”

”Исламот е дискриминиран во Македонија, се забранува градбата на голем број џамии како што е Бурмали џамијата, а истовремено државата гради цркви”

“Ве молам, да не се злоупотреби“

“Позади сите верски несогласувања стои државата односно владата на РМ“

“Мојата желба е медресата да има повеќе финансии и да биде примена како државно училиште“

“Медресата да не се третира како приватно училиште туку како државно“

”Од тоа кој на која нација и вера му припаѓа не треба да прави проблем. Проблемот е во тоа што во Р.М. сме многу мал народ и не се држиме заедно, кога ќе се држиме заедно ќе биде друго”

“Верската поука треба да биде застапена во училиштата“

ДЕЛ III
ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА И ПРИЛОЗИ

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

1. Двете најголеми верски заедници во Р. Македонија (МПЦ-ОА и ИВЗ) во континуитет организираат настава во ранг на средни верски училишта, каде што обучуваат кадар за своите потреби, ова право им е гарантирано со уставот на Р.Македонија и со законот за правната положба на црква и верска заедница. Иако според уставот се изедначени со другите средни државни училишта, сепак сеуште двете средни верски училишта спаѓаат во рангот на приватни училишта.

2. Секуларизацијата во македонското општество била многу присутна за времето на бившата држава, повеќе била опфатена православната заедница отколку исламската заедница. Процесот на десекуларизацијата во македонското општество започна кон крајот на осумдесетите години од минатиот век, во овој процес голем удел имаа кадрите на двете најголеми верски заедници во Р. Македонија.

3. Односите помеѓу двете најголеми верски заедници (МПЦ-ОА и ИВЗ) во Р. Македонија не се на задоволително ниво, бидејќи не постои вистинска соработка и дијалог. Како дијалог се се почестите дебати, кој каде треба да гради верски објект и застапеноста на градбите. Во целава ситуација помалку има религија а повеќе политика која е и од главните генератори на недоразбирањата.

4. Учениците на двете средни верски училишта, на религиска основа со 91,5% и на полова основа исто така со 91,5% веруваат дека нивните религии учат за толеранција, само 8,5% од нив мислат дека нивната религија поттикнува на насилство. Со ова **се потврдува хипотезата** за доминантното влијание на предметната програма (учебниците) врз формулирањето на ставовите за сопствената религија.

5. Средношколците од двете средни верски училишта речиси со исти проценти се изјасниле за посетата на друг верски објект. Но, тука **се потврдува хипотезата** дека тие ученици кои доаѓаат од мешани религиски средини ги посетиле верските објекти кои припаѓаат на друга религија со 65,8% за разлика од оние кои доаѓаат од немешани средини. Истите ученици покажуваат и поголем интерес за посета на истите.

6. Учениците веруваат дека нивната религија не им забранува да посетуваат други верски објекти со 87,8%. Иако веруваат дека нивните религии се толерантни и не им забрануваат да посетат други верски објекти, сепак тие не се подготвени да му помогнат на друг верски објект, односно само 25,5% од нив се подготвени да помогнат. Непосетувањето на верските објекти и стереотипите врз другите го прави своето. Ова констатација се потврдува и со фактот дека на 42,6% од испитаниците им пречи друг верски објект во нивна близина. Интересен е и фактот дека на идните верски лидери им пречат соседите ако се од друга вероисповест. Овде **се отфрлува хипотезата** дека верската поука има влијание врз поведението на учениците.

7. Иако имаат почит кон другите, само 12,4% од медресантите и 6,7% од учениците од богословието ја имаат светата книга на другиот. Иако ги немаат, немаат ништо против ако им се подаруваат тие книги, и се спремни да ги примаат, 53,3% од медресантите и 68,8% од богословите. Потолерантни во овој дел се машкиот пол со 66,7% наспроти 44% од женскиот пол.

8. 65,4% од Медресантите би ја посетиле Богословијата односно 73,4% од Богословијето би ја посетиле медресата, но не постои голем интерес помеѓу средношколците за размена на професори, 32,5% од медресантите и 44,4% од богословите, се за идејата. Повеќе заинтересирани се од машкиот пол со 43,9% и 26,9% од женскиот пол. Со **потврдува хипотезата** дека соработката е на многу ниско ниво, односно нема никаква соработка, која не дозволува подобро запознавање и доведува до стереотипи и предрасуди.

9. Не се заинтересирани за размена на професори, но постои голем интерес за заеднички кампинг. Во ова смисла истражувањето покажа дека 76,4% од медресантите и 66,7% од богословите ќе присуствуваат ако се организира кампинг. Разгледано и од полов аспект постои голем интерес и тоа 73,7% од машкиот пол и 75,9% од женскиот пол. Идните верски лидери на можат да замислат професор од другото училиште да предава во нивното.

10. Постои интерес помеѓу средношколците за да знаат повеќе за другите, позантересирани се Турците со 93,7% а најмалку заинтересирани се Ромите со 60%. Иако покажуваат интерес за другиот, сепак сметаат дека различноста не е придобивка. Само 30,7% од медресантите и ниски 8,9% од богословите се согласуваат со констатацијата дека различноста е придобивка.

11. Секој гледа од своја перспектива на одредени прашања. На пример учениците од богословието кои се Православни Христијани со високи 77,8% се согласуваат со констатацијата дека една религија треба да го има приматот во државата, наспроти 33,8% од медресантите кои се Муслимани. Првите сакаат да ги чуваат привилегиите, другите сакаат да се изедначат со нив. Трендот за чување на своето продолжува и кога е во прашање финансирањето на верските заедници. Тие што сакаат да ги чуваат приматот ги сакаат и финансиите за себе. Со ова се потврдува угнетувачката пракса на мнозинството но и агресивноста на малцинствата. И во двата случаи имаме нетолеранција и омраза.

12. Учениците од двете средни верски училишта се многу задоволни од поставеноста на наставната програма, која според нив поттикнува на личен напредок и успех во животот. **Се потврдува хипотезата** за "другиот" во наставната програма, иако во некои случаи тоа нема никакво влијание врз нивното однесување, односно поголемо влијание имаат други фактори. Исто така се задоволни од наставничкиот кадар и на начинот на кој ги водат часовите.

13. Учениците кои поминуваат повеќе години учејќи во двете средни верски училишта, имаат се појасни и потолерантни ставови. Така што учениците од петта година имаат појасни и потолерантни ставови од оние во четврта година, а оние од четврта година имаат појасни ставови од оние од трета година (ставот на религијата околу посета на верски објект, ако им се подарува света книга и оклоу читањето на истите). Со оваа се **потврдува хипотезата** за влијанието на верската поука во формирањето на ставовите.

14. Би било добро кога двете средни верски училишта би имале повеќе соработка, најпрвин на ниво на училишта, директори и наставен кадар, потоа таа соработка да се продлабочи со размена на предавачи, посети на верски објекти, кампинги и ред други активности кои ќе имаат за цел подорбро запознавање и зближување.

ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Прашалник

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ
Институт за Одбрана, Безбедност и Мир
Последипломски студии од Мир и Развој

Прашалник

Почитувани средношколци

После долго време религиите се враќат како моќен актер во Светската политика и во Меѓународните односи. Историски, религиите многупати се злоупотребувале за тесни политички и приватни интереси на одредени луѓе. Имајќи предвид дека ние во Македонија сме едно мулти религиско општество, каде што ако сопствената вера се злоупотребува, тоа ќе предизвика контра реакција од другиот и ние како општество ќе влеземе во една безизлезна ситуација.

Преку оваа анкета сакаме да го дознаеме вашето мислење околу мирот, (не)толеранцијата и (не)насилството на овие и во овие религии, имајќи предвид дека вие сте идните носители на верските функции, и вие сте оние кои ќе ги толкувате учењата на вашите религии.

Ве молиме да одговарата на сите поставени прашања со заокружување на бројот од десната страна на прашалникот.

Ви посакувам успех во студиите и во животот.

Хамит Шабанни
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ
Последипломски студии од Мир и Развој

1 Место на живеење	
Урбан крај.....	1
Рурален крај.....	2
2 Местото каде што живеам е:	
Мешана религиска средина.....	1
Немешана религиска средина.....	2
3 Година на студиите?	
трета.....	1
четврта.....	2
петта.....	3
4 Учам во:	
СИУ Медресата “Иса Бег”.....	1
МПБ Св “Климент Охридски”.....	2
5 Успехот од минатата учебна година?	
одличен.....	1
мн. Добар.....	2
добар	3
доволен.....	4
6 Пол:	
машко.....	1
женско.....	2
7 Етничка припадност:	
Албанец/ка.....	1
Македонец/ка.....	2
Турчин/ка.....	3
Босанац/ка.....	4
Ром/ка.....	5
друго.....	6
8 Твојата религијата учи за толеранција?	
мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

9 Твојата религијата е против насилството?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

10 Дали си посетил верски објект кој не му припаѓа на твојата религија?

Да.....	1
Не.....	2

11 Ако имаш можност ќе посетиш друг верски објект?

Да.....	1
Не.....	2
Не знам.....	3

12 Твојата религија ти забранува да влезеш во други верски објекти?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

13 Ако имаш можност и се побарува од тебе да помогнеш во изградба на верски објект, кој не му припаѓа на твојата религија, ќе помогнеш?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

14 Вака ќе постапиш бидејќи така те учи твојата религија?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

15 Ми пречат верските објекти во близина на моето живеалиште, ако не се од мојата религија?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

16 Ми пречи ако соседот е од друга вероисповест?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

17.1. Дали ја имаш Библијата?

Да.....	1
Не.....	2

17.2. Ако ти се подарува таа книга ќе ја примиш?

Да.....	1
Не.....	2
Не знам.....	3

17.3. Твојата религија ти забранува да читаш други книги освен Куранот?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

17.4. Дали си читал некоја книга за Христијанството од некој Христијански автор?

Да.....	1
Не.....	2

17.5. Ако си читал, напиши го насловот?

17.6. Дали би ја посетил Богословијата?

Да.....	1
Не.....	2
Не знам.....	3

17.7. Што мислите за идејата Професор од Богословијата да одржи неколку предавања за Христијанството во вашето училиште?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

17.8. Ако се организира некоја заедничка средба, односно кампинг каде ќе присуствуваат учениците од двете средни верски училишта, дали ќе присуствуваш?

Да.....	1
Не.....	2
Не знам.....	3

18 Кон верските институции треба да бидеме лојални?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

19 Сакам да научам повеќе за верата, обичаите и традициите на другите религии што се активни во Р. Македонија?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

20 Различните религии во Р. Македонија се придобивка?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

21 Една религија мора да има примат во државата?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

22 Сите религии треба да се финансираат од државата?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

23 Ако државата финансира само една верска заедница, заборавајќи ги другите, овој пристап ги радикализира твоите ставови?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

24 Моето училиште е место каде што се учат верските вредности?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

25 Имама доверба и чувствувам сигурност во наставниците?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

26 Постои соработка и позитивни односи меѓу учениците и наставниците?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

27 Повеќето наставници изразуваат почит кон секој ученик?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

28 Наставата овозможува успешно учење за сите и стимулира личен напредок?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

29 За време на часовите имаме активна улога и не сме само слушатели?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

30 Повеќето наставници се заинтересирани за нашето мислење по одредена тема?

мошне многу се согласувам.....	1
воглавно се согласувам.....	2
ниту се согласувам, ниту не се согласувам.....	3
не се согласувам.....	4
воопшто не се согласувам.....	5

Забелешки _____

Прилог 2.: Pyetëson

UNIVERZITETI SHËN "KIRILI DHE METODI "-SHKUP

FAKULTETI FILOZOFIK

Instituti për siguri, mbrojtje dhe paqë

Pyetëson

Të nderuar nxënës/e

Pas një kohe të gjatë, religjionet kthehen si aktorë të fuqishëm në Politikën Botërore dhe në Mardhëniet Ndërkombëtare. Historikisht, religjionet shumë herë janë keqpërdorur për interesa personale të disa individëve. Duke pasur parasysh se Maqedonia është një shtet multireligjioz, dhe çdo një keqpordërim i religjionit, ne si shoqëri do të gjendeshim në një situatë pa rrugëdalje.

Nëpërmjet këtij pyetësoni, dëshirojmë opinionin tuaj në lidhje me paqën, tolerancën, dhunën dhe mostolerancën në religjionin tuaj, duke pasur parasysh se ju jeni bartësit e religjionit tuaj në të ardhmen.

Ju lutemi t'ju përgjigjeni të gjitha pyetjeve, duke rrethuar njërin numër nga ana e djathtë e pyetësonit.

Paraprakisht ju falënderojmë dhe ju dëshirojmë sukses në jetë.

Hamit Shabani

FAKULTETI FILOZOFIK

Instituti për siguri, mbrojtje dhe paqë

1. Vendbanimi

Urban.....	1
Rural.....	2

2. Vendbanimi im është:

Multikonfesional.....	1
Njëkonfesional.....	2

3. Jam në vitin e:

Tretë.....	1
Katërt.....	2
Pestë.....	3

4. Mësoj në:

SHMI Medresenë "Isa Beu".....	1
SHMOM Shën "Kliment Ohridski".....	2

5. Suksesi nga viti i kaluar:

Shkëlqyeshëm.....	1
Shumë mirë.....	2
Mirë.....	3
Mjaftueshëm.....	4

6. Gjinia:

Mashkull.....	1
Femër.....	2

7. Përkatësia etnike:

Shqipëtarë/e.....	1
Maqedonas/e.....	2
Turk/e.....	3
Boshnjakë/e.....	4
Rom/e.....	5
Tjetër.....	6

8. Feja yte mëson për tolerancë?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

9. Feja yte mëson për dhunë?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

10. A ke vizituar ndonjë objekt fetarë që nuk i përket fesë tënde?

Po.....	1
Jo.....	2

11. Nëse të jepet mundësi do të vizitosh objekte tjera fetare?

Po.....	1
Jo.....	2
Nuk e di.....	3

12. Feja yte të ndalon të vizitosh objekte tjera fetare?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

13. Nëse ke mundësi dhe prej teje kërkohet të ndihmosh në ndërtimin e ndonjë objekti fetarë i cili nuk i takon fesë tënde, do të ndihmosh?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

14. Kështu do të veprosh sepse kështu të mëson feja yte?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

15. Më pengojnë objekte fetare në afërsi të vendbanimit tim nëse nuk i takojnë fesë sime.

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

16. Më pengon nëse komshiu i takon një feje tjetër?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

17.1. A e ke Biblën?

Po.....	1
Jo.....	2

17.2. Nëse të dhurohet kjo libër do ta pranosh?

Po.....	1
Jo.....	2
Nuk e di.....	3

17.3. Feja yte të ndalon të lexosh libra përveç Kuranit?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

17.4. A ke lexuar ndonjë libër të shkruar prej ndonjë autori krishter për krishterizmin?

Po.....	1
Jo.....	2

17.5. Nëse ke lexuar shkruaje titullin:

17.6. A dëshiron ta vizitosh SHMOM Shën "Kliment Ohridski"?

Po.....	1
Jo.....	2
Nuk e di.....	3

17.7. Çfarë mendoni për idenë një profesor i SHMOM Shën "Kliment Ohridski" t'ju ligjërojë për krishterizmin në medrese?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

17.8. Nëse organizohet ndonjë takim ose kamping ku do të merrnin pjesë nxënësit e të dyja shkollave, a do të merrnit pjesë?

Po.....	1
Jo.....	2
Nuk e di.....	3

18. Kundrejt institucioneve fetare duhet të jemi lojal?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

19. Dëshiroj të di më tepër për fetë dhe traditat e besimtarëve të tjerë të cilët janë aktiv në RM?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

20. Religjionet e ndryshme në RM janë dobi?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

21. Një religjion duhet të ketë primatin në shtet?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

22. Të gjithë religjionet duhet të financohen prej shtetit?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

23. Nëse shteti favorizon një bashkësi fetare në llogari të të tjerave, ky veprim i radikalizon qëndrimet tuaja?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

24. Shkolla ime është vendi ku mësohen vlerat fetare?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

25. Kam besim dhe ndiej siguri tek profesorët?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

26. Ekziston bashkpunim dhe mardhënie të mira në relacion nxënës-profesorë?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

27. Shumica e profesorëve I respektojnë nxënësit?

Apsolutisht pajtohem.....	1
Përgjithësisht pajtohem.....	2
As pajtohem, as nuk pajtohem.....	3
Nuk pajtohem.....	4
Apsolutisht nuk pajtohem.....	5

28. Planprogrami mundëson mësim efektiv dhe stimulon përparim individual?

- Apsolutisht pajtohem..... 1
Përgjithësisht pajtohem..... 2
As pajtohem, as nuk pajtohem..... 3
Nuk pajtohem..... 4
Apsolutisht nuk pajtohem..... 5

29. Gjatë orëve të mësimi kemi rol aktiv dhe nuk jemi vetëm dëgjues?

- Apsolutisht pajtohem..... 1
Përgjithësisht pajtohem..... 2
As pajtohem, as nuk pajtohem..... 3
Nuk pajtohem..... 4
Apsolutisht nuk pajtohem..... 5

30. Shumica e profesorëve janë të interesuar për mendimin tonë në lidhje me tema të ndryshme?

- Apsolutisht pajtohem..... 1
Përgjithësisht pajtohem..... 2
As pajtohem, as nuk pajtohem..... 3
Nuk pajtohem..... 4
Apsolutisht nuk pajtohem..... 5

Vërejtje: _____

Прилог 3: Soru önergesi

**AZİZ “KİRİL VE METODİ” ÜNİVERSİTESİ – ÜSKÜP
FELSEFE FAKÜLTESİ
GÜVENLİK, SAVUNMA VE BARIŞ ENSTİTÜSÜ**

Soru önergesi

Değerli öğrenciler,

Uzun bir zamandan sonra, Dünya Siyaseti ve Uluslararası İlişkilerinde dinlerin yeniden güçlü bir faktör olarak geri dönmésidir. Tarihte, kişisel çıkarları adına dinler istismar edilmiştir. Makedonyanın çokdinli olmasına rağmen, eğer din istismar ediliyorsa, o zaman bir toplum olarak çıkmaz hale geliriz.

Bu soru önergesi vasıtasıyla, dinin geleceğı sizin ellerinizde olduğunu gözönünde bulundurarak, dininizin barış, hoşgörü, şiddet ve hoşgörmeme hakkında görüşlerinizi arz ederiz.

Soru önergesinin sağ tarafında bir sayı işaretleyip bütün soruları cevaplayınız. Önceden teşekkür eder ve hayatlarınızda başarılar dileriz.

**Hamit Şabani
FELSEFE FAKÜLTESİ**

GÜVENLİK, SAVUNMA VE BARIŞ ENSTİTÜSÜ

1. İkamet yeriniz

Şehir.....	1
Köy.....	2

2. Benim ikamet yerim

Çokdinli.....	1
Tekdinli	2

3. Sınıf

Üçüncü	1
Dördüncü.....	2
Beşinci.....	3

4. Okul

İHL “İsa Bey” Medresesi	1
MOL Aziz “Kliment Ohridski”	2

5. Geçen yılın başarısı :

Mükemmel.....	1
Çok iyi	2
İyi	3
Yeterli	4

6. Cinsellik:

Er	1
Dişi.....	2

7. Etnik grubu:

Arnavut.....	1
Makedon.....	2
Türk.....	3
Boşnak	4
Romen	5
Diğer	6

8. Dinin hoşgörü (tolerans) öğretiyor?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

9. Dinin şiddeti öğretiyor?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

10. Başka bir dinin mabedini ziyaret ettiniz mi?

Evet	1
Hayır	2

11. Eğer böyle bir olanak sağlanıyorsa diğer dinlerin mabetlerini ziyarete gidermiydiniz?

Evet	1
Hayır	2
Bilmiyorum	3

12. Dinin diğer dinlerin mabetlerinin ziyaretini yasaklıyor mu?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

13. Eğer sizden diğer dinlerin mabetleri hakkında tesis, inşaat için yardım isteniliyorsa yardım edermiydiniz?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

14. Bunu böyle yaptım çünkü dinin bunu öğretiyor?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

15. İkamet yerimdeki dinime ait olmayan diğer mabetler beni rahatsız ediyor?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

16. Komşum da eğer başka bir dinin mensubu ise beni rahatsız ediyor?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

17.1. Tevrat sizde bulunur mu?

Evet	1
Hayır	2

17.2. Eğer bu kitabı bağışlanırsa alırmıydınız?

Evet	1
Hayır	2
Bilmiyorum	3

17.3. Dinin Kur’andan başka bir dinin kutsal kitabını okumanızı yasaklıyor mu?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

17.4. Hristiyanlık dini hakkında hristiyan bir yazar tarafından yazılan bir kitab okudunuz mu?

Evet	1
Hayır	2

17.5. Okumuşsan kitabın başlığı yazınız?

17.6. MOL Aziz “Kliment Ohridski” ye ziyarete gitmek istermiydiniz?

Evet	1
Hayır	2
Bilmiyorum	3

17.7. Hristiyanlık dersini medresede MOL Aziz “Kliment Ohridski” hocalarından size öğretme fikrini nasıl buluyorsunuz?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

17.8. Eğer iki okulun öğrencileri buluşma ya da piknik organize etmek istiyorlarsa katılmıydınız?

Evet	1
Hayır	2
Bilmiyorum	3

18. Dini kurumları karşısında dürüst olmalıyız?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

19. Makedonyada yaşayan diğer inananların dinlerini ve geleneklerini bilmek isterim?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

20. Değişik dinler Makedonyada, yararlıdır?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

21. Devlette sadece bir din imtiyaz görmelidir?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

22. Bütün dinler devletten finans edilmeli?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

23. Eğer devlet diğer dini kurumlar karşısında sadece bir din kurumu destekliyorsa, bu sizin davranışlarınızı radikalleştirir mi?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

24. Okulum dinin değerlerini öğretildiği yerdir?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

25. Hacılarım güveniyorum ve kendimi güvenli hissediyorum?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

26. Hoca-öğrenci karşılıklı iyi işbirliği ve ilişkileri vardır?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

27. Hocaların çoğu öğrencilere karşı saygılıdır?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

28. Planprogramlar kişisel geliştirme ve etkili eğitim imkanları teşvik ediyor?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

29. Ders saati boyunca sadece dinleyici değil aktif rol almaktayız?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

30. Hocaların çoğu değişik konular hakkında düşüncelerimize ilgi gösteriyor?

Kesinlikle katılıyorum	1
Genelde katılıyorum	2
Hem katılıyorum hem de katılmıyorum	3
Katılmıyorum.....	4
Kesinlikle katılmıyorum	5

Dikkat (uyarı)

Прилог 4: Интервју со директорот на Иса Бег-овата Медреса

1. Медресата како исламско училиште ги воспитува учениците да бидат толерантни кон друите, дали досега сте имале некој проблем од овој карактер?

Исламските принципи и содржини бараат и сведочат за толеранцијата која треба да ја имаат и култивираат исламските верници кон верниците на другите религии, особено кон Христијаните и Евреите како следбеници на книгата. Во оваа насока и нашата медреса како единствена исламска образовна институција во Македонија, своите ученици и ученички ги ориентира и ги едуцира за да бидат толерантни и во меѓучовечките и меѓуверските односи кон сите. Од своето основање па се до денеска вработените и учениците од оваа институција немале некој проблем од овој карактер.

2. Медресата не спаѓа во средните државни училишта, зошто? Дали се прават напори тоа да се случи?

Медресата се уште не е признаена како средно државно училиште, поради се уште нејасни причини за нас. Иако неколку пати сме имале состаноци со Министерството за Образование, но без успех. Образложението се уште ни е непознато, од досегашните состаноци сме разбрале дека за оваа е потребна политичка волја од владеачките гарнитуре.

И ние сме државјани на оваа држава, со законот за верските заедници ни се загарантира правото за основање средни и високо образовни институции, каде што се потенцира дека нашите ученици и студенти ги имаат истите права и обврски како и другите ученици и студенти.

3. Имајќи го предвид фактот дека во медресата учат околу 600 ученици, и со тоа спаѓа во една од поголемите државни средни училишта, дали добивате некаква помош од страна на државата?

До ден денска не сме добивале никаква помош од државата, освен во 2007 кога на добивме помош од Министерството за култура, за која можам да кажам дека беше политичка волја на Демократската Партија на Албанците која беше во власт. Значи цели 27 години државата не ни давала никаква помош, игнорирани се сите наши барања за секој ученик компјутер базирајќи се на одлуките од владата, патните трошоци за учениците, книгите,....итн.

4. Дали учениците кои завршуваат во медресата преферираат да продолжат во Исламските теолошки факултети во државата и во странство, или има и од оние кои продолжуваат во некои други факултети?

Во последно време учениците кои ја завршуваат медресата повеќе преферираат да се запишат во Исламскиот теолошки Факултет во Скопје и во другите државни универзитети. Еден мал број од нив продолжуваат надвор од државата, а многу малку од нив не продолжуваат со студиите поради објективни и социјални причини.

5. Дали учениците кои ја завршуваат медресата имаат проблеми кога се запишуваат во Државните Универзитети?

Се до учебната 2010-2011 година не сме имале некои поголеми проблеми од тој карактер, иако имало некои обиди да се спречат некои ученици да се запишуват во државните универзитети. Имаме еден голем број на наши ученици кои имаат завршено високо образование ширум универзитетите во државата.

6. Како ја гледате перспективата на Медресата во иднина?

Мислам дека СИУ Медресата Иса Бег има една светла перспектива, бидејќи нашите ученици се збогатуваат и стекнуваат познавања кои ги нема во другите училишта. Освен верските познавања кои ги добиваат, тие изучуваат и предмети од општата култура и наука, која ќе им користи за да ги надминуваат сите препреки со кои ќе се соочуваат во животот.

Учениците кои ја завршуваат медресата ќе бидат носители на автентично семејно едуцирање односно едукација која дава гаранција за едно здраво општество. Еден голем број на медресанти се вклучени и во јавниот живот преку државните институции и приватниот сектор.

7. Каква е вашата досегашна соработка со Македонското православно богословско училиште "Св.Климент Охридски"?

До сега не сме имале некоја соработка со истоименото училиште. Мое мислење е дека тие треба да го прават првиот чекор во овој правец. Ние не бегаме од соработката и секогаш сме спремни да соработуваме со секој кога е во прашање изградба на здраво општество, кое многу ни фали во оваа држава.

Мислам дека можеме многу да придонесеме во ова насока, имено во иднина треба да се најдат патишта или начини за да се воспостави оваа соработка.

8. Како ја гледате оваа соработка во иднина?

Мислам дека за да се воспостави таква соработка треба искреност од двете страни, оставајќи ги настрана меѓусебните предрасуди кои можеме да ги имаме. Медресата е отворена за секаква соработка.

9. Дали планирате да организирате заеднички средби за подобро запознавање на идните верски лидери?

Ние секогаш сме мислеле и мислиме дека треба да се организира некоја средба од овој карактер, но сакам да потенцирам овие средби да не бидат само за лицемерие и формалност. Мислам дека средбите од овој карактер многу помагаат во надминувањето на сите предрасуди кои ги имаме меѓу себе.

Проф. Ибрахим Идризи

Директор на медресата

Прилог 5: Интервју¹³⁶ со ректорот на Богословието

1. Богословието како верско училиште ги воспитува учениците да бидат толерантни кон другите, дали досега сте имале некој проблем од овој карактер?
2. Богословието не спаѓа во државни средни училишта, зошто? Дали се прават напори тоа да се случи?
3. Дали Богословието добива некаква финансиска помош од државата?
4. Дали учениците кои завршуваат во Богословието прифаќаат да продолжат во теолошкиот факултет во државата, во странство или има и од оние кои продолжуваат во некои други факултети?
5. Дали учениците кои завршуваат во Богословието имаат проблеми кога се запишуваат во Државните Универзитети?
6. Како ја гледате перспективата на Богословието во иднина?
7. Каква е вашата досегашна соработка со Медресата „Иса Бег“ во Скопје?
8. Како ја гледате оваа соработка во иднина?
9. Дали планирате да организирате заеднички средби за подобро запознавање на идните верски носители?

¹³⁶ Неколку пати се обидовме телефонски да стапиме во контакт со ректорот Г. Агатангел митрополит Повардарски и неговиот заменик г. Јован Кумевски но неуспешно, потоа се обидовме и преку е-маил да контактираме но не добивме никаков одговор.

Прилог 6: Конкурс за прием во Медресата

ИСЛАМСКА ВЕРСКА ЗАЕДНИЦА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СИУ „Иса Бег Медреса,, – Скопје

Дата:

Врз основа на член 24 и 27 од Статутот на Медресето, како и врз основа на член 2 и 10 од Правилникот за прием на редовни ученици, и врз основа на одлуката на воспитно-образовниот совет донесена на г, Управата на Медресето го распишува следниот:

К О Н К У Р С

за прием на нови редовни ученици (машки и женски) во учебната год

Школувањето во Медресе трае четири (4) години. Редовните ученици (машките) во Скопје и Штип, задолжително се сместат во конвиктите на Медресите каде што се обезбедува храна и сместување, додека женските наставата редовно ја следат во Скопје, Тетово и Гостивар и се без смештај, од каде се подразбира секојдневно патување. Кандидатите кои ќе изразат желба да се запишат во Медресе треба да ги исполнат следниве услови:

- Да не биде по стар од 16 години;
- Да имаат завршено основно училиште со одличен или многу добар успех;
- Да биде здрав психо-физички, и
- Да го полага приемниот испит во Медресе.

На приемниот испит се полагаат испити од: Кирает. мајчиниот јазик, ревизионален тест (од Илмихалот на Хациабдич), и психотестот.

Приемниот испит ќе се одржи на г. (среда и четврток) во просториите на Медресе (с. Кондово) со почеток од часот.

Потребните документи за упис се:

1. Молба за упис од кандидатот;
2. Извод од матична книга;
3. Свидетелствата за завршено (VI - VII - VIII) одделение;

4. Лекарско уверение;
5. Писмена потврда од родителот за неговиот морален и финансиска поддршка за ученикот додека трае школувањето, како и
6. Потврда од Муфтиството на ИВЗ

Документација за упис се пријавува во управата на Медресе, ограноците на Медресето во Скопје, Тетово, Гостивар и Штип. А крајниот рок за пријавување е до

Примените ученици писмено ќе бидат известени, а неприметине ученици писмено се информират преку пошта или директно.

Некомплетираните документи не се земат во предвид.

ДИРЕКТОР
Проф. Ибрахим Идриси

Се доставува до:

- Ријасетот на ИВЗ
- Муфтиствата на ИВЗ
- Млада месечина
- Архивот

Прилог 7: Конкурс за прием во Богословието

МАКЕДОНСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА - ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА

М П Б „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ” – СКОПЈЕ,
ОБЈАВУВА

К О Н К У Р С

ЗА ЗАПИШУВАЊЕ НА РЕДОВНИ УЧЕНИЦИ ВО УЧЕБНАТА..... ГОДИНА

Кандидатите треба да ги исполнуваат следниве услови :

- да завршиле основно училиште;
- да имаат основно познавање од Православието;
- да се телесно и душевно здрави;
- да не се постари од 18 години;
- да не се женети, и
- да имаат одличен успех од 5-то до 8-мо одделение.

Приемниот испит се состои од писмена работа и тест по македонски јазик и испит по пеење.

Тестот по македонски јазик ќе го опфати материјалот од граматика и литература, а писмената работа ќе биде на тема од литературата или од лектирите од 5-то до 8-мо одделение.

Испитот по пеење се состои од проверка на музичките способности на кандидатите преку пеење на музичката скала и песни.

Кандидатите кои нема да освојат минимум 60 бода, се смета дека не го положиле приемниот испит и нема да бидат рангирани.

Молбите за прием се поднесуваат преку парохискиот свештеник и надлежниот епархиски архиереј до Управата на Богословијата. Приемниот испит ќе се одржи на, со почеток воЧ.

Кандидатите треба да ги приложат следниве документи:

- свидетелство за свето крштение;

- свидетелства од 5-то до 8-мо отделение;
- благослов од надлежниот архиереј;
- уверение од парохискиот свештеник за подобност на кандидатот за свештенички чин;
- лекарска потврда, и
- писмена согласност од родителите дека кандидатот може да учи во

Богословијата и обврска од нив дека редовно ќе ги подмируваат интернатските трошоци, доколку кандидатот не е стипендијант.

За полагање на приемниот испит кандидатите се должни да уплатат 500 денари кај секретарот на Богословијата, најдоцна на денот пред полагањето на приемниот испит.

Ќе бидат примени најмногу по тројца кандидати од секоја епархија.

Упис на вонредни ученици не се одобрува.

ОД УПРАВАТА НА БОГОСЛОВИЈАТА

Прилог 8: Контактирање преку е-маил со Богословието

RE: Povardarska Eparhija:

Ѓ,Њ Њ,ЊЄЃ°Ѓ¶ЊƒЃ²Ѓ°ЊšЃμ

2.3.2010

Hamit Shabani

hamit_sh@hotmail.com

•
Za: info@povardarska-eparhija.org.mk
Od: **Hamit Shabani** (hamit_sh@hotmail.com)
Poslato: 2. mart 2010 19:51:14
Za: info@povardarska-eparhija.org.mk

Pozdrav pocituvani

Me interesira dali moze narednata nedela da se sretnam so mitropolitot, vo prostoriite na Bogosloviето.
Ve molam da go odredite denot koga e sloboden. Mene samo vo petok ne mi odgovara.
Se najjubavo

> Date: Fri, 26 Feb 2010 04:45:13 -0500
> Subject: Re: Povardarska Eparhija: Ѓ,Њ Њ,ЊЄЃ°Ѓ¶ЊƒЃ²Ѓ°ЊšЃμ
> From: info@povardarska-eparhija.org.mk
> To: hamit_sh@hotmail.com
>
> > ĞžĞ²Ğ° Ğμ Ğμ-ĞžĞ¾ЊЄĞ°Ğ°Ğ° Ğ·Ğ° Ğ±Ğ°ЊЄĞ°ЊšĞμ Ğ½Ğ° Ğ Ğ½Њ, Ğ¾ЊЄĞ¼Ğ°Њ†Ğ, Ğ,
> > ĞžĞЄĞμĞ°Њƒ <http://www.povardarska-eparhija.org.mk/pe/ Ğ¾Ğ>':
> > ĞŸĞ°Ğ¼Ğ,Њ, Ğ°Ğ±Ğ°Ğ½Ğ, <hamit_sh@hotmail.com>
> >
> > Sakam da stapam vo kontakt so rektorot na
> > bogosloviето(Ğ³.Ğ Ğ³Ğ°Њ,Ğ°Ğ½Ğ³ĞμĞ»), poradi edno istrazuvanje.
> > Ve molam ako imate telefonski broj ili e-mail da mi gi pratite.
> > Pozdrav i se najjubavo
> >
> >
> Mozete na ovoj mail da kontaktirate so Mitropolitot ili na fiksен vo
> eparhijata 221 231.
> Pozdrav.
>

Hotmail: моќна, бесплатна е-пошта коју обезбедује Microsoft. [Nabavite одmah.](#)

магистерска теза

Hamit Shabani

hamit_sh@hotmail.com

Za: info@povardarska-eparhija.org.mk

Od: **Hamit Shabani**
(hamit_sh@hotmail.com)

Poslato: 23. mart 2011 12:14:51

Za: info@povardarska-eparhija.org.mk

1 prilog (172,4 KB)

Мировните...doc

[Prikaži na mreži](#)

[Preuzmi\(172,4 KB\)](#)

[Preuzmi kao zip](#)

Поздрав почитувани

Јас сум студент во институтот за мировни студии во Скопје, од страна на професорскиот совет ми е одобрена темата со наслов **Мировните аспекти на средното верско образование во Македонија**. Во оваа истражување спаѓа и Средното богословско училиште, па затоа ве замолувам дали можете да ми помогнете со литература за историјата на училиштето, со наставните предмети кои се учат таму а јас треба да направам анализа на содржина и со едно интервју со Митрополитот (ректорот).

во прилог ви ја доставувам и идејната скица.

Поздрав и се најјубаво.

магистерска теза

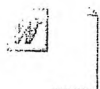
Za: info@povardarska-eparhija.org.mk

Od: **Hamit Shabani** (hamit_sh@hotmail.com)

Poslato: 24. avgust 2012 14:07:08

Za: info@povardarska-eparhija.org.mk

1 prilog (30,8 KB)

интервју ...doc

[Prikaži na mreži](#)

[Preuzmi\(30,8 KB\)](#)

[Preuzmi kao zip](#)

Поздрав почитувани

Јас сум магистрант во институтот за мировни студии, а насловот на мојата теза **Мировните аспекти на средното верско образование во РМ.**

Како што се подразбира и од насловот еден дел од тезата е посветен и на Богословието.

Во претходните допишувања ви го доставив и целиот материал, од тоа што успеав да го реализирам во Богословието е само анкетата додека пак не успеав да направам анализа на содржината на некои од предметите што се учат во вашето училиште бидејќи немаше соработка. Сега ве молам дали може ректорот да одговори на некои прашања, на истите одговараше и директорот на медресата.

Ви пожелувам успех во вашата работа

Хамит Шабани

Индекс на табели

ТАБЕЛА 1: ВЕРСКА ПРИПАДНОСТ	13
ТАБЕЛА 2: ПРЕДМЕТИ ВО МПБ “Св. Климент Охридски“	29
ТАБЕЛА 3: МЕДРЕСИТЕ ЗА ВРЕМЕ НА ОТОМАНСКАТА ИМПЕРИЈА	32
ТАБЕЛА 4: ПРЕДМЕТИ КОИ СЕ УЧАТ ВО МЕДРЕСАТА	35
ТАБЕЛА 5: НОВАТА ПЛАН ПРОГРАМА.....	37
ТАБЕЛА 6: УЧЕНИЦИ ОД СОСЕДНИТЕ ДРЖАВИ ДО 1998 ГОДИНА	37
ТАБЕЛА 7: УЧЕНИЦИТЕ СПОРЕД УСПЕХОТ	50
ТАБЕЛА 8: УЧЕНИЦИТЕ СПОРЕД НАЦИОНАЛНОСТА	50
ТАБЕЛА 9: СПОРЕД УЧИЛИШТАТА ЗА ТОЛЕРАНЦИЈАТА	51
ТАБЕЛА 10: СПОРЕД УЧИЛИШТАТА ЗА НАСИЛСТВОТО	52
ТАБЕЛА 11: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ВЕРСКИТЕ ОБЈЕКТИ.....	53
ТАБЕЛА 12: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ПОСЕТА НА ВЕРСКИТЕ ОБЈЕКТИ	54
ТАБЕЛА 13: СПОРЕД УЧИЛИШТАТА ЗА ПОСЕТА НА ВЕРСКИТЕ ОБЈЕКТИ.....	55
ТАБЕЛА 14: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ИЗГРАДБА НА ВЕРСКИТЕ ОБЈЕКТИ.....	57
ТАБЕЛА 15: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ВЕРСКИТЕ ОБЈЕКТИ	58
ТАБЕЛА 16: СПОРЕД МЕСТО НА ЖИВЕЕЊЕ ЗА ПОЧИТУВАЊЕ НА ДРУГ ВЕРСКИ ОБЈЕКТ	59
ТАБЕЛА 17: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ПОЧИТУВАЊЕ НА СОСЕДОТ ОД ДРУГА ВЕРОИСПОВЕСТ	60
ТАБЕЛА 18: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА БИБЛИЈАТА / КУРАНОТ.....	62
ТАБЕЛА 19: СПОРЕД УЧИЛИШТА АКО ЗА ПОДАРОК Е БИБЛИЈАТА / КОРАНОТ	63
ТАБЕЛА 20: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ЧИТАЊЕ НА БИБЛИЈАТА / КОРАНОТ	64
ТАБЕЛА 21: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ЧИТАЊЕ НА НЕКОЈА КНИГА ОД “ДРУГИТЕ“.....	65
ТАБЕЛА 22: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ПОСЕТА НА ВЕРСКИТЕ УЧИЛИШТА	66
ТАБЕЛА 23: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА РАЗМЕНА НА ПРОФЕСОРИ	67
ТАБЕЛА 24: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ЗЕДНИЧКИ СРЕДБИ И КАМПИНГ	67
ТАБЕЛА 25: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ДРУГИТЕ РЕЛИГИИ	70
ТАБЕЛА 26: СПОРЕД НАЦИОНАЛНОСТА ЗА ДРУГИТЕ РЕЛИГИИ	71
ТАБЕЛА 27: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ФАВОРИЗИРАЊЕТО НА РЕЛИГИИТЕ	73
ТАБЕЛА 28: СПОРЕД НАЦИОНАЛНОСТА ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА РЕЛИГИИТЕ.....	75
ТАБЕЛА 29: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА ЕДНА РЕЛИГИЈА	75
ТАБЕЛА 30: СПОРЕД УЧИЛИШТА ЗА ТОА ШТО СЕ УЧИ ВО УЧИЛИШТЕТО	77
ТАБЕЛА 31: СПОРЕД УЧИЛИШТЕ ЗА ЛИЧНИОТ НАПРЕДОК.....	78
ТАБЕЛА 32: СПОРЕД ГОДИНА НА УЧЕЊЕ ЗА АКТИВНОСТА ЗА ВРЕМЕ НА ЧАСОВИТЕ	79
ТАБЕЛА 33: ЗАИНТЕРЕСИРАНОСТА НА НАСТАВНИЦИТЕ ЗА МИСЛЕЊЕТО НА УЧЕНИЦИТЕ	80
ТАБЕЛА 34: СПОРЕД ГОДИНА НА УЧЕЊЕ ЗА ДОВЕРБАТА ВО НАСТАВНИЦИТЕ	81
ТАБЕЛА 35: СПОРЕД ГОДИНА НА УЧЕЊЕ ЗА МЕЃУСЕБНИТЕ ОДНОСИ	82
ТАБЕЛА 36: СПОРЕД ГОДИНА НА УЧЕЊЕ ЗА ПОЧИТТА ОД НАСТАВНИЦИТЕ	83

Библиографија

1. „Куранот“ превод на македонски јазик- Хасан Џило, Комплексот „Мелик Фехд“ за печатење на Куранот, Медина, Саудиска Арабија
2. Архиепископ Охридски и митрополит Скопски Јован. *Богословско-Историски аспект на расколот на црквата во Р. Македонија и неговото надминување.* во http://areopagit.files.wordpress.com/2007/05/za_edinstvoto_na_crkvata.pdf
3. Архиепископ Охридски-Македонски Михаил. *Нашето свето православие.* Скопје: Матица Македонска, 1996.
4. Библијата, ревидирано издание со благослов на светиот македонски архиерејски синод на МПЦ, 2006.
5. Ванковска, Билјана. *Политички систем.* Скопје: Бомат графикс, 2007.
6. Вукосавлјевиќ, Ненад. *Прирачник за тренинзи од ненасилна разработка на конфликти за работа со возрасни.* Прев. Јасмина Тодоровска. Белград: Центар за ненасилна акција, 2001.
7. Гиревски, Ацо. *15 години Православен Богословски Факултет - Скопје (1977-1992).* Скопје: Просвета, 1992.
8. Грозданоски, Ратомир. *Десетте Божји заповеди.* Скопје: МЦМС, 2005.
9. Данон, Цадик. *Основни Поими на Јудаизмот.* Прев. Марија Алексиќ. Скопје: Борографика, 2005.
10. Димевски, Славко. *Историја на македонската православна црква.* Скопје: Македонска книга, 1989.
11. Димевски, Славко. *Црковната историја на Македонскиот народ.* Скопје: Македонска Православна Црква, 1965.
12. Државен завод за статистика. *Македонија во бројки.* Скопје: 2010.
13. Државен завод за статистика. *Основни и Средни Училишта кон крајот на учебната 2009/2010.* Скопје: Јули 2011.
14. Елезович, Глиша. *Турски споменици у Скопљу.* Београд: Родољуб, 19??
15. Ел-Фаруки, Исмаил Раци. *Исламот и другите вери.* Прев. Урим Пошка. Скопје: ИМПРЕСУМ, 2006.
16. Институт за национална Историја. *Историја на Македонскиот Народ.* Скопје: ИНИ, 2008.
17. Исеини, Башким. *Исламот и политиката на Западен Балкан.* Скопје: МЦМС, 2009.

18. Јакимовски, Јорде и други. *Социјалното раслојување и квалитетот на животот во периодот на транзиција*. Скопје: ИСППИ, 1999/2000.
19. Јакимовски, Јорде. и други. *Социо-економската структура и проблеми на селението во Република Македонија*. Скопје: ИСППИ, 2001.
20. Колевски, Сашо. *Односот кон традиционалните/секуларните/ вредности*. Скопје: МЦМС, 2009.
21. Колевски, Сашо. и други. *Македонски општествени вредности*. Скопје: МЦМС, 2010.
22. Комисија за односи со верските заедници и религиозни групи. *Верски алманах на Република Македонија*. Скопје: Менора, 2010.
23. Лоски, Владимир. *Мистичната теологија на Црквата од Исток*. Скопје: Табернакул, 1991.
24. Македонски Хелсиншки комитет за човекови права. *Годишен извештај за 2008*. во <http://www.mhc.org.mk/WBStorage/Files/Annual%20Report%202008%20Mk.pdf>
25. МЦМС. *Адресар на црквите, верските заедници и религиозните групи во Македонија*. Скопје: Борографија, 2009.
26. Сл.Весник на Р.Македонија. *Устав на Република Македонија*. Скопје: бр.52, 1992.
27. Службен весник на РМ. *Закон за верски заедници и религиозни групи*. Скопје: број 35, 1997.
28. Службен весник на РМ. *Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група*. Скопје: бр.113/07, 2007.
29. Abu Khalil, Shawki. *Et Tesamuhu fil Islam mebdoun ve tatbik*. Damask: Darul Fikr, 1999.
30. Abu Khalil, Shawki. *El Islamu fi kafasil itiham*. Damask: Darul Fikr, 1994.
31. Al Gazali, Muhamed. *Et Tesamuhu bejne el mesihijeti vel islam*. Kairo: Nahda, 2005.
32. Ammare, Muhamed. *El Islamu vel Aharu*. Kajro: Ash shuruk, 2007.
33. Ammare, Muhamed. *Es semahatul Islamijje*. Kajro: Nahda, 2006.
34. Bajrami, Musli. *Periudha historike e Medresesë së Isa Beut*. Gostivar: ???, 2005
35. Bećirbegović, Edah. *Organizacija Islamske Zajednice u SFRJ*. Sarjevo: Gazi Husrebegova Medresa, 1981.
36. Esposito, John L. *Islamska prijetnja-mit ili stvarnost*. Prevod: Ahmet Alibašić. Živinica: Selsebil, 2001.
37. Hofmann, Murad. *Islami në mijëvjeçarin e tretë*. Përktheu: Bexhet Jashari. Shkup: Furkan ISM, 2007.
38. Hofmann, Murad. *Islami si alternativë*. Përktheu: Agim Abazi. Shkup: Furkan ISM, 2001.
39. Ibrahim, Nexhat. *Kontaktet e para të Islamit me popujt ballkanikë në periudhën paraosmane*. Shkup: Logos-a, 1997.

40. Izetbegović, Alija. *Islami ndërmjet Lindjes e Perëndimit*. Përktheu: Eqrem Kryeziu. Shkup: Logos-a, 2009.
41. Matijević, Milan. *Alternativne škole*. Zagreb: TIPEDZ, 2001.
42. McGuire, Meredith B. *Religjioni: konteksti shoqëror*. Përktheu: Ali Pajaziti. Shkup: Logos-A, 2007.
43. Memić, Mustafa. *Velika medresa i njeni učenici u revolucionernom pokretu*. Skopje: Фонографика, 1984.
44. Murati, Xheladin. *Didaktika: metodologjia e mësimdhënies*. Tetovë: Çabej, 2002.
45. Nesimi, Qani. *Dialogu obligim hyjnor*. Shkup: Logos-a, 2005.
46. Pajaziti, Ali. *Rinia universitare dhe Religjioni*. Shkup: Logos-a, 2003.
47. Ramadani, Naser. *Depërtimi Osman në Maqedoni dhe zhvillimi i arsimit islam gjatë shekujve XV-XVI*. Shkup: Albina Gold, 1998.
48. Rot, Nikola. *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1972.
49. Sarëkçëogllu, Ekrem. *Historia e feve Prej fillimit deri sot*. Përktheu: Qani Nesimi. Shkup: Logos-a, 2007.
50. Sibai, Mostafa. *Nizam as silmi vel harbi fil islam*. Riad: Al Verrak, 1998.
51. Simić, Dragan. *Pozitivan mir Shvatanja Johana Galtunga*. Beograd: Akademija Nova, 1993.
52. Šahin, Mustafa. *Krčanstvo, istina o krčanstvo kroz: historiju, vjerovanje...knjige, pravice i učenje*. Prevod: Hasan Popara. Zenica: Siddiqi Trust, 1997.

Списанија

53. „Безбедност“, ревија за криминалистика, криминологија и кривично право, год.XXXIII Број I, 1993
54. „Дијалог“ октомври-ноември 1994,
55. „Икре“ год XVII, бр.26, мај 2009, Скопје
56. „Икре“ год XVIV, бр.28, мај 2011, Скопје
57. „Македонија“ (илустрирано списание на Матицата на иселениците од Македонија), бр.531/VII, 1997
58. „Политичка мисла“ година 6, бр.21, Скопје 2008
59. „Православен Пат“ Скопје, 2008,
60. „Нëна е Re“ god.VII, br.54-55, /1993

61. „Crossroads“ The Macedonian Foreign Policy Journal, December 2009 - May 2010, Vol. II, No. 2,
62. „Edukata islame“, Reviste shkencore, kulturore islme
63. „Glasnik“ vrhovnog Islamskog starješinstva u SFRJ, god.XLVII, broj 5, Sarajevo 1984

Интернет страници

64. <http://bim.org.mk>
65. <http://www.dadalos.org>
66. <http://www.e-zani.com>
67. <http://mpc.org.mk>
68. <http://preminportal.com.mk>
69. <http://www.constitution.org/lanc/monitorial.htm>
70. <http://www.koha.mk>
71. <http://www.qaradawi.net>
72. <http://www.mcms.org.mk>
73. <http://www.newbalkanpolitics.org.mk>
74. <http://www.poa-info.org>
75. <http://www.rijaset.ba>
76. <http://www.spc.rs>
77. <http://www.kovz.gov.mk>
78. <http://mk.wikipedia.org/wiki>
79. <http://panbosnjak.com>
80. <http://www.nin.co.rs>
81. <http://www.vecер.com.mk>
82. <http://www.novamakedonija.com.mk>
83. info.org
84. mk.orthodoxwiki.org › ... › Света Гора
85. mk.wikipedia.org/wiki/Манастир_Зограф
86. mk.wikipedia.org/wiki/Христијанство
87. old.fpn.bg.ac.rs
88. www.islamski-centar.org